

VOLD I FAMILIEN

– ET FORSØMT ELLER PRIORITERET UNDERVISNINGSEMNE?

En undersøgelse af relevante uddannelsers
inddragelse af emnet vold mod kvinder.
af Ann Maskell

vfc socialt udsatte

VIDENS- & FORMIDLINGS-CENTER FOR SOCIALT UDSATTE

Vold i familien – et forsømt eller prioriteret undervisningsemne?

En undersøgelse af relevante uddannelsers inddragelse af emnet vold mod kvinder.

Ann Maskell

© VFC Socialt Udsatte 2005. Teksten kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

Forfatter: Ann Maskell

Vold i familien – et forsømt eller prioriteret undervisningsemne? : En undersøgelse af relevante uddannelsers inddragelse af emnet vold mod kvinder

Henvendelser vedr. publikationens indhold kan ske til forfatteren.

ISBN-13: 978-87-91509-3-84

ISBN-10: 87-91509-38-6

Tryk: Grafikkonsulenten, Esbjerg. 1. udgave, 1. oplag, Trykt i 200 eksemplarer. Publikationen kan downloades via www.vfcudsatte.dk

VFC Socialt Udsatte, Suhmsgade 3, 1125 København K, Tlf. 33 17 09 00, Fax 33 17 09 01

kbh@vfcudsatte.dk

CVR/SE: 2718 10 07

VFC Socialt Udsatte er en selvvejende institution under Socialministeriet.

Centrets formål er at indsamle, udvikle og formidle viden og praksiserfaring om socialt udsatte grupper. Centret skal desuden bidrage til udvikling af det sociale arbejdes metoder og medvirke til udvikling af handlingsperspektiver og konkrete løsningsforslag.

Vi udfører undersøgelser, evalueringer, analyser og kortlægninger. Desuden tilbydes konsulentbistand i forbindelse med bl.a. metod udvikling og udviklingsopgaver, faglig vejledning og undervisning. Vi løser opgaver i hele det offentlige system, særligt for statslige, amtslige og kommunale myndigheder, samt for private og frivillige organisationer. Vi arbejder både med rekvirerede opgaver og efter aftale med Socialministeriet.

Læs mere på www.vfcudsatte.dk

vfc socialt udsatte

VIDENS- & FORMIDLINGSCENTER FOR SOCIALT UDSATTE

Indholdsfortegnelse

FORORD	5
<hr/>	
FORORD	5
1. INDLEDNING	7
1.1 FORMÅLET MED UNDERSØGELSEN	7
1.2 RAPPORTENS OPBYGNING	7
2. UNDERSØGELSENS KONKLUSIONER	8
DEL I GENERELT	10
<hr/>	
3. METODE	10
3.1 UDVÆLGELSESKRITERIER	10
3.2 SPØRGESKEMAET	10
3.3 DATAINDSAMLINGEN	11
3.4 SVARPROCENT	12
4. VOLDENS KONSEKVENSER OG DEN FAGLIGE FORPLIGTELSE	14
4.1 VIDEN – EN FORUDSÆTNING FOR HANDLING	14
4.2 SUNDHEDSPERSONALET	15
4.3 DET PÆDAGOGISKE PERSONALE OG SKOLELÆRERNE	16
4.4. SAGSBEHANDLERE I SOCIALFORVALTNINGEN	17
4.5 POLITI OG RETSVÆSEN	18
4.6 LOV OM SOCIAL SERVICE OG DET FAGLIGE ANSVAR	20
5. BEKENDTGØRELSER OG STUDIEORDNINGER	23
5.1 UDDANNELSESBEKENDTGØRELSER	23
5.2 STUDIEORDNINGER	23
6. GENEREL TVÆRGÅENDE KORTLÆGNING	24
6.1 VARIERET INDDRAGELSE AF EMNET VOLD MOD KVINDER	24
6.2 SPORADISK UNDERVISNING OM EMNET VOLD MOD KVINDER	27
6.3 STUDERENDES INTERESSER STYRER ISÆR UNDERVISNING	31
6.4 EMNETS RELEVANS FOR FAGGRUPPEN	36
6.5 DELKONKLUSION	39
DEL II UDDANNELSESSPECIFIK KORTLÆGNING	40
<hr/>	
7. INDDRAGELSEN AF VOLD MOD KVINDER I UDDANNELSERNE	40
7.1 PÆDAGOGUDDANNELSEN	40
7.2 LÆRERUDDANNELSEN	43
7.3 SOCIALRÅDGIVERUDDANNELSEN OG DIPLOMUDDANNELSEN I SOCIALFORMIDLING	46
7.4 PSYKOLOGISTUDIET	48
7.5 POLITIUDDANNELSEN	49
7.6 JURASTUDIET	50
7.7 MEDICINSTUDIET	51
7.8 SYGEPLEJERSKEUDDANNELSEN	53
7.9 SUNDHEDSPLEJERSKEUDDANNELSEN	55
7.10 JORDEMODERUDDANNELSEN	57
7.11 SOCIAL- OG SUNDHEDSASSISTENTUDDANNELSEN	58
7.12 FYSIOTERAPEUTUDDANNELSEN	59

8. BARRIERER MOD AT INDDRAGE EMNET VOLD MOD KVINDER I UNDERVISNINGEN	62
8.1 MANGLENDE TID OG TRADITION	62
8.2 FOKUS PÅ GENEREL FREM FOR SPECIFIK VIDEN	63
8.3 OPFATTELSEN AF EMNETS RELEVANS	64
8.4 MANGLENDE KRAV OM INDDRAGELSE AF EMNET	65
8.5 ANDRE BARRIERER	66
9. MULIGHEDER FOR AT STYRKE EMNET VOLD MOD KVINDER I UDDANNELSERNE	67
9.1 EFTERSPØRGSEL FRA DE STUDERENDE OG AFTAGERNE	67
9.2 MERE TID I UDDANNELSERNE	67
9.3 YDRE KRAV OM FORMALISERING AF EMNET	68
10. ANBEFALINGER	69
10.1 ANBEFALINGER TIL MINISTERIELT NIVEAU	69
10.2 ANBEFALINGER TIL INSTITUTIONELT NIVEAU	72
10.3 ANBEFALINGER PÅ UNDERVISNINGSNIVEAU	73
11. BILAG	76
11.1 SPØRGESKEMA	76
11.2 MEDVIRKENDE UDDANNELSESINSTITUTIONER	86
LITTERATURLISTE	89

Forord

Forord

Som led i Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder 2002-2004 har Minister for Ligestilling bedt Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte om at undersøge, hvordan emnet vold mod kvinder i familien indgår i undervisningen på relevante uddannelser. Undersøgelsen er gennemført i perioden fra marts til november 2005 og omhandler undervisningsåret 2004/2005. Undersøgelsen er udarbejdet af konsulent Ann Maskell, Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte.

Hvert år udsættes ca. 41.000 kvinder i Danmark for fysisk vold eller trusler om vold fra en nuværende eller tidligere partner (Helweg-Larsen og Kruse, 2004), og årligt flytter ca. 2000 kvinder på landets kvindekrisecentre som følge af vold. Politiet rykker årligt ud til ca. 15.000 tilfælde af vold i hjemmet, hvilket i politiets terminologi benævnes ”husspektakler”. Omkring 5000 kvinder behandles årligt på landets skadestuer som følge af de voldsskader, som deres partner udøver, og årligt udsættes omkring 50 kvinder for drabsforsøg i Danmark, hvoraf en stor del er fra en tidligere eller nuværende partner. Ca. halvdelen af disse resulterer i kvindens død (Helweg-Larsen og Kruse, 2004). Ifølge Straffelovens § 244 straffes den person som over vold mod eller på anden måde angriber en andens legeme med bøde eller fængsel indtil 3 år. Efter Straffelovens § 245 straffes den, som udøver vold af en særlig rå, brutal eller farlig karakter eller gør sig skyldig i mishandling, med fængsel indtil 6 år. Partnervold koster årligt samfundet omkring 370 millioner kroner (Regeringens handlingsplan, 2002-2004).

Ikke kun kvinderne rammes af volden i hjemmet. Årligt oplever ca. 29.000 børn, at deres mor bliver udsat for vold af sin partner, hvilket har psykiske følgevirkninger for børnene og kan give varige mén. Årsstatistikker fra landets krisecentre viser, at ca. 2000 børn årligt flytter med deres mor på krisecentre en kortere eller længere periode (LOKK årsstatistikker 2002-2004).¹ Heraf er over halvdelen selv blevet udsat for fysisk vold i hjemmet, tre fjerdedele har overhørt volden, og knap tre fjerdedele har overværet, at deres mor er blevet udsat for vold (Tilia, 2005).

En bred vifte af fagfolk kommer således i berøring med voldsramte kvinder, deres børn og den voldelige mand. Lige fra jurister, der arbejder med familieretlige sager og politiet, der tilkaldes i tilfælde af vold i hjemmet, til de sociale myndigheder, daginstitutioner og skoler samt sundhedsmyndighederne og den praktiserende læge, der får mistanke om vold i familien. Erfaringer viser, at samarbejde og koordinering på tværs af faggrupper er nødvendig for at sikre en helhedsorienteret indsats for familier med vold.

Det er Regeringens ønske at sikre en effektiv forebyggelse af vold i hjemmet og en hensigtsmæssig støtte til ofrene for volden samt behandling af manden. Et grundlæggende led i forebyggelse af mænds vold mod kvinder og børn i familien er, at fagfolk er uddannede til at identificere volden og i, hvordan man afhjælper konsekvenserne af volden

---

¹ Se også www.lokk.dk eller www.vfcudsatte.dk

(Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af mænds vold mod kvinder og børn i familien 2005-2008).

Det er forhåbningen, at denne undersøgelse vil bidrage til vidensdeling på tværs af faggrupper og faggrupperne imellem og til inspiration og udvikling af undervisningen om emnet vold mod kvinder i familien, således at en effektiv forebyggelse af vold i hjemmet sikres.

En stor tak til samtlige medvirkende uddannelsesinstitutioner og en særlig tak til interviewpersoner og følgegruppen, der har givet faglig sparring på dele af rapporten samt bidraget med input til udarbejdelse af anbefalingerne.

Følgegruppen har bestået af vicepolitiinspektør Johnny Holst, lektor i kriminalret Anette Storgaard, afdelingsleder og lektor på medicinstudiet Birgit Petersson, lektor på socialrådgiveruddannelsen Inge Schiermacher, sygeplejelærer Anna-Marie Volquartz, jordemoderlærer Birthe Refskou Jensen, underviser på social- og sundhedsassistentuddannelsen Inge Skafsgaard Larsen, studiekoordinator for fysioterapeutuddannelsen Inger Birthe Bjørnlund, studieleder og lektor på psykologiuddannelsen Helle Andersen, lektor på læreruddannelsen Anne-Birgitte Scharff, seminarielektorer på pædagoguddannelsen Annette Hagenbo og Anne Marie Jørgensen samt uddannelseskoordinator på sundhedsplejerskeuddannelsen Hanne Sixhøj.

1. Indledning

1.1 Formålet med undersøgelsen

Formålet med nærværende undersøgelse er at afdække, hvorvidt - og i hvilken grad - emnet vold mod kvinder i familien indgår i såvel den obligatoriske undervisning som i mulige valgfag, temadage m.m. på en række uddannelsesinstitutioner, hvor fagfolk, der kommer i berøring med voldsramte familier, uddannes. Undersøgelsen omfatter følgende uddannelser: Pædagoguddannelsen, læreruddannelsen, socialrådgiver- og socialdiplomformidleruddannelsen, psykologstudiet, politiuddannelsen, jurastudiet, medicinstudiet, sygeplejerske- og sundhedsplejerskeuddannelsen, jordemoderuddannelsen, social- og sundhedsassistentuddannelsen og fysioterapeutuddannelsen.

De overordnede *formål* med undersøgelsen er:

- At afdække omfanget og karakteren af undervisning om emnet vold mod kvinder i familien på en række uddannelser.
- At bidrage med en række forslag til, hvordan behandlingen af emnet kan styrkes i undervisningen (Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder 2002-2004, 2005-08).
- På sigt at sikre, at fagfolk har de rette kompetencer til at støtte ofrene for vold i familien.

1.2 Rapportens opbygning

Rapporten indeholder dels en generel tværgående kortlægning, der giver et overblik over generelle træk på tværs af de medvirkende uddannelsesinstitutioner, og dels en uddannelsesspecifik gennemgang af uddannelserne. Den generelle kortlægning dækker dog over variationer og nuancer de 12 uddannelser imellem. Når der skal tænkes i konkrete tiltag i forhold til de enkelte uddannelser, er det derfor nødvendigt at tage udgangspunkt i den uddannelsesspecifikke kortlægning (jf. DEL II).

Undersøgelsesrapporten falder i tre dele:

- En generel kortlægning af uddannelsesinstitutionernes praksis på området.
- En uddannelses-/faggruppespecifik kortlægning af uddannelsesinstitutionernes praksis på området.
- Beskrivelse af barrierer og muligheder for at inddrage emnet i undervisningen – og forslag til, hvordan emnerne kan inddrages (yderligere) i uddannelserne. Anbefalingerne retter sig mod tre niveauer: Et ministerielt niveau, institutionelt niveau og undervisningsniveauet.

2. Undersøgelsens konklusioner

I alt 106 uddannelsesinstitutioner fordelt på 12 forskellige uddannelser har medvirket i undersøgelsen. De medvirkende uddannelser omfatter følgende faggrupper: Pædagoger, lærere, socialrådgivere/-formidlere, psykologer, politibetjente, jurister, læger, sygeplejersker, sundhedsplejersker, jordemødre, social- og sundhedsassistenter, fysioterapeuter.

Det er bemærkelsesværdigt, at emnet vold mod kvinder kun indgår i uddannelsen på godt halvdelen af de uddannelsesinstitutioner, der medvirker i undersøgelsen og at kun en fjerdedel af institutionerne angiver, at de studerende med sikkerhed vil støde på emnet i løbet af deres uddannelse. På de uddannelser, hvor emnet indgår, er det i høj grad op til den enkelte studerende aktivt at vælge emnet til bl.a. ved at beskæftige sig med det i projektarbejder eller i valgfag. Også undervisernes interesse for emnet er afgørende for om emnet inddrages i undervisningen eller ej. Inddragelsen af emnet vold mod kvinder får derved en sporadisk karakter, eller snarere en tilfældig karakter på hovedparten af uddannelserne, eftersom omfanget af undervisning om emnet i høj grad afhænger af de studerendes og undervisernes interesse for emnet.

Taget i betragtning, at de studerendes interesse for emnet gennemgående vurderes som mindre eller lille, og at kun et fåtal vælger at skrive projekt om emnet, er det antageligvis ganske få studerende, der overhovedet støder på emnet i løbet af deres uddannelse – også selv om uddannelsesinstitutionerne angiver, at emnet indgår i undervisningen. Det er imidlertid interessant, men ikke overraskende, at interessen blandt de studerende vurderes som høj på netop de to uddannelser, hvor emnet vold mod kvinder er en obligatorisk del af undervisningen – nemlig på Politiskolen og jordemoderskolerne. Modsat vurderer en stor del af de uddannelsesinstitutioner, hvor emnet ikke indgår, de studerendes interesse som lille eller slet ikke eksisterende.²

Det er bemærkelsesværdigt, at knap halvdelen af de uddannelsesinstitutioner, der ikke underviser om emnet vold mod kvinder – giver udtryk for, at de studerende *ikke* er rustede til at takle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder som færdiguddannede. Især set i forhold til fagfolks faglige forpligtelse til at gribe ind, hvis de får kendskab til vold i familien. Op i mod halvdelen af institutionerne vurderer desuden, at emnet vold mod kvinder i nogen grad er relevant i forhold til de krav aftagerne stiller til de færdiguddannede.

På hovedparten af de deltagende uddannelsesinstitutioner har undervisningen om emnet vold mod kvinder både en teoretisk og praktisk karakter. Det er dog slående, at de studerende på en tredjedel af uddannelsesinstitutionerne udelukkende får teoretisk undervisning om emnet. Man kan forestille sig, at skellet mellem, hvad de studerende lærer i løbet af deres uddannelse, og den virkelighed de møder som færdiguddannede, er for stort. Det er væsentligt, at de studerende får en kombination af teoretisk og praksisnær undervisning, eftersom den teoretiske undervisning er en forudsætning for at forstå voldsproblematikken og den handlingsorienterede undervisning en forudsætning for at kunne handle i mødet med familier med vold.

---

² Langt hovedparten af de uddannelsesinstitutioner, som ikke underviser om emnet, angiver dog, at de ikke ved, hvorvidt de studerende interesserer sig for emnet eller ej.

Undersøgelsen peger på en række barrierer mod at emnet inddrages i uddannelserne. De oftest nævnte barrierer er manglende tid og tradition for at undervise om emnet. Derudover påpeger flere uddannelsesinstitutioner, at de er generalist- og ikke specialistuddannelser, hvorfor de studerende ikke undervises i specifikke emner som vold mod kvinder i familien. Derudover har størstedelen af de uddannelsesinstitutioner, som ikke underviser om emnet, en opfattelse af, at emnet vold mod kvinder kun i ringe grad eller slet ikke er relevant i forhold til de krav, som aftagerne stiller til de færdiguddannede, hvilket i sig selv udgør en barriere for at inddrage emnet i undervisningen.

Ifølge uddannelsesinstitutionerne er der hovedsageligt tre faktorer, der er afgørende for at styrke behandlingen af emnet vold mod kvinder i uddannelserne: De studerende skal efterspørge viden om emnet, der skal afsættes mere tid til specialelever i uddannelserne, og der skal gerne formuleres et ydre krav om inddragelse af emnet.

DEL I Generelt

3. Metode

3.1 Udvalgelseskriterier

Spørgeskemaundersøgelsen omfatter i alt 106 uddannelsesinstitutioner fordelt på 12 forskellige faggrupper: Pædagoger, folkeskolelærere, socialrådgivere, psykologer, politibetjente, jurister, læger, sygeplejersker, sundhedsplejersker, jordemødre, social og sundhedsassistenter samt fysioterapeuter. Undersøgelsen indbefatter primært grunduddannelser, men videreuddannelserne til sundhedsplejerske og uddannelsen til diplomsocialformidler³ - den tidligere socialformidleruddannelse - er også medtaget. Faggrupperne er udvalgt ud fra kriteriet om, at de færdiguddannede i deres daglige professionelle virke - i mere eller mindre grad - kommer i berøring med kvinder, der er udsat for vold i familien, de voldsudøvende mænd i familien og eventuelle børn og ud fra, at de som fagpersoner er forpligtet på at handle. For uddybende forklaringer på udvælgelse af uddannelserne se kapitel 4.

3.2 Spørgeskemaet

På baggrund af kvalitative interviews med en nøgleperson fra hver uddannelse er der udarbejdet et fælles spørgeskema til de ovenfor nævnte 12 grund- og videreuddannelser, som undersøgelsen omfatter.⁴ Undersøgelsen omhandler undervisningsåret 2004/2005.

Spørgeskemaet omfatter 22 spørgsmål og består af tre dele:

1. Første del af spørgeskemaet omhandler de uddannelsesinstitutioner, hvor emnet vold mod kvinder indgår i løbet af uddannelsen. I denne del fokuseres der på omfanget og hyppigheden af emnets inddragelse i uddannelsen, hvordan og i hvilke fag emnet indgår, undervisningens indhold og form samt hvad, der er bestemmende for, om emnet inddrages i undervisningen.
2. Anden del er målrettet de uddannelsesinstitutioner, hvor emnet vold mod kvinder *ikke* indgår i uddannelsesforløbet. Denne del omhandler årsagerne til, at emnet ikke inddrages, uddannelsesinstitutionernes erfaringer og planer vedrørende emnet samt deres vurderinger af, hvorvidt de færdiguddannede er rustede til at tackle problemstillinger om emnet, når der ikke undervises om emnet på uddannelsen.
3. Tredje del besvares af samtlige uddannelsesinstitutioner og omhandler uddannelsesinstitutionernes vurdering af relevansen af emnet vold mod kvinder i forhold til de krav

---

³ For overskuelighedens skyld bliver den kortere titel socialformidler anvendt i rapporten.

⁴ For at kunne få et samlet overblik over uddannelserne blev det vurderet mest hensigtsmæssigt at udarbejde ét fælles spørgeskema, der blev sendt til samtlige uddannelser.

aftagerne stiller til de færdiguddannede, samt deres vurdering af de studerendes interesse⁵ for emnet og mulighederne for (yderligere) implementering af emnet i undervisningen i fremtiden.

For at sikre ensartede besvarelser fulgte der en vejledning til spørgeskemaet med uddybende forklaringer på definitioner af centrale begreber og udtryk, som ”vold mod kvinder”. I vejledningen blev det påpeget, at vold mod kvinder handler om vold i nære relationer og også omfatter de børn, der vokser op i familier med vold.

3.3 Dataindsamlingen

Spørgeskemaet er sendt ud til samtlige af landets uddannelsesinstitutioner, hvor ovennævnte faggrupper uddannes. For at sikre at samtlige institutioner blev repræsenteret er der taget udgangspunkt i Undervisningsministeriets oversigt over de forskellige uddannelsesinstitutioner.⁶ I alt 142 institutioner fik tilsendt spørgeskemaet. Indsamling af data foregik i perioden maj 2005, efterfulgt af en kortere rykkerperiode, hvor respondenter, der endnu ikke havde svaret, fik mulighed for at besvare spørgeskemaet elektronisk.

Forud for udsendelsen af spørgeskemaerne blev uddannelsesinstitutionerne kontaktet med henblik på at oplyse navnet på en kontaktperson med viden om omfanget og indholdet af undervisning om emnet. Dette skulle dels bruges til at finde interviewpersoner til undersøgelsen og dels sikre, at spørgeskemaet blev stilet direkte til en relevant respondent med kendskab til undervisningens indhold og form.

Spørgeskemaerne blev herefter sendt pr. brev til de kontaktpersoner, der var blevet oplyst eller med attention til rektor og studieledere i de tilfælde, hvor uddannelsesinstitutionerne ikke havde henvist til en kontaktperson. Ved kontakten til rektor og studieledere blev der lagt vægt på, at den ansvarlige for at udfylde spørgeskemaet skulle have et godt kendskab til undervisningens indhold og form. Det var dog op til den enkelte institution at udpege en ansvarlig til at udfylde spørgeskemaet. Det vil sige, at skemaet kan være besvaret af både rektorer, studieledere, studiekoordinatorer og undervisere. For at sikre, at besvarelsen gav et samlet overblik over omfanget og inddragelsen af emnet i uddannelsesforløbet, blev den ansvarlige for at udfylde skemaet opfordret til at inddrage andre relevante undervisere i besvarelsen af spørgeskemaet i den vejledning, der fulgte med skemaet.

Nogle af de uddannelsesinstitutioner, der har flere afdelinger under sig, har valgt kun at udfylde ét spørgeskema. Ved en sådan samlet besvarelse, der dækker over flere uddannelsesinstitutioner, er der en risiko for, at nuancer om undervisning om emnet overses. Det hænger sammen med, at der kan være undervisere, der inddrager emnet vold mod kvinder i deres undervisning, selv om emnet ikke indgår i den fælles studieordning og de fælles lærerplaner.

---

⁵ I forhold til spørgsmålet om de studerendes grad af interesse for emnet er det vigtigt at være opmærksom på, at det ikke er de studerende selv, der har besvaret dette spørgsmål. Man kan således kun gisne, om respondenter har et reelt indblik i de studerendes interesse og dermed om svarene giver et reelt billede af deres interesse eller ej.

⁶ Færøske og grønlandske uddannelsesinstitutioner er dog ikke medtaget i undersøgelsen.

3.4 Svarprocent

Ud af 142 uddannelsesinstitutioner har 106 institutioner besvaret spørgeskemaet, hvilket giver en samlet svarprocent på 75 %. Den samlede svarprocent dækker dog over variationer i de enkelte uddannelsers svarprocenter. Svarprocenten svinger således fra 33 % til 100 %, hvor psykologstudiet er den dårligst repræsenterede uddannelse med en svarprocent på kun 33 % (jf. tabel 1). Det er imidlertid kun muligt at læse til psykolog tre steder i landet.⁷ Ser man bort fra psykologstudiet og fokuserer på de øvrige uddannelser, er svarprocenten generelt temmelig høj med et spænd fra 60 % til 100 %.

Tabel 1. De enkelte uddannelsers svarprocenter og antal besvarelser

Uddannelser	Antal besvarelser	Svarprocent
Politi	1	100 %
Jura	3	100 %
Medicin	3	100 %
Fysioterapeut	8	100 %
Sundhedsplejerske	2	100 %
Jordemoder	2	100 %
Sygeplejerske	18	82 %
Pædagog	29	76 %
Socialrådgiver/-formidler	6	75 %
Social- og sundhedsassistent	21	64 %
Lærer	12	60 %
Psykolog	1	33 %

Det er værd at bemærke, at der er foretaget *totalundersøgelser* af en stor del af de uddannelser, der indgår i undersøgelsen. Det gælder for politiuddannelsen, jurastudiet, medicinstudiet, sundhedsplejerskeuddannelsen, jordemoderuddannelsen samt fysioterapeutuddannelsen. Det vil sige, at samtlige uddannelsesinstitutioner, hvor disse faggrupper uddannes, har besvaret skemaet.⁸ Sygeplejerskeuddannelsen er også godt repræsenteret med en svarprocent på 82 %, det samme er pædagoguddannelsen og socialrådgiver/-formidleruddannelsen⁹ med svarprocenter på henholdsvis 76 % og 75 %. Social- og

⁷ Undersøgelsen omfatter kun de psykologuddannelser, hvor det er muligt efterfølgende at få et virke som praktiserende psykolog. Det vil sige, at Roskilde Universitetscenter, hvor det også er muligt at læse psykologi f.eks. ikke indgår i undersøgelsen.

⁸ Medicin og jura kan man læse tre steder i landet (Københavns Universitet, Århus Universitet og Syddansk Universitet). Det er muligt at læse til sundhedsplejerske og jordemoder to steder i landet (København og Århus). I september 2005 blev der imidlertid oprettet en ny jordemoderuddannelse på CVU vest. Denne uddannelsesinstitution indgår dog ikke i undersøgelsen, da første hold studerende først påbegyndte uddannelsen efter dataindsamlingen var afsluttet. Fysioterapeutuddannelsen dækker over otte uddannelsesinstitutioner i hele landet.

⁹ En enkel temmelig nystartet socialrådgiveruddannelse fandt det ikke relevant at deltage i undersøgelsen, eftersom de studerende endnu ikke var nået særlig langt i uddannelsesforløbet.

sundhedsassistentuddannelsen har en svarprocent på 64 % og læreruddannelsen en svarprocent på 60 %. Svarvilligheden har således generelt været ganske høj.

Frafaldsanalyse

Uddannelsesinstitutionernes begrundelser for ikke at deltage i spørgeskemaundersøgelsen har hovedsageligt været manglende tid og ressourcer til at indsamle og give en dækkende og korrekt besvarelse af spørgeskemaet. Som et pædagogseminarium skriver: *"Uddannelsesinstitutionerne har gennem de seneste år været udsat for nedskæringer og krav om effektiviseringer. Sideløbende modtages der fra stadig flere sider opfordringer til at deltage i undersøgelser og udfylde spørgeskemaer. På den baggrund har vi desværre set os nødsaget til at prioritere de opgaver, som direkte pålægges os af Undervisningsministeriet".*

Et enkelt lærerseminarium ønskede ikke at deltage i undersøgelsen, fordi det ikke fandt undersøgelsen relevant. Selvom svarprocenten for lærerseminarierne er rimelig pæn (60 %), er det muligt, at også andre lærerseminarier ikke har kunnet se relevansen af undersøgelsen i forhold til læreruddannelsen. Muligvis har de ikke været opmærksomme på, at undersøgelsen også omhandler de børn og unge, der vokser op i et hjem, hvor moren og måske børnene selv udsættes for vold.

Desværre er enkelte svar fra social- og sundhedsassistentuddannelserne udgået af undersøgelsen, eftersom emnet vold mod kvinder blev misforstået som patientvold rettet mod kvindeligt personale.¹⁰ Misforståelsen hænger formodentlig sammen med, at der netop på social- og sundhedsuddannelserne i løbet af de sidste par år har været rettet stor opmærksomhed mod netop denne type vold.

---

¹⁰ Datasættet er systematisk gennemgået for at rense svarene for disse misforståelser.

4. Voldens konsekvenser og den faglige forpligtelse

De uddannelser, der indgår i undersøgelsen, er dels udvalgt ud fra kriteriet om, at de færdiguddannede i deres professionelle virke - i mere eller mindre grad – kommer i berøring med voldsramte familier, herunder voldsramte kvinder, voldelige mænd samt eventuelle børn og dels ud fra, at de som fagpersoner har en særligt forpligtelse til at handle på volden i familien. Volden medfører både kort- og langvarige fysiske og psykiske skader. Derudover har volden både sociale og sikkerhedsmæssige konsekvenser for kvinden og hendes eventuelle børn.

I de følgende afsnit skitseres nogle af voldens mange konsekvenser, der kan illustrere, hvorfor netop de udvalgte faggrupper er medtaget i undersøgelsen - og hvordan de, ifølge loven, er forpligtet til at skulle handle og kan være med til at gøre en forskel.

4.1 Viden – en forudsætning for handling

Hvert år udsættes ca. 41.000 kvinder i Danmark for fysisk vold eller trusler om vold af en tidligere eller nuværende partner, og årligt oplever 29.000 børn og unge, at deres mor udsættes for vold i hjemmet (Helweg-Larsen & Kruse, 2004). En femtedel af de kvinder, der flytter på krisecenter har selv været udsat for vold i deres barndomshjem og hver femte kvinde har oplevet, at deres mor har været udsat for vold (Jensen og Nielsen, 2005). Politiet rykker årligt ud til ca. 15.000 tilfælde af vold i hjemmet og omkring 5000 kvinder behandles årligt på landets skadestuer som følge af de voldsskader, som deres partner udøver.

Både sundhedsfagligt og pædagogisk personale samt skolelærere, psykologer, kommunale sagsbehandlere og politi og retsvæsenet bruger deres faglige viden og indsigt til at blive opmærksomme på, at en kvinde udsættes for vold af sin nuværende eller tidligere samlever/partner, eller at et barn ikke trives og måske er omsorgssvigtet. Vold i familien er stadig et særdeles tabuiseret samfundsproblem, og både den voldsramte kvinde og eventuelle børn i familier med vold vil ofte forsøge at dække over volden. Viden om vold i familien og voldens mekanismer er en forudsætning for, at fagpersoner overhovedet ser kendetegn og signaler på volden og dermed kan handle, som loven kræver det. Hvis ikke fagpersoner kan identificere indikatorer på vold, forbliver volden usynlig og hverken børnene, den voldsramte kvinde eller den voldudøvende mand får den hjælp og støtte, der skal til for at bryde voldscirklen. Manglende opmærksomhed, indsats og eventuel underretning fra fagpersoner kan medføre korte og langvarige fysiske og psykiske skader og i værste fald dødsfald.¹¹ Erfaringer viser, at koordinerede tiltag på tværs af faggrupper er nødvendig for at sikre en mere hensigtsmæssig indsats for voldsramte familiers komplekse problemstillinger, og for at forebygge yderligere forværring af familiernes og ikke mindst børnenes situation (Højte, 2005).

---

¹¹ Flere undersøgelser viser, at den hyppigste form for drab på kvinder er begået af en nuværende eller tidligere samlever (Behrens og Hviid, 2005). Ca. 25 kvinder fra 15 år og derover dør årligt pga. voldsskader. I 2003 var der 71 anmeldelser om drab og drabsforsøg på kvinder. I halvdelen af tilfældene var volden (drab og drabsforsøget) udøvet af en nuværende eller tidligere partner. I hvert fjerde tilfælde har voldsofferet og voldsudøveren boet sammen inden for de seneste syv år. Dvs. en overvejende del af den vold - de drab og drabsforsøg - der bliver begået mod kvinder, er udøvet en person med nært kendskab til kvinden (Helweg-Larsen og Kruse, 2004).

4.2 Sundhedspersonalet

Hvert år behandles knap 1700 kvinder på landets skadestuer for de skader, de har fået som følge af vold fra en tidligere eller nuværende partner (Helweg-Larsen og Kruse, 2004).¹² Det er imidlertid et mørketal, idet ikke alle patienter ønsker at oplyse den rigtige begrundelse for henvendelsen til skadestuen og de opståede skader – nemlig volden. Nogle kvinder er mindre tilbøjelige til at oplyse vold som årsag til skaderne, fordi de oplever det som skamfuldt at fortælle om volden og frygter konsekvenserne af at fortælle åbenlyst om den (Ejlertsen m.fl., 2004). Kvindens eventuelle børn oplever måske også volden på egen krop og ender på skadestuen. Ifølge speciallæge Ole Brink ønsker hverken den voldelige mand eller den voldsramte kvinde at udstille volden, hvorfor det kan være vanskeligt – selv for en rutineret læge – at opdage, at han eller hun faktisk står over for et tilfælde af vold (Peters, 2002). Erfaringsgrundlaget blandt læger om de helbredsmæssige følger af vold i familien og senfølger af volden er, ifølge speciallæge i patologi og samfundsmedicin Karin Helweg-Larsen, meget forskelligt. Hun mener, at forståelsen for voldsofres problemer er ikke god nok: *"Vi ved ikke nok om disse patienter, men vi ved, at en del af dem gennemgår unødvendige undersøgelser og får tilbudt behandlinger, endog operationer, der ikke helbreder deres symptomer. En medvirkende årsag til dette er, at vi læger ikke busker på, at vold kan være årsagen til kvindernes helbredsproblemer"*. Helweg-Larsen understreger vigtigheden af at spørge ind til volden: *"Spørger man ikke direkte, indskrænkes mulighederne for at hjælpe og forebygge senfølger"* (Helweg-Larsen, 1998).

Volden kan antage mange former og ofte udsættes kvinden for flere former for vold samtidig. Typisk udsættes hun for en kombination af fysisk og psykisk vold. Den fysiske vold kan være lige fra slag med flad hånd til kvælningsforsøg og knivstik. Den psykiske vold indebærer direkte og indirekte trusler, og en kontrollerende, ydmygende og isolerende adfærd over for kvinden. Flere kvinder udsættes også for seksuel vold af deres samlever. Den seksuelle vold omfatter hovedsageligt voldtægt og tvang til at udføre seksuelle handlinger mod sin vilje (Jensen og Nielsen, 2005).¹³

Det er velkendt, at partnervold har betydelige konsekvenser for kvindens helbred og livskvalitet på både kort og langt sigt (Helweg-Larsen, 1998). Volden medfører mange helbredsmæssige og psykiske problemer samt giver sig hyppigt udslag i psykosomatiske symptomer, som mavepine, søvnforstyrrelser og depressioner. Ofte har kvinderne mange sygemeldinger og hyppige skadestue- eller lægebesøg eller besøg hos fysioterapeuter. Hun kan være smertepåvirket uden, at det har en fysisk forklaring, som f.eks. kroniske underlivssmerter (Behrens & Hviid, 2005). Nogle af kvinderne lider under post-traumatisk stress-syndrom og selvmordsraten er højere blandt kvinder, der har været udsat for vold af deres nuværende eller tidligere partner.

Også jordemødre og sundhedsplejersker møder kvinder, der er udsat for vold af deres partner. En vold der ofte starter eller eskaleres under kvindens graviditet. Ifølge Karins

---

¹² En undersøgelse af kvindelige voldsofre i Århus viser, at hustruvold udgør 40 % af samtlige voldsepisoder begået mod kvinder i Århus. Undersøgelsen viser endvidere, at hyppigheden af samlivsvold blandt helt unge kvinder er tredoblet siden en tilsvarende undersøgelse af kvindelige voldsofre i Århus blev foretaget i 1993-1994, og at udenlandske kvinder er overrepræsenteret (Ejlertsen m.fl., 2004).

¹³ Undersøgelsen "Når vold er hverdag" fra Landsorganisationen af Kvindekrisecentre og Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte viser, at hovedparten (86 %) af kvinderne på krisecentrene har været udsat for én eller flere former for fysisk vold. Stort set samtlige (95 %) kvinder har været udsat for psykisk vold og godt hver fjerde kvinde (26 %) har været udsat for seksuel vold fra deres nuværende eller tidligere partner (Jensen og Nielsen, 2005).

Helweg-Larsen viser en amerikansk undersøgelse ”at en meget stor andel af de problemer, der blev konstateret i løbet af et svangerskab skyldtes vold, men problemet havde aldrig tidligere været anerkendt. Man havde ikke spurgt kvinderne og derfor heller ikke fået den vigtige oplysning om volden. Som konsekvens er der nu både i USA og England indført obligatorisk undervisning i voldsproblematikken i speciallægeuddannelsen til kvinde- og fødselslæge” (Helweg-Larsen, 1998). Ofte kommer både jordemødre og sundhedsplejersker tæt på kvinden og familien, bl.a. i kraft af hjemmebesøg. Disse møder kan være gode ”betroelsesmiljøer”, hvor kvinden får mulighed for at bringe mere intime og vanskelige forhold op såsom vold i familien.

Sundhedspersonalet på landets skadestuer – det være sig læger, sygeplejersker, social- og sundhedsassistenter - og de praktiserende læger, psykologer, jordemødre og fysioterapeuter har derfor en stor opgave i at kunne aflæse en voldsramt kvindes signaler og være opmærksomme på at gribe anledningen til at få spurgt kvinden om hendes problemer, og dermed åbne for en samtale om den vold, hun - og hendes eventuelle børn - udsættes for. Antageligvis bliver en del fysiske og psykiske gener fejlfortolket, fordi der ikke er opmærksomhed på, at kvindens symptomer kan være følger af vold og overgreb. Sundhedssystemet har et ansvar i forhold til at yde rådgivning og støtte til voldsramte kvinder og til at henvise til de sociale myndigheder eller andre relevante faggrupper (Behrens og Hviid, 2005).

4.3 Det pædagogiske personale og skolelærerne

Hvert år oplever ca. 29.000 børn op til 15 år, at deres mor bliver udsat for fysisk vold eller trues med vold af deres mors partner¹⁴, og årligt flytter 2000 børn med deres mor på krisecenter som følge af vold i hjemmet (LOKKs Årstatistikker). På stort set samtlige krisecentre er der ansat uddannede pædagoger.

I en undersøgelse blandt 9.klasses elever fra 2002 fremgår det, at 9 % af pigerne og 6 % af drengene blandt de 15-16-årige har oplevet vold mod deres mor i eget hjem. Det svarer til, at én til to i hver klasse har oplevet, at deres mor er blevet udsat for fysisk vold. Undersøgelsen viser, at de unge, der har oplevet vold mod deres mor, opfatter deres helbred som dårligere end unge, som ikke har oplevet vold mod deres mor. De unge udsættes også selv for fysisk vold i hjemmet. Undersøgelsen viser, at hver ottende dreng og næsten hver tiende pige har oplevet fysisk vold rettet mod dem selv enten i hjemmet eller udendørs. Heraf angiver størstedelen af pigerne (60 %) og en femtedel (20 %) af drengene, at de udsættes for volden i hjemmet (Helweg-Larsen i Nielsen, 2004).

I børnestatistikken fra landets kvindekrisecentre har knap 1700 børn svaret på spørgsmål om deres oplevelser af volden i hjemmet. Af statistikken fremgår det, at tre fjerdedele af børnene har overhørt volden mod deres mor, knap tre fjerdedele har overværet, at deres mor er blevet udsat for vold og over halvdelen har selv været udsat for vold af et familiemedlem (Tilia, 2005). Mindst 1400-1500 børn under 15 år behandles hvert år på landets skadestuer efter vold (Peters, 2002). Hvor mange af disse, der også oplever, at deres mor udsættes for vold vides ikke.

Volden kan give langvarige mén for børn og unge, der risikerer at blive betydeligt hæmmet i deres psykosociale udvikling. Der er ofte både tale om fysisk og psykisk omsorgs-

---

¹⁴ Særkørsel foretaget for VFC Socialt Udsatte (SUSY 2000. Statens Institut for Folkesundhed).

svigt i kraft af, at barnet eller den unge udsættes for alvorlige forsømmelser på grund af forældrenes manglende evne til at give dem trygge rammer, omsorg og kærlighed (Jacobsen, 2002).

Børn og unge reagerer meget forskelligt på volden. De kan have en *udadreagerende* adfærd, hvor de bliver aggressive, ukoncentrerede og urolige eller en *indadreagerende usynlig* adfærd, hvilket stiller særlige krav til fagpersoners opmærksomhed eller en *prøvende* adfærd, hvor de håber at blive hørt og spurgt ind til (Behrens, Hede, Scharling, 2005). Personlige beretninger fra voksne, der som børn er vokset op i familier med vold, peger på, at det, der gjorde en forskel for dem, var en voksen, som greb ind og som de kunne have tillid til.

Pædagogisk personale og skolelærere har således en særlig opgave og et særligt ansvar i forhold til at være opmærksomme på de signaler børn og unge sender.

4.4. Sagsbehandlere i socialforvaltningen

Både socialrådgivere og socialformidlere møder voldsramte kvinder i deres arbejde som sagsbehandlere i kommunernes socialforvaltninger, familie- og beskæftigelsesafdelinger. Det er dokumenteret, at kvinder udsat for vold har en ringere grad af tilknytning til arbejdsmarkedet og en højere risiko for at blive ekskluderet fra arbejdsmarkedet end andre kvinder (Statens Institut for Folkesundhed/Helweg-Larsen, 2004). En undersøgelse fra landets krisecentre viser, at kun hver fjerde voldsramt kvinde har en tilknytning til arbejdsmarkedet (Jensen og Nielsen, 2005). Voldsramte kvinder i aktiveringsprojekter kan også udgøre en mere ustabil arbejdskraft end kvinder generelt bl.a. i kraft af mange sygedage.

Undersøgelsen ”Når vold er hverdag” viser, at hovedparten (84 %) af de kvinder, der kommer på krisecenter allerede har haft kontakt med socialforvaltningen. Kontakten har dog ikke nødvendigvis drejet sig om volden, men om forhold som kontanthjælp, bolig-anvisning, etableringshjælp og psykologhjælp, foranstaltninger i forhold til familien og aktivering (Jensen og Nielsen, 2005).

Omkring to ud af tre kvinder (70 %) har dog haft kontakt med socialforvaltningen i relation til volden. Godt en fjerdedel af disse kvinder oplever ikke, at den støtte de har modtaget af socialforvaltningen har været relevant. Forklaringen herpå er primært en manglende forståelse af voldsproblematikken fra sagsbehandlerens side (Jensen og Nielsen, 2005). De kommunale sagsbehandlere har en stor opgave i forhold til at kunne indfange, om der er tale om vold i familien. De skal både kunne vurdere risikoen for kvinden samt have et godt kendskab til volden og dens mekanismer for at kunne kommunikere om volden på en måde, der er støttende for kvinden. Derudover skal de have kendskab til konkrete hjælpe- og henvisningsmuligheder. Det afgørende er, at indsatsen over for familien bliver helhedsorienteret, og hjælpen både er kort- og langsigtet. På kort sigt kan kvinden f.eks. tilbydes overlevelshjælp, tolkebistand og en plads på et krisecenter. På lang sigt er det dog nødvendigt at udarbejde handleplaner, der evt. sigter mod at skaffe kvinden og hendes eventuelle børn en ny bolig, støtter hende i at blive indsluset på arbejdsmarkedet, såfremt hun ingen tilknytning har hertil, og evt. henviser til psykologhjælp mv. Sagsbehandlere i socialforvaltningen bør yderligere være opmærksomme på børnene i familier med vold. Undersøgelser viser, at børneperspektivet står svagt i sociale

sager, og at børnenes problemer ikke vurderes selvstændigt, men som en del af forældreproblematikken (Tilia, 2005).

Eftersom kommunerne er sektoropdelt i kontanthjælpsafdelinger, familieafsnit med fokus på børnene og arbejdsmarkedsafsnit med fokus rettet mod at få borgerne i arbejde, er der stor risiko for, at sagsbehandlerne ikke ser den eventuelle vold i familien – fordi opmærksomheden er rettet mod andre forhold i kraft af sektoropdelingen. Som Pia Rovsing Clemmensen, der har forsket i de sociale myndigheders hjælp til voldsramte kvinder, skriver: *”Sociale problemer kan have deres rod i vold i hjemmet, men hvis der ikke er fokus på det, spørges der ikke til det og problemet opdages ikke”* (Clemmensen, 2005). Ifølge en undersøgelse af ikke-dansk talende kvinder på krisecentre opnås den bedste hjælp og indsats, når der samarbejdes på tværs af afdelinger i socialforvaltningen (Nielsen, 2005). For at sikre en helhedsorienteret indsats er det nødvendigt, at indsatsen koordineres på tværs af kommunens forskellige afdelinger.

4.5 Politi og retsvæsen

Ifølge Straffelovens § 244 straffes den person, som øver vold mod eller på anden måde angriber en andens legeme, med bøde eller fængsel indtil 3 år. § 245 i Straffeloven siger, at den som udøver vold af en særlig rå, brutal eller farlig karakter eller gør sig skyldig i mishandling, straffes med fængsel indtil 6 år. Den strafferetlige efterforskning af vold mod kvinder i familien og vurderingen af de strafferetlige forhold er politiets og retsvæsenets opgave.

Politi

Ifølge ”Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder 2002-2004” spiller politiet en vigtig rolle i støtten til voldsramte kvinder og i forebyggelsen af yderligere vold. I handlingsplan står der blandt andet, at: *”Politiet tilkaldes ved husspektakler og det er dem, som i første omgang mægler i stridighederne, eller henviser kvinden og børnene til et krisecenter. Det er også politiet, som skriver rapport om episoden og som efterforsker sagen. Politiets håndtering af sagen kan være afgørende for, hvordan ofrene oplever, at samfundet forholder sig til voldsepisoder i hjemmet, og hvorvidt volden anerkendes som en krænkelse af ofrets integritet”*.

Politiet rykker årligt ud til ca. 15.000 tilfælde af vold i hjemmet, og der anmeldes årligt op mod 6000 tilfælde af vold mod kvinder i Danmark (Kriminalstatistik, 2004). En offerundersøgelse foretaget af Justitsministeriet ud fra politianmeldelser i 2000 viste, at halvdelen af den anmeldte vold mod kvinder vedrørte partnervold (Helweg-Larsen og Kruse, 2004). En ny undersøgelse ”Når vold er hverdag” viser, at knap 75 % af kvinderne på landets krisecentre ikke anmelder, den vold de har været udsat for (Jensen og Nielsen, 2005). Godt hver femte af disse kvinder oplyser, at de udelader at anmelde på grund af politiet, som de bl.a. frygter eller har erfaring for ikke forstår voldsproblematikken.

Efter retsplejelovens § 742, stk. 2, påhviler det politiet efter anmeldelse eller af egen drift at iværksætte en efterforskning, når der er en rimelig formodning om, at et strafbart forhold, som forfølges af det offentlige, er begået. Selvom forurettede ikke vil give vidneforklaring i retten, bør sagen alligevel gennemføres, hvis det vurderes, at sagen kan føre til domfældelse på grundlag af de øvrige beviser i sagen (Behrens & Garvold, 2005). I

Rigsadvokatens meddelelse fra 2000 om efterforskning af sager om vold i parforhold understreges det bl.a., at det ikke alene bør bero på den forurettede, der kan være kuet eller afhængig af den anden part, om der fra samfundets side skal gribes ind over for volden. Endvidere påpeges det, at det således *”ikke bør forekomme, at den forurettede henvises til at tænke over anmeldelsen og vende tilbage senere, selv om den forurettede i sådanne sager i nogle tilfælde kan fortryde anmeldelsen”* (Rigsadvokaten, 2000).

En meget væsentlig opgave for politiet er at dokumentere de skader, der er sket. Politiet har derudover myndighed til at give manden tilhold eller bortvise ham fra hjemmet (Lov om bortvisning og beføjelse til at meddele tilhold m.v.).¹⁵

Politiet udleverer også overfaldsalarmer og hjælper kvinden med at hente hendes ejendele i hjemmet, hvis hun f.eks. skal på krisecenter eller allerede opholder sig på et.

Retsvæsen og statsamt

Mange former for juridisk praksis medfører direkte eller indirekte berøring med kvinder, der er ramt af vold fra deres partner. Det gælder f.eks. advokater, dommere, anklagere, jurister i statsamtet og Udlændingestyrelsen og andre. Den direkte berøring indtræder bl.a. i retssalen i forbindelse med strafferetlige voldssager, men direkte og indirekte kan vold også være en faktor i bl.a. familieretlige sager (statsamtslige sager om forældremyndighed) og sager vedrørende opholdstilladelse. De tidsmæssige betingelser for at opnå permanent opholdstilladelse i Danmark blev skærpet i 2002, hvorefter opholdstilladelse tidligst gives efter syv års ægteskab (Udlændingestyrelsen, 2003). Familiesammenførte kvinder kan dog søge dispensation for denne syvårsregel på baggrund af dokumenteret vold i familien (jf. Udlændingeloven § 19 stk. 8).

Det er væsentligt, at dommere og statsfuldmægtige i familieretssager, der omhandler familier med vold, har forståelse for volden, og hvordan volden virker samt viden om voldsramtes kvinders situation. F.eks. eskaleres volden sædvanligvis i separationsfasen og fortsætter efter ægteskabets eller samlivets ophør. Særkørsler fra LOKKs årsstatistik 2004 fra landets krisecentre viser således, at 40 % af de enlige kvinder på krisecentre bliver udsat for vold eller trusler om vold fra deres tidligere partner (Jensen og LOKK, 2005). En undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet, der omfatter 5000 børn viser derudover, at der er en sammenhæng mellem samværsproblemer og sociale belastningsforhold i familien som psykisk og fysisk vold. Af de interviewede bopælsforældre til børn uden samvær angav 31 %, at samværet var ophævet som følge af psykisk vold og for 25 % som følge af fysisk vold (Ottesen, 2004).

Kender man som juridisk fagperson ikke til voldens mekanismer, og kan man ikke aflæse signaler på volden, er det ikke sandsynligt, at man får indhentet relevante - og for sagen væsentlige - oplysninger om familien og den eventuelle vold. Viden om det ulige magtforhold mellem manden og kvinden og den psykiske vold, som kvinden udsættes for – og som påvirker hende også under en eventuel retssag – er af afgørende betydning for sagen. Det er nærliggende, at også jurister indenfor retsvæsenet skal kunne rådgive om

---

¹⁵ LOV nr. 449 af 09/06/2004

hjelpeforanstaltninger til kvinden, voldsudøveren og de eventuelle børn eller i det mindste kan give konkret henvisning til andre instanser.

4.6 Lov om social service og det faglige ansvar

Underretningspligten

Ved mistanke om vold i familien skal der handles – det kræver loven.

Alle borgere har ifølge Servicelovens § 36 et personligt ansvar for og pligt til at underrette de sociale myndigheder, hvis de får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år udsættes for vanrøgt, nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare (Bekendtgørelse af lov om social service).¹⁶

Som offentligt ansat har man imidlertid en udvidet underretningspligt. Efter Servicelovens § 35 skal alle personer, der udøver offentlig tjeneste eller hverv, underrette kommunen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til forhold, der giver formodning om, at et barn eller en ung under 18 år har behov for særlig støtte. Også læger, der ikke er ansat i offentligt regi (f.eks. privatpraktiserende læger) er omfattet af den udvidede underretningspligt. Det samme er ansatte ved de frie grundskoler og kostskoler, samt ansatte ved private og selvejende dagpasningsordninger/daginstitutioner, og personer, der er beskæftiget ved opholdssteder, familiepleje, krisecentre, behandlingstilbud eller andre private tilbud, der udfører opgaver for det offentlige rettet mod personer med sociale eller andre særlige problemstillinger (Bekendtgørelse om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service).¹⁷

Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at underretningspligten imidlertid først indtræder, når f.eks. institutionen eller skolen ikke har rimelig mulighed for i eget regi at afhjælpe vanskelighederne i tide – f.eks. gennem rådgivning og vejledning af forældrene og barnet eller den unge samt gennem dialog og samarbejde eventuelt med henblik på inddragelse af kommunen.

Som beskrevet i Socialministeriets håndbog om hjælp til børn og unge har man som medarbejder i en daginstitution og dagpleje, eller som lærer, klubmedarbejder, (sygeplejerske), sundhedsplejerske, praktiserende læge, kommunal læge, jordemoder eller sagsbehandler i den kommunale forvaltning således et særligt ansvar over for de børn og unge, man møder i sit daglige virke. Et ansvar der betyder, at man specielt skal have opmærksomheden rettet mod de børn, der - på mange forskellige måder – udsender signaler om, at de har problemer, som de behøver hjælp til at få løst. Derfor er det særlig vigtigt, at fagpersoner er rustede til at identificere volden i familien og *”ved hvordan man skal reagere og gribe ind – så det altid sker så tidligt som muligt, og inden problemerne vokser og bliver så store, at de bliver vanskelige at løse”* (Socialministeriet, 2004).

---

¹⁶ LBK nr. 906 af 26/09/2005.

¹⁷ BEK nr. 1092 af 08/12/2000.

Hvornår skal de sociale myndigheder underrettes?

Man ved, at der kommer for få – og ofte for sene – underretninger til kommunerne om børn og unge, der har brug for hjælp. De sene underretninger kan hænge sammen med, at fagpersoner ikke har et godt nok kendskab til lovgivningen og reglerne på området.

I Socialministeriets håndbog om hjælp til børn og unge, hvor reglerne om underretning og tavshedspligt gennemgås, står bl.a.: ”Når man som fagperson er i tvivl om, hvorvidt man nu kan eller skal videregive en oplysning om et barns eller en families forhold til andre personer, bliver konsekvensen for ofte, at man lader være – i frygt for at overtræde reglerne om tavshedspligt eller i misforstået hensyn til familien. Resultatet bliver, at et barn eller en familie ikke får den nødvendige hjælp i tide” (Socialministeriet, 2004).

Kommunen skal underrettes, når barnet eller den unge har vanskeligheder i forhold til de daglige omgivelser eller i øvrigt lever under utilfredsstillende forhold, eller der er behov for støtte på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne. Ved vurderingen af, om der skal foretages underretning, må det tages i betragtning, at kommunerne yder forældre med børn og unge eller andre, der faktisk sørger for et barn eller en ung, gratis familieorienteret rådgivning efter lovens § 5 samt yder støtte, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til et barns eller en ungs særlige behov for støtte (Bekendtgørelse om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service).¹⁸

Der er brug for flere og langt tidligere underretninger for, at de sociale myndigheder kan undersøge om familien har behov for særlig støtte og for, at de kan foretage en nødvendig indsats over for familie med vold. Fagfolks sene og måske fraværende indgriben og manglende underretninger om børn og unge, der lever med vold i familien, kan som nævnt hænge sammen med et manglende kendskab til lovgivning og reglerne på området. De kan imidlertid også hænge sammen med, at fagpersoner simpelthen ikke er klædt godt nok på i forhold til at kunne aflæse signaler på volden og vide, hvordan de skal handle på den. Viden om voldens former, udtryksformer og konsekvenser er en afgørende forudsætning for, at fagpersoner overhovedet kan foretage et fagligt skøn og dermed gribe ind i tide.

Kommunens tilsynspligt

Kommunen har ifølge Servicelovens § 6 pligt til at føre tilsyn med de forhold, som børn og unge under 18 år i kommunen lever under. Efter Servicelovens § 33 skal tilsynet føres på en sådan måde, at kommunen så tidligt som muligt kan få kendskab til tilfælde, hvor der må antages at være behov for særlig støtte til et barn eller en ung. Et tidligt kendskab til et omsorgssvigtet barn eller ung forudsætter dog i mange tilfælde, at fagpersoner – der i deres daglige arbejde kommer i berøring med børn og unge – griber ind og reagerer, når de har en formodning om, at et barn eller ung mistrives.

Fra LOKKs årsstatistik 2004 fremgår det, at kommunen, som krisecentret ligger i, har ført tilsyn med *alle* børn på 17 % af krisecentrene, og på 23 % af krisecentrene har ført tilsyn med nogle af børnene. Næsten halvdelen (49 %) af krisecentrene angiver, at kom-

---

¹⁸ BEK nr. 1092 af 08/12/2000

munen ikke har ført tilsyn med nogen af børnene, hvilket er tankevækkende på et område, hvor der så åbenlyst findes børn med særlige behov (Jensen, 2005).

5. Bekendtgørelser og studieordninger

5.1 Uddannelsesbekendtgørelser

Det retlige grundlag for uddannelserne fremgår af bl.a. bekendtgørelserne om de enkelte uddannelser. Bekendtgørelserne danner rammerne for uddannelserne, der udfyldes af de enkelte uddannelsesinstitutioner.

Bekendtgørelserne indeholder typisk uddannelsernes overordnede formål, struktur og varighed m.m. og udstikker således de brede rammer for tilrettelæggelsen af den mere specifikke undervisning. Eftersom rammen giver den enkelte institution mulighed for en vis fleksibilitet i tilrettelæggelsen af undervisningen specificeres konkrete emner, som f.eks. vold i familien ikke i bekendtgørelserne.

Alle de medvirkende uddannelser har selvstændige uddannelsesbekendtgørelser, på nær universitetsstudierne, der bygger på bekendtgørelse om bachelor- og kandidatuddannelser ved universiteterne.¹⁹ Universiteterne fastsætter inden for bekendtgørelsens rammer nærmere regler om uddannelserne i en studieordning.

5.2 Studieordninger

Bekendtgørelserne og de enkelte uddannelsesinstitutioners studieordning udgør det retlige grundlag for uddannelserne, på nær politiuddannelsen, der baserer sig på ”Uddannelsesbeskrivelse for Politiets grunduddannelse”. Den konkrete undervisning fastsættes af institutionerne og specificeres i studieordninger, der yderligere konkretiseres i de enkelte lære- eller undervisningsplaner. Studieordningerne omfatter formål, indhold og omfang af de enkelte studiemoduler samt for nogle uddannelsers vedkommende beskrivelser af de Centrale Kundskabs- og Færdighedsområder (CKF).

På socialrådgiveruddannelsen kan emnet f.eks. indgå i mere overordnede fagområder som inden for det psykologisk eller juridiske fagområde, eller i værkstedskurser som ”Den professionelle samtale” og ”Mennesker udsat for tab og traumer” og i tværfagligt tema om ”Socialt arbejde med udsatte børnefamilier, børnepsykiatri, børnesynet i konventioner og politikker, socialt arbejdes metoder, forskning og evaluering”.

---

¹⁹ BEK nr. 338 af 06/05/2004.

6. Generel tværgående kortlægning

I dette kapitel fremhæves generelle træk ved undervisningen om vold mod kvinder i familien på tværs af de medvirkende uddannelser: Hvorvidt og i hvilket omfang indgår emnet på uddannelserne, på hvilken måde indgår det, hvilke undervisningsformer anvendes hyppigst, hvordan vurderes de studerendes interesse for emnet, og hvor relevant opfatter respondenterne undervisning om emnet i forhold til de krav, som aftagerne på arbejdsmarkedet stiller til de færdiguddannede.

Mere specifikke forhold om inddragelsen af emnet vold mod kvinder inden for de enkelte uddannelser fremhæves i den uddannelsesspecifikke kortlægning (jf. DEL II).

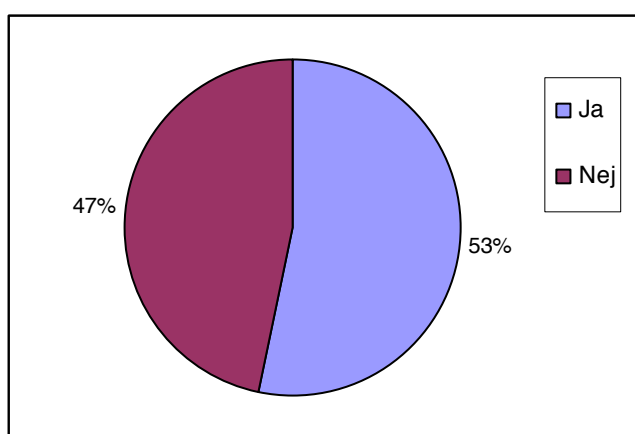
6.1 Varieret inddragelse af emnet vold mod kvinder

Dette afsnit giver et overblik over, hvor mange af de medvirkende uddannelsesinstitutioner, der inddrager emnet vold mod kvinder i uddannelserne, og hvor sikkert det er, at de studerende vil støde på emnet i løbet af deres uddannelse.

Emnets inddragelse i uddannelserne

Næsten halvdelen (47 %) af de udspurgte uddannelsesinstitutioner inddrager *ikke* emnet vold mod kvinder i deres studieforløb (jf. figur 1).

Figur 1. Indgår emnet i uddannelsen? Procentvis fordeling på tværs af uddannelser.

N = 106

Det tværgående billede dækker imidlertid over nuancer uddannelserne imellem. Overordnet kan uddannelserne opdeles i følgende grupper ud fra, i hvilket omfang emnet inddrages:

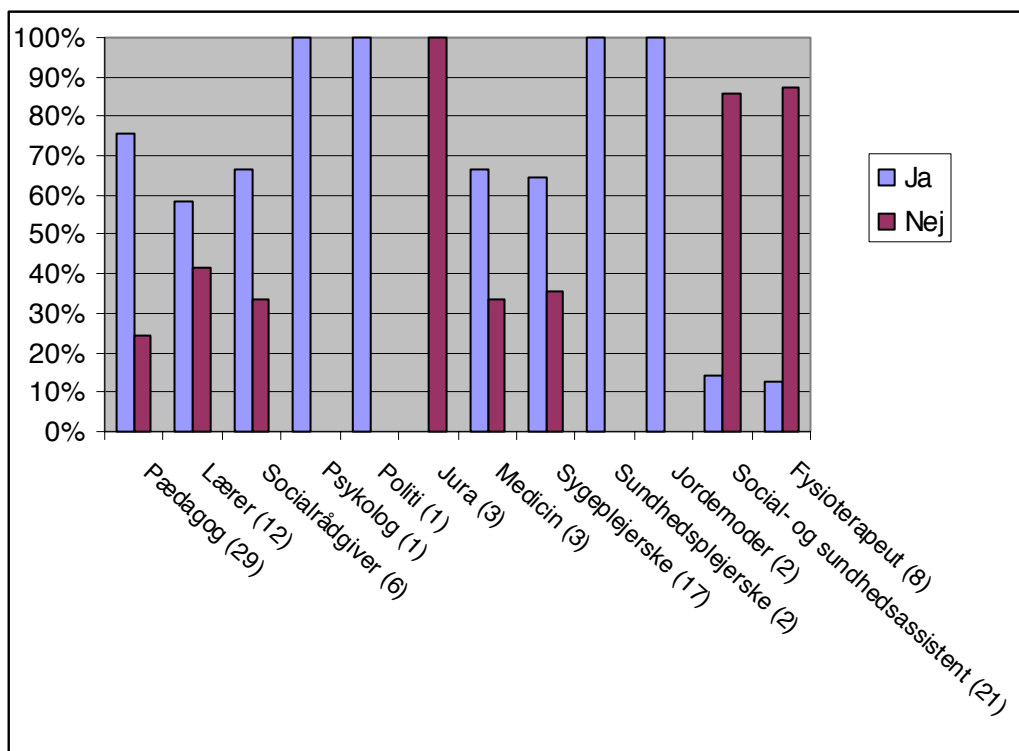
- Emnet er obligatorisk på politiuddannelsen²⁰ og jordemoderuddannelsen.
- Samtlige sundhedsplejerskeuddannelser og psykologistudiet inddrager emnet i uddannelserne.²¹
- Størstedelen af pædagog- og læreruddannelserne, socialrådgiver/-formidleruddannelserne, medicinstudierne og sygeplejerskeuddannelserne inddrager emnet i uddannelserne.
- Et fåtal af social- og sundhedsassistentuddannelserne og fysioterapeutuddannelserne inddrager emnet i uddannelserne.
- Jurastudiet inddrager slet ikke emnet i uddannelsen.

---

²⁰ Der findes kun én politiskole i landet, og der er dermed foretaget en totalundersøgelse af denne uddannelse.

²¹ Der er foretaget en totalundersøgelse af sundhedsplejerskeuddannelsen eftersom landets to skoler indgår i undersøgelsen. Man skal dog være opmærksom på, at kun ét psykologisk institut har besvaret spørgeskemaet, ud af landets tre psykologuddannelser, hvor det er muligt at uddanne sig til praktiserende psykolog.

Figur 2. Indgår emnet i uddannelsen? Procentvis fordeling inden for de enkelte uddannelser.

Tallene i parentes angiver antallet af uddannelsesinstitutioner, der har besvaret spørgsmålet inden for de forskellige uddannelser. N = 105

Støder de studerende med sikkerhed på vold mod kvinder?

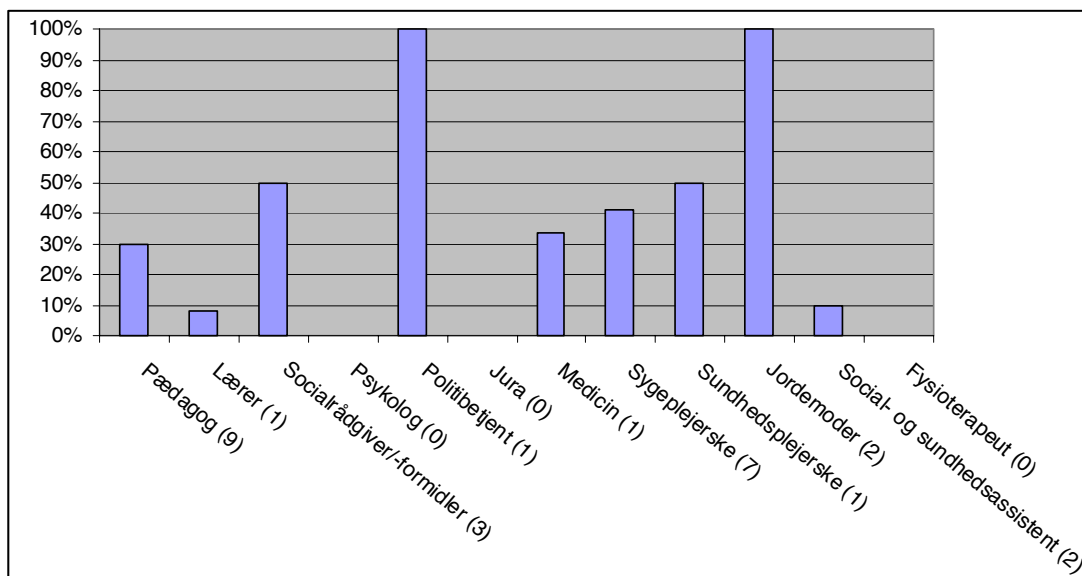
Det er imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at selv om emnet vold mod kvinder inddrages i uddannelserne, er dette ikke ensbetydende med, at samtlige studerende nødvendigvis kommer i berøring med emnet i løbet af deres uddannelse. Det hænger bl.a. sammen med, at emnet muligvis *ikke* er obligatorisk, og at de studerende selv afgør, om de ønsker at beskæftige sig med emnet i f.eks. projekter, valgfag, valgfri studiekredse og temadage.

På godt halvdelen (53 %) af de 57 uddannelsesinstitutioner, der angiver, at emnet indgår i uddannelsen, er det således muligt for de studerende at gennemføre uddannelserne *uden* overhovedet at komme i berøring med emnet vold mod kvinder. I realiteten er det således kun på en fjerdedel (27 institutioner) af de i alt 106 medvirkende uddannelsesinstitutioner, at de studerende med sikkerhed vil støde på emnet vold mod kvinder i løbet af deres uddannelse.

På baggrund heraf er det interessant at undersøge, hvor stor en andel af de studerende inden for hver uddannelse, der med sikkerhed støder på emnet vold mod kvinder i løbet af deres uddannelse. Dette giver et mere dækkende billede af, hvorvidt de studerende i realiteten kommer i berøring med emnet via deres uddannelse.

Figur 3. Andel af de studerende, der med sikkerhed støder på emnet vold mod kvinder. Procentvis fordeling inden for de enkelte uddannelser.

Som det fremgår af figur 3 er politiuddannelsen og jordemoderuddannelsen - hvor emnet er obligatorisk - de få undtagelser, hvor de studerende med sikkerhed støder på emnet vold mod kvinder. Inden for de resterende uddannelser, angiver halvdelen eller færre uddannelsesinstitutioner, at de studerende med sikkerhed vil støde på emnet i løbet af deres uddannelse. På hverken psykologstudiet eller på nogen af de medvirkende fysioterapeutuddannelser vil de studerende med sikkerhed støde på emnet.

Samlet set viser undersøgelsen et broget billede af, hvorvidt emnet indgår i uddannelserne, og af hvorvidt de studerende overhovedet støder på emnet i løbet af deres uddannelse.

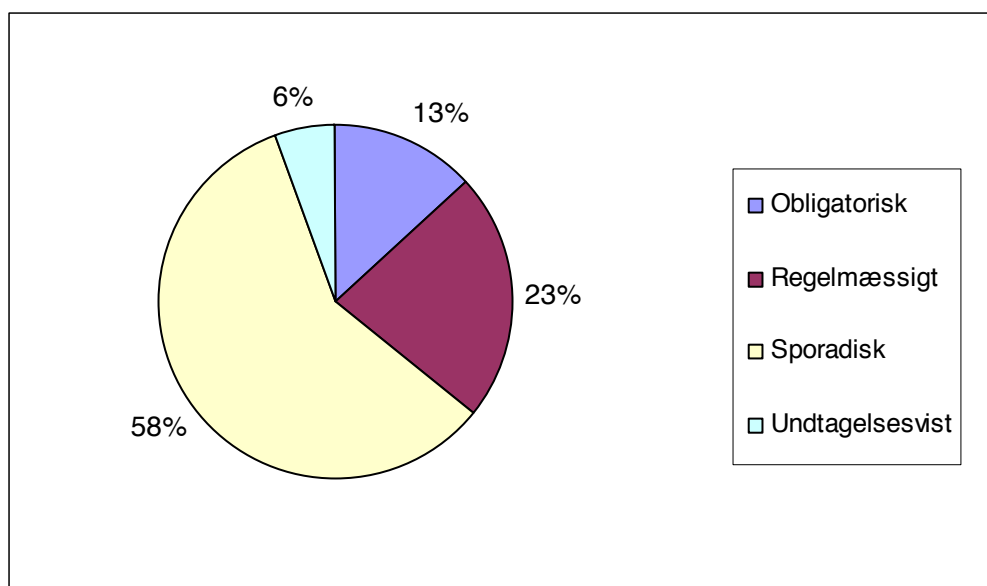
6.2 Sporadisk undervisning om emnet vold mod kvinder

I dette afsnit beskrives omfanget af undervisning om emnet vold mod kvinder, hvordan emnet inddrages i uddannelserne og hvilke elementer, der typisk trækkes ind i undervisningen om emnet.

Omfang af undervisning

Det er et gennemgående træk på tværs af de 12 uddannelser, at emnet vold mod kvinder i familien primært inddrages sporadisk som delaspekt, eksempler eller cases i undervisningen (58 %) (jf. figur 4). Knap en fjerdedel (24 %) af institutionerne inddrager emnet regelmæssigt i undervisningen, og på knap en sjettedel (13 %) er emnet obligatorisk. En mindre andel (6 %) inddrager kun emnet undtagelsesvist i undervisningen.

Figur 4. Hvordan indgår emnet vold mod kvinder i undervisningen? Procentvis fordeling på tværs af uddannelser.

N = 53

Figur 5 illustrerer forskellene uddannelserne imellem. Den *sporadiske* undervisning finder sted på størstedelen af pædagog- og læreruddannelserne, socialrådgiver/-formidleruddannelserne og social- og sundhedsassistentuddannelserne. Dertil angiver halvdelen af uddannelsesinstitutionerne inden for medicinstudiet, sygeplejerske- og sundhedsplejerskeuddannelserne samt fysioterapeutuddannelserne, at emnet udelukkende inddrages sporadisk i undervisningen (jf. figur 5).

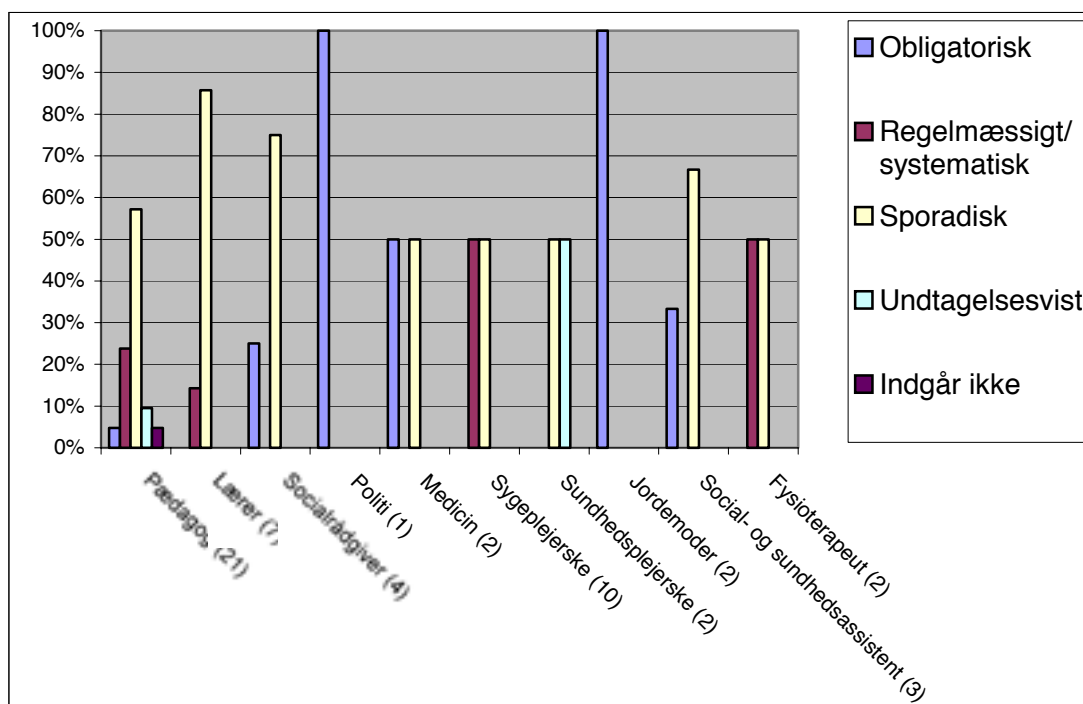
Der undervises *regelmæssigt* om emnet vold mod kvinder på halvdelen af sygeplejerske- og fysioterapeutuddannelserne. Derudover foregår den regelmæssige undervisning på enkelte uddannelsesinstitutioner inden for faggrupperne pædagoger og lærere. Man skal imidlertid være opmærksom på, at procenterne dækker over få uddannelsesinstitutioner.

Emnet vold mod kvinder er som nævnt *obligatorisk* på politi- og jordemoderuddannelsen. Derudover inddrages emnet i den obligatoriske undervisning på enkelte uddannelsesinstitutioner inden for forskellige uddannelser. Det drejer sig om ét medicinstudium, én socialrådgiveruddannelse, én pædagoguddannelse og én social- og sundhedsassistentuddannelse (jf. figur 5).

Den lille del af institutionerne, der *undtagelsesvist* underviser om emnet drejer sig om to pædagoguddannelser og en sundhedsplejerskeuddannelse.

Figur 5. Hvordan indgår emnet vold mod kvinder i undervisningen? Procentvis fordeling inden for de enkelte uddannelser (i forhold til antal institutioner).

Tallene i parentes angiver det samlede antal respondenter inden for hver faggruppe, der har besvaret spørgsmålet. Kategorien "indgår ikke" er ikke medtaget. Psykologistudiet er ikke angivet, eftersom det er fejludfyldt. Jurastudiet er ikke angivet, fordi der ikke undervises om emnet på jurauddannelsen. N = 54

Emnets inddragelse i andre studieaktiviteter end undervisning

Det kan undre, at kun 13 % af uddannelsesinstitutionerne angiver, at emnet inddrages i den obligatoriske undervisning, når en fjerdedel angiver, at de studerende med sikkerhed vil støde på emnet i løbet af deres uddannelse (jf. afsnit 6.1). Det hænger formodentlig sammen med, at emnet vold mod kvinder ikke udelukkende inddrages i undervisningen forstået som den traditionelle klasseundervisning. Eksempelvis angiver hovedparten af institutionerne (83 %), at emnet vold mod kvinder indgår i projektarbejde, hvor de studerende selv vælger, hvilket emne de vil beskæftige sig med (jf. tabel 2). Op i mod halvdelen (42 %) angiver derudover, at emnet indgår i praktikforløb, og knap en femtedel at emnet indgår i valgfri tema-/emnedage (19 %) og som valgfag/valgfri studiekredse (18 %). Derudover angiver knap en sjettedel (14 %), at emnet vold mod kvinder indgår i obligatoriske tema-/emnedage på uddannelsen. På den måde kan de studerende altså støde på emnet uden for den traditionelle klasseundervisning.

Tabel 2. Hvordan indgår emnet vold mod kvinder i uddannelsen udover i holdundervisningen? Procentvis fordeling på tværs af uddannelser.

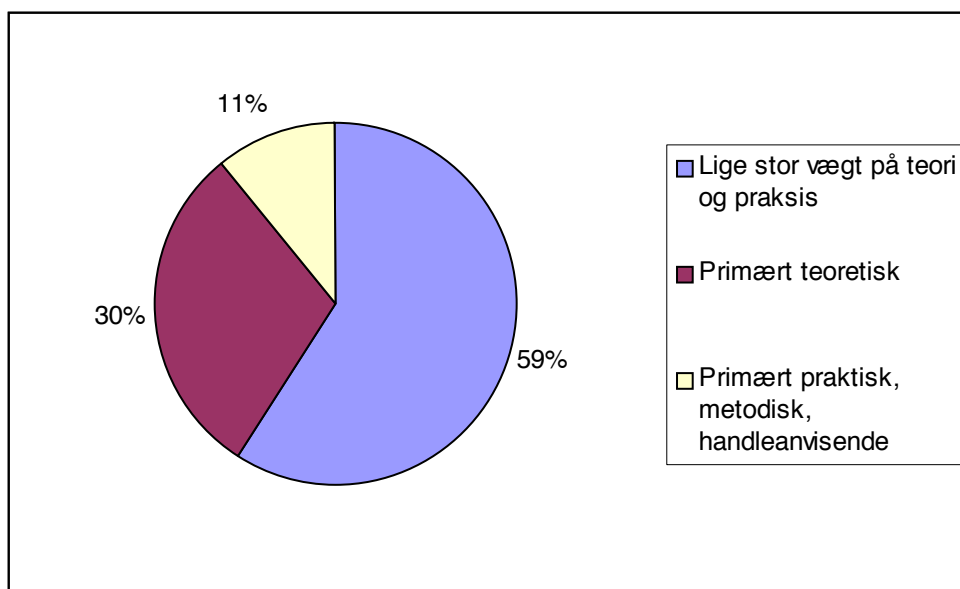
I projektarbejde med valgfrit emne	83 %
I praktikforløb	42 %
Valgfri tema-/emnedage	19 %
Valgfag/valgfri studiekredse	18 %
Obligatoriske tema-/emnedage	14 %

Totalen summerer ikke til 100 %, da respondenterne kunne angive flere svarmuligheder. N = 57

Undervisningsindhold

Som det fremgår af figur 6, lægges der lige stor vægt på teori og praksis i undervisning om emnet vold mod kvinder på størstedelen (59 %) af uddannelsesinstitutionerne. På knap en tredjedel (30 %) af institutionerne har undervisningen dog primært en teoretisk karakter, og på kun en mindre andel (11 %) af uddannelsesinstitutionerne har undervisningen primært en praktisk, metodisk og handleansende karakter. Det vil sige, at der på flere uddannelsesinstitutioner primært fokuseres på f.eks. samfundsmæssige og psykologiske forklaringsmodeller på volden og lovgivningen på området fremfor på ”den vanskelige samtale”, samarbejdet med andre faggrupper og de konkrete handle- og hjælpeforanstaltninger.

Figur 6. Undervisningens karakter. Procentvis fordeling på tværs af uddannelser.

N = 56

At undervisningen for en stor del af institutionernes vedkommende primært har en teoretisk karakter afspejles også af de elementer, der typisk inddrages i undervisningen. Af tabel 3 fremgår, at der generelt set på tværs af uddannelserne hovedsageligt fokuseres på voldens følger (84 %) og årsager (79 %) samt lovgivning, herunder underretningspligten (75 %) for fagpersoner i undervisningen om vold mod kvinder. Den praktiske og handlingsorienterede undervisning, hvor der fokuseres på faggruppens handle- og hjælpemuligheder (61 %), den ”vanskelige samtale” (61 %) og samarbejdet med andre faggrupper (48 %) prioriteres ikke i samme grad i undervisningen.

Tabel 3. Elementer i undervisningen om vold mod kvinder.

Voldens følger	84 %
Voldens årsager	79 %
Lovgivning - herunder underretningspligt	75 %
Vold mod børn	66 %
Faggruppens handle- og hjælpemuligheder	61 %
"Den vanskelige samtale"	61 %
Problemets omfang	57 %
Samarbejdet med andre faggrupper	48 %
Vold mod kvinder med anden etnisk baggrund	36 %
Behandling af den voldelige mand	21 %
Andet	11 %

Totalen summerer ikke til 100 %, da respondenterne kunne angive flere svarmuligheder. N = 56

Igen skal det understreges, at det generelle billede på tværs af de meget forskellige uddannelser dækker over nuancer uddannelserne imellem. Inden for de enkelte uddannelser vægtes faggruppens handle- og hjælpemuligheder især højt på politiuddannelsen, og på begge sundhedsplejerske- og jordemoderuddannelser. Også en overvejende del af læreruddannelserne (71 %) inddrager primært dette element i undervisningen. Det samme gør to ud af de tre (67 %) social- og sundhedsassistentuddannelser samt én fysioterapeutuddannelse. Sygeplejerskeuddannelserne skiller sig ud fra de øvrige uddannelser ved i særlig grad at prioritere ”den vanskelige samtale” i undervisningen (83 %), og politiuddannelsen markerer sig ved ikke at fokusere på den vanskelige samtale i undervisningen i nogen særlig grad. Pædagog-, lærer- og socialrådgiver/-formidleruddannelserne prioriterer samarbejdet med andre faggrupper mindst.

For at kunne håndtere problemstillinger vedrørende familier med vold og både have en forståelse for kvinden og voldens mekanismer samt i praksis kunne håndtere problemstillingen som færdiguddannede, er det afgørende, at undervisningen beror på en kombination af de to tilgange

6.3 Studerendes interesser styrer især undervisning

I dette afsnit beskrives, hvilke forhold, der i særligt grad spiller ind på, om emnet vold mod kvinder drages ind i undervisningen eller ej. Derudover gennemgås i hvilken grad,

de studerende interesserer sig for emnet og hvilke undervisningsformer, der hyppigst anvendes i undervisningen om emnet.

De studerendes interesse afgørende

De studerendes interesse for emnet vold mod kvinder er særdeles afgørende for, om der bliver undervist om emnet på størstedelen af uddannelsesinstitutionerne (jf. tabel 4). Størstedelen af institutionerne (78 %) svarer således, at de studerendes interesse for emnet er bestemmende for, om emnet inddrages i undervisningen. Det gælder for samtlige eller hovedparten af institutionerne inden for de følgende uddannelser: Politi, sundhedsplejerske, social- og sundhedsassistent, fysioterapeut, pædagog, lærer, socialrådgiver- og sygeplejerske. Et pædagogseminarium kommenterer: *"Fokus på seminariet er primært barnet, som udsættes for omsorgssvigt enten direkte eller indirekte - dvs. at kunne se barnets symptomer, og hvordan man så handler i forhold til barnet. De studerende kan i en række forløb vælge at fordybe sig i emnet, men har ikke valgt at gøre det"*.

Udover den studerendes interesse spiller også underviserens interesse for emnet vold mod kvinder en stor rolle for knap halvdelen af institutionerne i forhold til, om emnet inddrages i undervisningen eller ej (47 %). Dernæst har det en betydning for over en tredjedel af institutionerne (38 %), at emnet vold mod kvinder er oppe i tiden og en del af den offentlige og faglige debat, der føres i fagblade og tidsskrifter.

Tabel 4. Bestemmende faktorer for om emnet vold mod kvinder indgår i undervisningen.

De studerendes interesse for emnet	78 %
Undervisers interesse for emnet	47 %
Emnet er oppe i tiden	38 %
Emnet indgår i den obligatoriske undervisning	29 %
Andet	17 %
Politisk fokus på emnet	16 %
Aftagernes efterspørgsel efter viden om emnet	9 %

Totalen summerer ikke til 100 procent, fordi respondenterne kunne angive flere faktorer. N = 58

Knap en tredjedel (29 %) af uddannelsesinstitutionerne angiver, at dét at emnet gøres obligatorisk vil være bestemmende for, om emnet inddrages i undervisningen. Svaret skal dog ikke fortolkes som, at emnet aktuelt indgår i den obligatoriske undervisning på nuværende tidspunkt på så mange institutioner. Tallet afspejler antageligvis, at nogle respondenter har forstået spørgsmålet som, hvad der skal til for at institutionen i fremtiden vil inddrage emnet vold mod kvinder.

Politisk fokus på emnet angiver godt en sjettedel (16 %) af uddannelsesinstitutionerne som en primær faktor for, om emnet inddrages i undervisningen.²² Bemærkelsesværdigt er det kun ganske få uddannelsesinstitutioner (9 %), der angiver aftagernes efterspørgsel efter viden om emnet, som en medbestemmende faktor for, om emnet inddrages i undervisningen.²³ Årsagen til, at ikke flere institutioner nævner aftagernes efterspørgsel som væsentlig for, om emnet inddrages, hænger muligvis sammen med, at der blandt disse uddannelsesinstitutioner hersker en opfattelse af, at aftagerne ikke vurderer emnet som relevant, og dermed ikke efterspørger viden om emnet. Det kan også skyldes, at uddannelsesinstitutionerne ikke er opmærksomme på, at aftagerne rent faktisk efterspørger viden om emnet.

”Andet”-kategorien dækker hovedsageligt over de studerendes konkrete oplevelser i praktikforløb/klinisk undervisning. Det vil sige dét, at de studerende støder på problematikken i deres praktikforløb er afgørende for, om emnet tages op i undervisningen.

Graden af de studerendes interesse

Eftersom de studerendes interesse for emnet vold mod kvinder er så afgørende for, om de støder på emnet i løbet af deres uddannelse, er det interessant at se nærmere på, i hvilken grad de studerende inden for de forskellige uddannelser overhovedet interesserer sig for emnet. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at det ikke er de studerende, der har besvaret dette spørgsmål, men at respondenterne dvs. uddannelsesinstitutionen, har givet sin vurdering af de studerendes interesser for emnet.

²² Det er hovedsageligt institutionerne inden for pædagog- og sygeplejerskeuddannelserne, der angiver politisk fokus som bestemmende for, om emnet inddrages i undervisningen.

²³ Det gælder for ét medicinstudie, én fysioterapeutuddannelse og tre sygeplejerskeuddannelser.

Stor interesse

Af figur 8 fremgår, at knap en femtedel (19 %) af uddannelsesinstitutionerne angiver, at de studerende har en *stor* interesse for emnet. Det drejer sig hovedsageligt om psykologistudiet, politi- og jordemoderuddannelsen, men også en stor del af socialrådgiver/-formidleruddannelserne vurderer de studerendes interesse som værende stor.

Mindre/lille interesse

Størstedelen af uddannelsesinstitutionerne vurderer dog, at de studerendes interesse er enten mindre eller lille (44 %). Det drejer sig primært om følgende uddannelser: pædagog, lærer, jurist, sygeplejerske- og sundhedsplejerske.

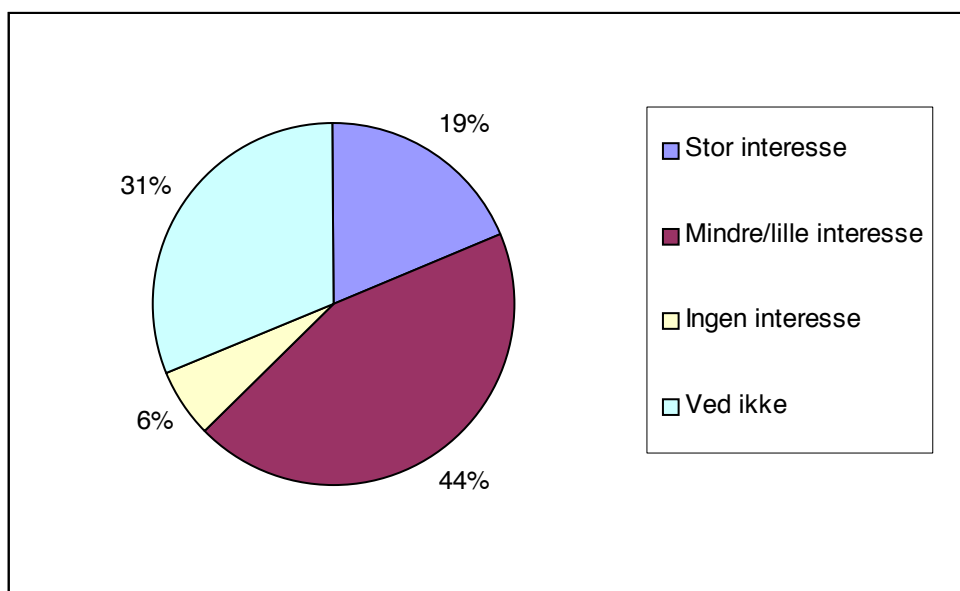
Ingen interesse

En mindre andel (6 %) af læreruddannelserne og social- og sundhedsassistentuddannelserne samt fysioterapeutuddannelserne vurderer, at de studerende ingen interesse har for emnet.

Intet kendskab til interessen

En stor gruppe (31 %) kender ikke til de studerendes interesse for emnet. Det er ikke overraskende hovedsageligt de uddannelsesinstitutioner, der ikke underviser om emnet: Social- og sundhedsassistentuddannelserne, fysioterapeutuddannelserne, samt en stor del af læreruddannelserne, og en tredjedel af jura- og medicinstudierne og sygeplejerskeuddannelserne.

Figur 7. Vurdering af de studerendes interesse på tværs af uddannelser.

N = 112

En anden indikator på om de studerende interesserer sig for emnet vold mod kvinder, og har stødt på problemstillingen i løbet af deres studietid, er at undersøge hvor mange studerende, der har skrevet projekt(er) om emnet. Overordnet set er der på tværs af samtlige

ge uddannelser tale om et ganske lille antal studerende. På langt hovedparten af uddannelsesinstitutionerne er det enten ingen eller kun en lille andel af de studerende, der har beskæftiget sig med emnet i et valgfrit projektarbejde herunder i afgangsprojekter som bachelorprojekt og speciale.

Projektarbejdet og diskussionsoplæg fra underviser er typiske undervisningsformer

At det i al overvejende grad er de studerendes interesse, der afgør, om emnet vold mod kvinder indgår i uddannelserne, afspejles i de undervisningsformer, der hyppigst benyttes i undervisningen om emnet – nemlig projektarbejde med valgfrit emne (63 %) (jf. tabel 5).²⁴ Stort set lige så mange uddannelsesinstitutioner (60 %) angiver dertil diskussionsoplæg fra underviser som den hyppigst benyttede undervisningsform, og knap en fjerdedel (23 %) af institutionerne benytter typisk forelæsningsformen. Dette hænger fint sammen med, at det i høj grad er den enkelte undervisers interesse, der afgør om der undervises om emnet vold mod kvinder eller ej.

Derudover angiver knap en fjerdedel (23 %) af institutionerne, at oplæg fra de studerende hyppigst benyttes i undervisning om emnet. Det gør sig især i særligt grad gældende for læreruddannelserne og på universitetsstudierne; psykologi- og medicin. Knap en femtedel (17 %) af uddannelsesinstitutionerne foretager udadrettede aktiviteter. Det drejer sig hovedsageligt om institutionerne inden for sygeplejerske- og sundhedsplejerskeuddannelsen samt social- og sundhedsassistentuddannelsen. Endnu færre inddrager film/video og gæsteundervisere i undervisningen. Øvelser benyttes kun på Politiskolen og på en enkel socialrådgiveruddannelse.

Kategorien ”andet” dækker over, at undervisning om emnet vold mod kvinder foregår i praktikforløb/kliniske undervisningsforløb.

Tabel 5. Hyppigst anvendte undervisningsformer om emnet vold mod kvinder. Procentvis fordeling på tværs af uddannelser.

Projektarbejde	63 %
Diskussionsoplæg fra underviser	60 %
Forelæsning	23 %
Oplæg fra studerende	23 %
Udadrettede aktiviteter	19 %
Film/video	15 %
Gæsteundervisere	13 %
Andet	13 %
Øvelser	4 %

Totalen for faggrupperne summerer ikke til 100 procent, fordi respondenterne kunne angive flere faktorer. N = 52

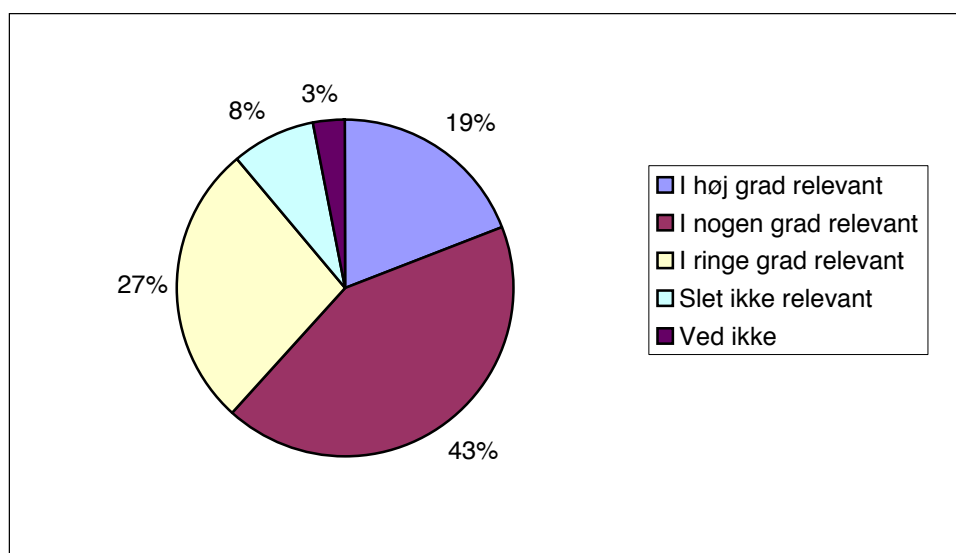
²⁴ De uddannelser, der hovedsageligt anvender denne undervisningsform, er pædagog- og sundhedsplejerskeuddannelserne. De eneste uddannelser, der slet ikke angiver projektarbejdet som typisk undervisningsform, er psykologi- og medicinstudiet og fysioterapeutuddannelserne. På politiuddannelsen arbejdes der slet ikke med projekter.

Samlet set er projektarbejdet og diskussionsoplæg fra underviseren de mest dominerende undervisningsformer, men ser man på uddannelserne hver for sig, er billedet mere broget, da der typisk anvendes mange forskellige undervisningsformer inden for hver uddannelse.

6.4 Emnets relevans for faggruppen

Op imod halvdelen (43 %) af de medvirkende uddannelsesinstitutioner²⁵ angiver, at emnet vold mod kvinder kun i *nogen grad* er relevant i forhold til de krav, der stilles til de færdiguddannede fra aftagerne (jf. figur 8). Godt en fjerdedel (27 %) af uddannelsesinstitutionerne angiver, at emnet kun i *ringe grad* er relevant og knap en femtedel (19 %), at undervisning om emnet i *høj grad* er relevant for de færdiguddannede. En mindre andel (8 %) vurderer, at emnet *slet ikke* er relevant og enkelte institutioner (3 %) er ikke klar over, om emnet er relevant i forhold til de krav, som aftagere stiller til de færdiguddannede.

Figur 8. Vurdering af emnet vold mod kvinders relevans i forhold til aftagers krav til de færdiguddannede. Procentvis fordeling inden for samtlige uddannelser.

N = 99

Vurdering af emnets relevans i undervisningen varierer imidlertid i høj grad med, hvilken uddannelse, der er tale om. Som det fremgår af figur 9, vurderer samtlige jordemoderuddannelser og politiskolen emnet som særdeles relevant i forhold til de krav, aftagerne stiller til de færdiguddannede. De to sundhedsplejerskeuddannelser vurderer emnet som hhv. i høj grad og i nogen grad relevant. Psykologuddannelsen og hovedparten af pædagoguddannelserne, socialrådgiver/-formidleruddannelserne og sygeplejerskeuddannelserne vurderer, at undervisning om emnet i nogen grad er relevant.

²⁵ Det vil sige både de institutioner, hvor emnet indgår i uddannelsen, og de institutioner, hvor emnet ikke indgår i uddannelsen.

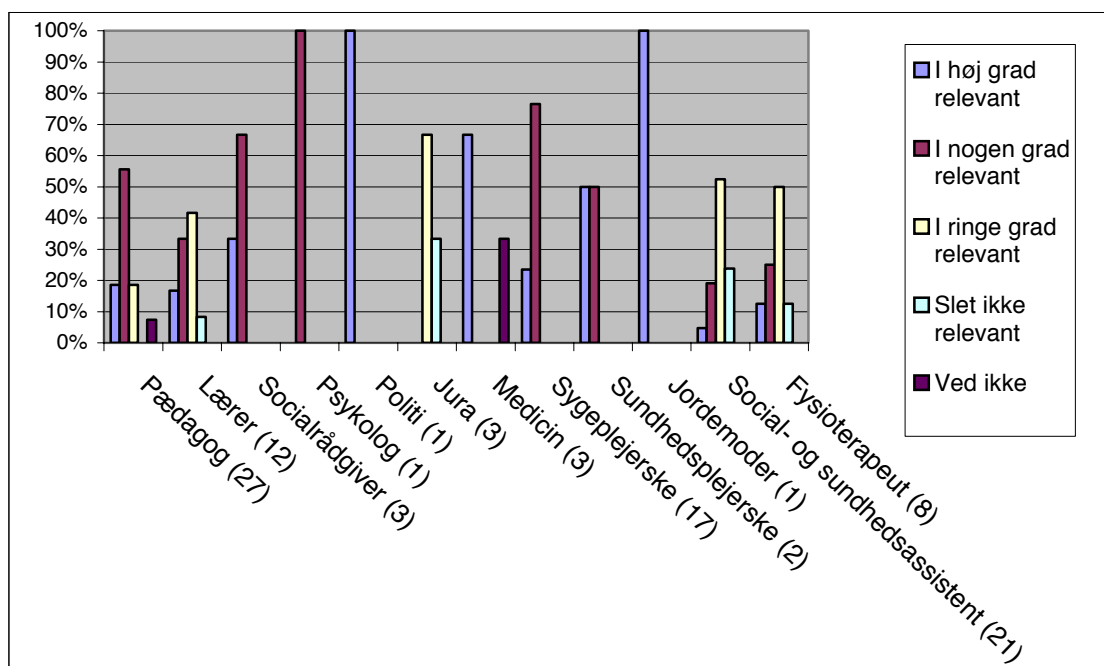

Samtlige jurastudier, samt hovedparten af social- og sundhedsassistentuddannelserne og fysioterapeutuddannelserne adskiller sig fra de øvrige uddannelser ved at angive emnet som havende en enten ringe grad af relevans eller slet ingen relevans for de færdiguddannede i forhold til de krav aftagerne stiller. En social- og sundhedsassistentuddannelse skriver direkte om voldsramte kvinder: *"Denne målgruppe ligger udenfor elevernes erhvervsområde, hvorfor emnet ikke bliver valgt – idet opgaverne skal være målrettet mod eget fremtidige arbejdsområde"*.

Blandt læreruddannelserne er der stor forskel på, hvorvidt undervisning om emnet betragtes som relevant eller ej for de færdiguddannede. Halvdelen af seminarierne angiver, at emnet enten har ringe grad eller ingen relevans, den anden halvdel vurderer emnet som værende enten i nogen eller i høj grad relevant.

At emnet ikke vurderes som relevant i forhold til de krav, som aftagerne stiller til de færdiguddannede, kan hænge sammen med, at aftagerne ikke er opmærksomme på behovet for viden om emnet hos de færdiguddannede, fordi vold i familien stadig er tabuiseret og ikke umiddelbart synlig på arbejdspladserne. Det kan også skyldes, at uddannelsesinstitutionerne ikke selv er opmærksomme på emnets relevans for deres faggruppe.

Figur 9. Vurderingen af emnets relevans fordelt på de enkelte uddannelser.

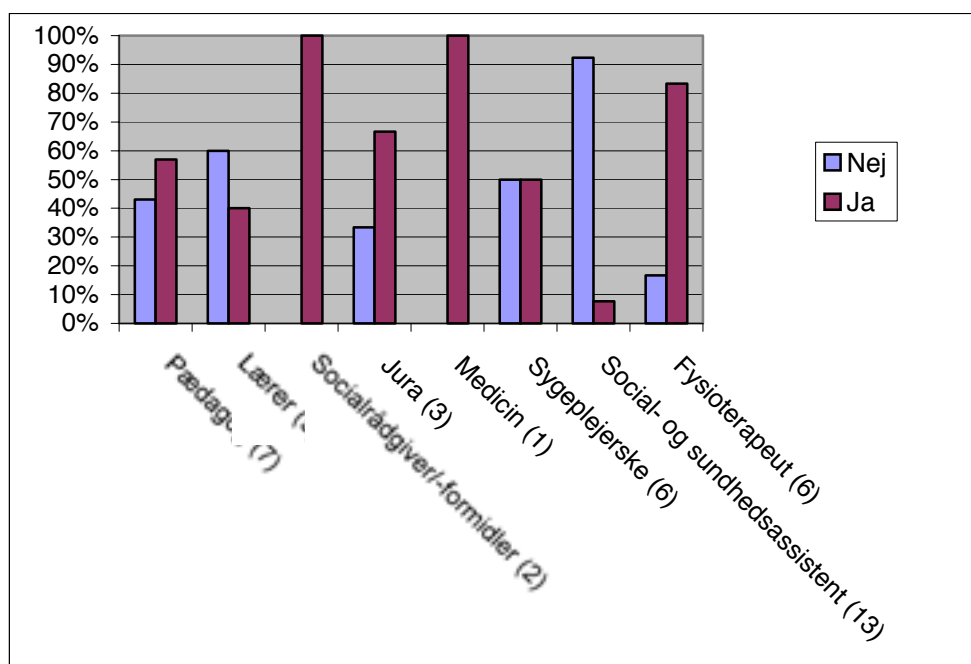
N = 99

Er de færdiguddannede rustede til at takle vold i familien?

Det er bemærkelsesværdigt, at over halvdelen (54 % - svarende til 23 institutioner) af de uddannelsesinstitutioner, hvor emnet vold mod kvinder ikke indgår, vurderer, at de færdiguddannede *ikke* vil være rustede til at takle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder. Det drejer sig om social- og sundhedsassistentuddannelserne, hvor stort set samtlige uddannelsesinstitutioner (92 %) ikke vurderer, at de færdiguddannede vil være

klar til at håndtere vold i familien som færdiguddannede og for læreruddannelserne, hvor over halvdelen (60 %) angiver, at de færdiguddannede ikke vil være i stand til at tackle problemstillinger vedrørende vold i familien. Også halvdelen af sygeplejerskeuddannelserne og en stor del (43 %) af pædagoguddannelserne angiver, at de studerende ikke vil være rustede til at håndtere vold i familien som færdiguddannede (jf. figur 10).

Figur 10. Vurdering af hvorvidt de færdiguddannede er rustede til at tackle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder, når der ikke undervises om emnet. Procentvis fordeling inden for hver enkel uddannelse.

Psykologi-, politi-, sundhedsplejerske- og jordemoderuddannelsen er ikke illustreret i figuren, da emnet vold mod kvinder indgår på samtlige af alle disse uddannelser. Flere social- og sundhedsassistentuddannelser har ikke besvaret skemaet. N = 43

En forholdsvis stor andel (46 % - svarende til 20 institutioner) af uddannelsesinstitutionerne, hvor emnet vold mod kvinder ikke indgår i undervisningen, vurderer imidlertid, at de færdiguddannede *vil* være rustede til at tackle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder i familien - på trods af at der ikke undervises om emnet i løbet af uddannelsen. Den primære forklaring herpå lyder, at undervisningen forholder sig mere generelt til temaet vold, og at de studerende gennem studiet får generelle kompetencer i forhold til mennesker i krise og viden om problemfamilier. Som en socialrådgiveruddannelse beskriver det: *"Vi underviser ikke på den måde i specifikke emner. Vi underviser i kommunikation, samtaler, sorg og krise, jura, psykologi og tema om socialt udsatte mv., der betyder at vore studerende tilegner sig kompetencer til at samtale med voldsramte kvinder og evt. henviser til relevant instans"*. En sygeplejerskeuddannelse kommenterer, at de studerende *"uddannes til at yde sygepleje udfra et helhedsperspektiv"* og at *"de studerende kan reflektere og anvende viden og teori fra beslægtede problemstillinger"*.

Enkelte uddannelsesinstitutioner berører kun den socialretslige indfaldsvinkel til emnet i undervisningen, men mener, at de studerende vil være rustede til at tackle problemstillinger, i det omfang det er nødvendigt at anvende underretningspligten.

6.5 Delkonklusion

Uddannelsen til politibetjent og jordemoder er de eneste uddannelser, hvor emnet vold mod kvinder er obligatorisk. Samtlige sundhedsplejerskeuddannelser og det ene psykologistudie, der medvirker i undersøgelsen, inddrager emnet vold mod kvinder i undervisningen, og det samme gør størstedelen af pædagog- og læreruddannelserne, socialrådgiver/-formidleruddannelserne, medicinstudierne og sygeplejerskeuddannelserne.

Kun et fåtal af social- og sundhedsassistentuddannelserne og fysioterapeutuddannelserne inddrager emnet og på jurastudiet indgår emnet slet ikke i undervisningen. Knap halvdelen af de uddannelsesinstitutioner, der ikke underviser om emnet vold mod kvinder, mener, at de studerende ikke vil være rustede til at tackle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder som færdiguddannede.

Lidt over halvdelen af uddannelsesinstitutionerne angiver, at emnet vold mod kvinder indgår i deres uddannelser, men til trods herfor er det kun på en fjerdedel af institutionerne, at de studerende med sikkerhed støder på emnet i løbet af deres uddannelse. Det hænger sammen med, at emnet ikke er obligatorisk, og de studerende selv vælger, om de ønsker at beskæftige sig med det i valgfag, projekter m.m. Hovedparten af uddannelsesinstitutionerne angiver, at de studerendes interesse er afgørende for om emnet inddrages i undervisningen. De fleste institutioner angiver imidlertid, at de studerende har en mindre eller lille interesse for emnet og kun et fåtal af de studerende har valgt at skrive projekt om emnet. Undersøgelsen viser dog, at også underviseres interesse har betydning for, om emnet vold mod kvinder inddrages i undervisningen. De typiske undervisningsformer om emnet angives da også til at være projektarbejde og diskussionsoplæg fra underviseren.

På de uddannelsesinstitutioner, hvor der undervises om emnet, inddrages det typisk sporadisk i undervisningen som eksempler eller cases. Størstedelen af institutionerne vægter både en teoretisk og praktisk tilgang til emnet, og knap en tredjedel angiver, at undervisningen primært har teoretisk karakter, hvilket er tankevækkende i kraft af, at konkrete handleanvisende redskaber er særdeles væsentlige for at kunne håndtere mødet med en voldsramt kvinde i praksis.

Op i mod halvdelen af institutionerne vurderer, at emnet vold mod kvinder i nogen grad er relevant i forhold til de krav aftagerne stiller til de færdiguddannede.

DEL II Uddannelsesspecifik kortlægning

7. Inddragelsen af vold mod kvinder i uddannelserne

I dette kapitel beskrives undersøgelsens resultater for hver enkelt uddannelse. De enkelte afsnit er bygget op efter samme struktur, hvor følgende emner gennemgås: Emnets inddragelse i uddannelsen, undervisningsindhold - og form, vurdering af emnets relevans for faggruppen, de studerendes interesse for emnet, årsager til at emnet vold mod kvinder ikke indgår på nogen uddannelsesinstitutioner og uddannelsernes vurdering af, hvordan behandlingen af emnet styrkes i undervisningen.

Det er forhåbningen, at kortlægningen vil bidrage til inspiration og videre handling ved at give et indblik i, hvordan emnet vold mod kvinder behandles på uddannelserne både inden for ens egen faggruppe og i andre faggrupper.

7.1 Pædagoguddannelsen

Emnets inddragelse i uddannelsen

29 pædagoguddannelser ud af landets i alt 37 har besvaret spørgeskemaet. På langt hovedparten (76 %) af de pædagoguddannelser, der medvirker i undersøgelsen, indgår emnet vold mod kvinder. Det betyder dog ikke, at samtlige pædagogstuderende på disse uddannelsesinstitutioner nødvendigvis kommer i berøring med emnet i løbet af deres uddannelse. Af de 21 pædagoguddannelser, der har besvaret spørgsmålet om, hvorvidt de studerende kan gennemføre uddannelsen uden at støde på emnet vold mod kvinder, svarer over halvdelen (62 %), at de studerende godt *kan* gennemføre uddannelsen uden at støde på emnet.

Emnet vold mod kvinder indgår i den obligatoriske undervisning på én pædagoguddannelse, men på størstedelen (57 %) af uddannelserne indgår emnet sporadisk i undervisningen som eksempler/cases i undervisningen. På knap en fjerdedel (24 %) af uddannelserne indgår emnet regelmæssigt. Emnet inddrages bl.a. i faget pædagogik, sundhedsfag – f.eks. i forhold til den sociale ulighed i sundhed, i socialfag i forhold til social arv, i faget psykologi, i pædagogisk teori og metode samt i forbindelse med emner som børns sorg og krise og omsorgssvigtede børn²⁶, misbrugsfamilier, og i kursus om kropskrænkelser samt i en socialpædagogisk studiekreds. Derudover nævnes, at emnet indgår i forløb om livshistorie, og forløb om børn af sindslidende og misbrugere, eller i projekter i forbindelse med kvinder og børn – risikofamilier.

Emnet inddrages i overvejende grad i projektarbejder med valgfrit emne (96 %), men indgår også i de studerendes praktikophold (36 %). I det hele taget spiller de studerendes egne interesser og valg af emne en stor rolle i forhold til om de i løbet af deres uddannelse kommer i berøring med emnet vold mod kvinder i familien. Knap en fjerdedel af pæ-

---

²⁶ F.eks. børn udsat for vold eller som overværer volden.

dagoguddannelserne (23 %) svarer således, at emnet indgår i uddannelsen som valgfri tema-emedtage eller/og som valgfag/valgfri studiekredse.

Stort set samtlige (91 %) af pædagoguddannelserne angiver, at de studerendes interesse for emnet vold mod kvinder er afgørende for, om det inddrages i undervisningen. Over halvdelen (55 %) angiver, at underviseres interesse er bestemmende for, om emnet inddrages i undervisningen. Af andre forhold nævnes, at emnet er oppe i tiden (41 %), og at der er politisk fokus på det (36 %).

Undervisningsindhold og -form

Ser vi på karakteren af undervisningen, lægges der på over halvdelen af seminarierne (59 %) lige stor vægt på teori og praksis.²⁷ Den teoretiske tilgang til emnet vold mod kvinder vægtes gennemgående højest (32 %) i undervisningen. Kun på én pædagoguddannelse har undervisning om emnet udelukkende en praktisk karakter.

De elementer, der typisk inddrages i undervisningen om emnet, er voldens årsager og følger, lovgivning på området herunder underretningspligt samt vold mod børn. Herudover svarer omkring halvdelen af uddannelserne, at emner som ”den vanskelige samtale”, omfanget af vold mod kvinder og pædagogers handle- og hjælpemuligheder er elementer, der primært inddrages i undervisningen. Op imod halvdelen af institutionerne inddrager derudover vold mod kvinder med anden etnisk baggrund i undervisningen. Samarbejdet med andre faggrupper indgår i undervisningen på en tredjedel af pædagoguddannelserne, og en femtedel af uddannelserne inddrager behandling af den voldelige mand, som et primært element i undervisningen.

Det er i overvejende grad (71 %) fastansatte undervisere, der varetager undervisningen om emnet vold mod kvinder i familien. Ingen pædagoguddannelser har udelukkende eksterne undervisere til at varetage undervisningen om emnet, men over en fjerdedel (29 %) anvender en kombination af fastansatte og eksterne undervisere.

Den undervisningsform, der oftest benyttes i undervisningen er projektarbejde (77 %). Dette modsvarer fint, at det er de pædagogstuderendes egne interesser, der afgør, om de får kendskab til emnet vold mod kvinder i løbet af deres pædagoguddannelse. De næsthypigste undervisningsformer om emnet er diskussionsoplæg fra undervisere (46 %) og forelæsninger (23 %). Kun to ud af de i alt 22 seminarier (9 %), der underviser om emnet, benytter sig af udadrettede aktiviteter i undervisningen, såsom besøg på krisecentre m.m. Enkelte pædagoguddannelser (i alt 6) inddrager desuden gæsteundervisere og baserer bl.a. undervisningen på oplæg fra de studerende.

Vurdering af emnets relevans for faggruppen

Over halvdelen af pædagoguddannelserne (56 %) svarer, at de i nogen grad finder undervisning om emnet vold mod kvinder i familien relevant i forhold til de krav, som aftagerne stiller til de færdiguddannede pædagoger. Knap en femtedel af uddannelserne (19

---

²⁷ I spørgeskemaet eksemplificeres den teoretiske tilgang som ”fx samfundsmæssige, psykologiske forklaringsmodeller og lovgivning”. Den praktiske tilgang beskrives som metodisk, handleanvisende. ”Den vanskelige samtale” gives som eksempel på en praktisk tilgang i undervisningen.

%) vurderer, at emnet i høj grad er relevant. Det samme antal (19 %) angiver imidlertid i modsætning hertil, at emnet kun har ringe grad af relevans i forhold til de krav, der stilles til de færdiguddannede fra aftagers side. To pædagoguddannelser kan ikke vurdere om emnet vold mod kvinder er relevant for de færdiguddannede pædagoger i forhold til de krav, der stilles til dem. Ingen pædagoguddannelser mener, at emnet vold mod kvinder i familien slet ikke er relevant for faggruppen.

21 af de i alt 29 pædagoguddannelser, som undersøgelsen omfatter, har været interesseret i at udpege en kontaktperson som modtager af information om vold mod kvinder i familien. En så stor interesse kan tolkes som udtryk for, at størstedelen af uddannelserne finder emnet relevant, og ønsker at tilegne sig mere viden.

De studerendes interesse for emnet

Knap en sjettedel (14 %) af pædagoguddannelserne angiver, at de studerende har en stor interesse for emnet vold mod kvinder i familien, men størstedelen (69 %) vurderer, at de studerende kun har en mindre eller lille interesse for emnet. Knap en femtedel (17 %) angiver, at de ikke har kendskab til de studerendes interesser for emnet. Ingen af pædagoguddannelserne vurderer dog, at de studerende er uinteresserede i emnet.

Set i lyset af at det er de studerendes interesser, der i høj grad er bestemmende for, om emnet vold mod kvinder overhovedet indgår i pædagoguddannelsen, kunne den vurderede mindre eller lille interesse fra de studerendes side tyde på, at emnet ganske vist indgår på flere af pædagoguddannelserne, men at det i realiteten kun er de få pædagogstuderende, der i forvejen interesserer sig for emnet, som kommer i berøring med emnet i løbet af deres uddannelse – netop i kraft af, at de selv vælger det til i projektarbejder, valgfag, valgfri tema- og emnedage m.v. To tredjedele af pædagoguddannelserne (svarende til 13 uddannelsesinstitutioner) skønner imidlertid, at kun en lille eller mindre andel af de studerende har arbejdet med emnet vold mod kvinder i undervisningsåret 2004/2005. I alt 46 studerende har skrevet afgangsprøve/bachelorprojekt eller en obligatorisk opgave om emnet fra maj 2003 – maj 2005 fordelt på 13 forskellige pædagoguddannelser.²⁸

Årsager til at emnet vold mod kvinder ikke indgår på pædagoguddannelsen

På de i alt syv pædagogseminarer, hvor emnet vold mod kvinder ikke indgår i uddannelsen, er begrundelserne hovedsageligt, at der ikke er tidsmæssige ressourcer til at inddrage emnet, og at andre emner prioriteres højere. En fjerdedel nævner, at der mangler traditioner for at undervise om emnet. En pædagoguddannelse angiver, at emnet vold indgår i en sociologisk ramme og dermed på et mere abstrakt niveau i undervisningen.

Der er ikke tidligere blevet undervist om emnet på de syv pædagoguddannelser, hvor emnet ikke indgår. To af uddannelserne har dog påtænkt at inddrage emnet fremover.

Af de uddannelser, hvor der ikke undervises om emnet, vurderer over halvdelen, at de færdiguddannede pædagoger vil være rustede til at takle problemstillinger vedrørende

---

²⁸ Seks pædagoguddannelser har ikke besvaret spørgsmålet, hvilket sandsynligvis hænger sammen med vanskeligheden af at vurdere, hvor mange projekter, der er skrevet om emnet.

vold mod kvinder på trods af, at der ikke undervises om emnet på uddannelsen. Det skyldes, at undervisningen forholder sig mere generelt til temaet vold, at de studerende via undervisningen får en mere generel viden om ”problemfamilier”, og at de undervises i konflikthåndtering generelt samt tilegner sig andre redskaber via undervisningen. Disse pædagoguddannelser vurderer altså, at de studerende på baggrund af en mere generel viden har mulighed for at takle problemstillinger omkring vold mod kvinder.

Hvordan styrkes behandling af emnet vold mod kvinder på pædagoguddannelsen?

Respondenterne har kunnet angive flere bud på, hvad der skal til for, at emnet vold mod kvinder i familien inddrages (yderligere) i undervisningen. Størstedelen af pædagoguddannelserne (75 %) svarer, at de studerende skal efterspørge viden om emnet. Dernæst nævnes den enkelte undervisers interesse (39 %) og om emnet er oppe i tiden, en del af den offentlige debat og omtales i fagblade og tidsskrifter (39 %) som centrale bud på, hvad der skal til for at styrke undervisningen om emnet. Aftagernes efterspørgsel efter viden om emnet vurderer mere end en fjerdedel (29 %) som væsentlig, og adgang til relevant undervisningsmateriale vurderer knap en sjettedel (14 %) som vigtig, mens adgang til kvalificerede gæsteundervisere samt pres udefra (som f.eks. en undersøgelse som tydeliggør behovet) kun nævnes af et par enkelte pædagoguddannelser, som afgørende for at få emnet inddraget (yderligere) i undervisningen.

Flere pædagoguddannelser angiver, at en mere uddybende behandling af emnet vold mod kvinder vil kræve en ændring af pædagoguddannelsen, hvor der sættes mere tid af til uddannelsen. En enkel uddannelsesinstitution skriver, at de studerende bør tilbringe mere tid på uddannelsesinstitutionen og mindre tid i praktikken, hvis emnet skal behandles yderligere. En fjerde institution angiver, at hvis emnet vold mod kvinder skal inddrages yderligere i undervisningen, vil det kræve en *”fuldstændig omorganisering af vores undervisning, hvor specifikke emner fylder mere”*.

7.2 Læreruddannelsen

Emnets inddragelse i uddannelsen

12 af landets i alt 20 lærerseminarier har medvirket i undersøgelsen. Over halvdelen af lærerseminarierne (58 %) angiver, at emnet vold mod kvinder indgår i uddannelsen. Det vil sige syv ud af de 12 seminarier. Emnet vold mod kvinder indgår typisk i faget psykologi, men inddrages også i samfundsfag, skolen i samfundet (SIS) eller som et undertema til spørgsmål om børns udvikling og sociale forhold. Derudover kan emnet, om end i mere begrænset omfang, indgå i de studerendes praktikforløb og som tema i linjefag samt i valgfri kurser som ”Børn med særlige behov”. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at der kun er få lektioner til et stort antal temaer på disse kurser.

Alle de syv seminarier på nær ét angiver dog (86 %), at de studerende godt kan gennemføre læreruddannelsen på deres uddannelsesinstitution *uden* at støde på emnet vold mod kvinder. Det vil sige, at det kun er på ét lærerseminarium, at de studerende i et eller andet omfang vil støde på emnet i løbet af deres uddannelse. Dette seminarium angiver da også

som det eneste, at emnet indgår regelmæssigt/systematisk i undervisningen som del-aspekt eller eksempler og cases i undervisningen, og at emnet i øvrigt indgår som en del af obligatoriske tema/-emnedage på uddannelsen. På de øvrige seks seminarier indgår emnet vold mod kvinder sporadisk som eksempler eller cases i undervisningen. To seminarier angiver, at de studerende kan komme i berøring med emnet i projektarbejder med valgfrit emne, men det drejer sig kun om en mindre andel.

Som det også gør sig gældende for størstedelen af pædagoguddannelserne, er det primært de studerendes (71 %) og undervisernes interesse (71 %) for emnet vold mod kvinder i familien, der er bestemmende for, om emnet inddrages i undervisningen. At emnet er oppe i tiden og en del af den offentlige debat, eller omtales i fagblade og tidsskrifter (43 %) spiller også en afgørende rolle for, om emnet inddrages. Derudover har også de studerendes konkrete oplevelser i praktikforløb betydning for, om emnet inddrages i undervisningen.

Undervisningsindhold og -form

På tre seminarier har undervisningen primært en teoretisk karakter, tre andre seminarier lægger lige stor vægt på teori og praksis i undervisningen. På én læreruddannelse har undervisningen primært en praktisk, metodisk og handleanvisende karakter.

Læreruddannelserne inddrager følgende elementer i undervisningen om emnet: Voldens følger, faggruppens handle- og hjælpemuligheder samt emnet vold mod børn. Dernæst inddrages aspekter som voldens årsager, lovgivning (herunder underretningspligt) samt den ”vanskelige samtale”. På enkelte læreruddannelser berøres også aspektet vold mod kvinder med anden etnisk baggrund, og én læreruddannelse inddrager også behandling af den voldelige mand i undervisningen.

Det er overvejende fastansatte undervisere, der varetager undervisningen om emnet vold mod kvinder (86 % svarende til 6 læreruddannelser). De undervisningsformer, der oftest benyttes er diskussionsoplæg fra underviseren (4 læreruddannelser) og oplæg fra de studerende (4). Seminarierne adskiller sig fra stort set samtlige af de øvrige faggrupper ved, at der også benyttes film og video som undervisningsform (3 læreruddannelser). Projektarbejde indgår som nævnt også. Kun ét seminarium benytter sig af gæsteundervisere. Den ene læreruddannelse, hvor der forelæses om emnet, er også den eneste, hvor emnet inddrages systematisk i undervisningen, og de studerende ikke kan undgå at støde på emnet. Dette seminarium benytter også film/video i undervisningen.

Vurdering af emnets relevans

Der er en spredt opfattelse af emnets relevans i forhold til de krav, aftagerne stiller til de færdiguddannede blandt de medvirkende læreruddannelser. Halvdelen heraf vurderer, at emnet vold mod kvinder slet ikke (ét seminarium) eller i ringe grad (5 læreruddannelser) er relevant i forhold til de krav, som aftagerne stiller til de færdiguddannede lærere. Den anden halvdel mener derimod, at emnet i nogen grad er relevant (4 læreruddannelser) og i høj grad er relevant (2 læreruddannelser). Der er altså tydeligvis stor uenighed om, hvorvidt viden om emnet overhovedet er relevant for faggruppen eller ej.

At kun tre ud af de 12 læreruddannelser har været interesseret i at udpege en kontaktperson, som modtager af information om vold mod kvinder, kunne tyde på, at emnet ikke betragtes som særligt relevant for faggruppen. Den forholdsvis lave svarprocent for netop læreruddannelserne (60 %) sammenlignet med de øvrige faggrupper, kunne også understøtte opfattelsen af, at emnet ikke betragtes som væsentligt for de lærerstuderende.

De studerendes interesse for emnet

Næsten halvdelen af læreruddannelserne kender ikke de studerende interesse for emnet vold mod kvinder (5 institutioner). På stort set samtlige af disse uddannelser indgår emnet da heller ikke i uddannelsen. En lige så stor gruppe af læreruddannelser vurderer, at de studerende har en mindre interesse for emnet (5 læreruddannelser), mens et par læreruddannelser angiver, at de studerende kun har en lille eller ingen interesse for emnet.

På det ene lærerseminarium, hvor emnet vold mod kvinder inddrages regelmæssigt i undervisningen, har nogle af de studerende (i alt 10) skrevet bachelorprojekt eller en obligatorisk skriftlig opgave om problemstillinger vedrørende emnet siden maj 2003. En læreruddannelse angiver, at det ikke kan lade sig gøre at skrive opgave om vold mod kvinder på læreruddannelsen. Årsagen hertil bliver dog ikke uddybet nærmere.

Årsager til at emnet vold mod kvinder ikke indgår på læreruddannelsen

Årsagen til at der ikke undervises om emnet på fem af de læreruddannelser, der medvirker i undersøgelsen, hænger hovedsageligt sammen med mangel på tidsmæssige ressourcer i læreruddannelsen (4 læreruddannelser). Ét seminarium påpeger dog, at der ingen efterspørgsel er fra aftagerne efter viden om emnet vold mod kvinder, og på et par læreruddannelser prioriteres andre emner højere. Af øvrige begrundelser for, at emnet ikke indgår i uddannelsen, nævnes, at emnet vold mod kvinder ikke er nævnt i de Centrale Kundsks- og Færdighedsområder (CKF), der er fastsat i studieordningens målbeskrivelser, men at emnet dog kan indgå i bl.a. fagene psykologi og i ”skolen i samfundet”. På ingen af de fem læreruddannelser er der tidligere blevet undervist om emnet, og det påtænkes heller ikke at inddrage emnet i undervisningen fremover.

Det er bemærkelsesværdigt, at størstedelen af læreruddannelserne (3 læreruddannelser) vurderer, at de færdiguddannede *ikke* vil være rustede til at takle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder i familien, når der ikke undervises om emnet i løbet af uddannelsen. De øvrige to læreruddannelser vurderer derimod, at de færdiguddannede ”*ud fra den generelle del af uddannelsen*” og ”*i det omfang det er nødvendigt at anvende den skarpede indberetningspligt*” godt vil være rustede til at takle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder.

Hvordan styrkes behandling af emnet vold mod kvinder på læreruddannelsen?

Læreruddannelserne angiver flere forskellige forhold, der skal til for, at emnet inddrages (yderligere) på lærerlæreruddannelserne. Størstedelen (9 læreruddannelser) angiver, at der skal en form for *pres* til udefra, der medfører, at emnet integreres som en formaliseret del af læreruddannelsen. Heraf påpeger flere (6 læreruddannelser), at der skal et *politisk* pres til for at styrke behandlingen af emnet i undervisningen. F.eks. nævnes, at en yderligere

inddragelse af emnet kræver, at undervisningsministeriet foretager ændringer i fagenes indholdsbestemmelser, at emnet bliver et bekendtgørelseskrav til indhold i fagene, at emnet omtales i uddannelsens formelle formålsbeskrivelse, at der oprettes specialpædagogiske elementer i læreruddannelsen, og at der tilføres ”mere tid i uddannelsen”. Derudover nævner et par læreruddannelser, at emnet bør indskrives i læreruddannelsens centrale kundskabs- og færdighedsområder, og at det skal udgøre en del af indholdet i læreruddannelsens læseplaner.

Af andre forhold, der har betydning for, om emnet inddrages i undervisningen, nævner en fjerdedel af læreruddannelserne de studerendes efterspørgsel efter viden om emnet (3 læreruddannelser), og at den enkelte underviser interesserer sig for emnet (3 læreruddannelser).

7.3 Socialrådgiveruddannelsen og diplomuddannelsen i socialformidling

Emnets inddragelse i uddannelsen

Fem spørgeskemaer er blevet besvaret, hvoraf den ene besvarelse dækker over to uddannelsesinstitutioner. Tilsammen giver det en besvarelse for seks institutioner.

På to tredjedele af uddannelsesinstitutionerne (67 % - svarende til fire uddannelsesinstitutioner) indgår emnet vold mod kvinder i uddannelsen i en eller anden grad. To institutioner angiver f.eks., at emnet indgår i fagområdet socialt arbejde. På én Social Højskole indgår emnet i faget samfundsfag på overgangshold mellem to bekendtgørelser. En anden Social Højskole angiver, at emnet indgår i faget generelt - herunder i basislitteratur. Derudover nævnes, at emnet indgår i forløb omkring betydningen af køn og i det juridiske fagområde, hvor integrationslov og opholdsret bl.a. gennemgås.

På hovedparten (75 %) af de socialrådgiver/-formidleruddannelser, der angiver, at emnet indgår i uddannelsen, kan de studerende ikke undgå at støde på emnet vold mod kvinder i løbet af deres uddannelse. Emnet er dog kun obligatorisk på én af de i alt fire socialrådgiver/-formidleruddannelser, hvor det indgår. På de resterende tre uddannelsesinstitutioner, der angiver at emnet indgår i uddannelsen, inddrages emnet udelukkende sporadisk i undervisningen.

Udover at inddrages i holdundervisningen indgår emnet vold mod kvinder også på andre måder i uddannelsen. F.eks. nævner de fire socialrådgiver/-formidleruddannelser, at emnet indgår i projektarbejde, hvor de studerende selv vælger, hvilket emne de vil beskæftige sig med. Det er dog kun en lille andel af de studerende, der har arbejdet med emnet i projekter i undervisningsåret 2004/2005.

Tre af uddannelsesinstitutionerne (75 %) påpeger, at emnet også indgår i praktikforløb, og på enkelte institutioner indgår emnet yderligere som valgfag eller i valgfri studiekredse.

Som det fremgår, har de studerende selv stor indflydelse på, i hvor høj grad de kommer til at beskæftige sig med emnet vold mod kvinder i familien. Størstedelen (75 %) af uddannelsesinstitutionerne angiver da også, at netop de studerendes interesse for emnet, og om emnet er en del af den offentlige eller faglige debat er afgørende for, om det overho-

vedet inddrages i undervisningen. At emnet er på mediernes dagsorden har formodentlig en afsmittende effekt på de studerendes interesser. Derudover nævner halvdelen af uddannelsesinstitutionerne, at også underviserens interesse for emnet er bestemmende for, om emnet indgår.

Undervisningsindhold og -form

Der lægges i høj grad lige stor vægt på teori og praksis i undervisningen. Samtlige socialrådgiver/-formidleruddannelser inddrager følgende emner: Problemets omfang, ”den vanskelige samtale” og vold mod børn. På en overvejende del af uddannelserne inddrages derudover voldens årsager og følger samt undervisning om lovgivning på området – herunder underretningspligt. Halvdelen af uddannelserne (2 skoler) inddrager desuden faggruppens handle- og hjælpemuligheder samt vold mod etniske kvinder. På en af uddannelsesinstitutionerne inddrages derudover samarbejdet med andre faggrupper og behandling af den voldelige mand i undervisningen om emnet.

På halvdelen af socialrådgiver/-formidleruddannelserne (2 institutioner) varetages undervisningen af både fastansatte og eksterne undervisere. De undervisningsformer, der hyppigst benyttes er: Projektarbejde, diskussionsoplæg fra underviseren samt forevisning af film og video. Derudover benytter enkelte uddannelsesinstitutioner forelæsninger, udadrettede aktiviteter samt øvelser i undervisning om emnet.

Vurdering af emnets relevans

Kun tre af de i alt seks skoler, der medvirker i undersøgelsen, har besvaret spørgsmålet om, hvorvidt emnet vold mod kvinder i familien er relevant i forhold til de krav, som aftagerne stiller til de færdiguddannede. To af uddannelserne svarer, at undervisning om emnet vold mod kvinder i nogen grad er relevant og én uddannelse, at det i høj grad er relevant.

De studerendes interesse for emnet

To af institutionerne (33 %) vurderer, at de studerendes interesse for emnet er stor. To andre mener, at interessen enten er mindre eller lille. På én af de sociale højskoler har 10 studerende dog skrevet bachelorprojekt/afgangsprojekt eller anden obligatorisk skriftlig opgave om emnet siden maj 2003. Karakteristisk ved netop denne uddannelsesinstitution er da også, at emnet indgår i den obligatoriske undervisning på uddannelsen.

På fire af de øvrige socialrådgiver/-formidleruddannelser har kun få studerende skrevet bachelor-/afslutningsprojekt om emnet. Det er bemærkelsesværdigt, at emnet vold mod kvinder på to af disse uddannelsesinstitutioner slet ikke indgår i undervisningen. Det vil sige, at de studerende, til trods for at der slet ikke fokuseres på emnet i løbet af uddannelsen, alligevel har valgt at beskæftige sig mere dybdegående med emnet i deres afslutningsprojekter.

Årsager til at emnet vold mod kvinder ikke indgår i socialrådgiveruddannelsen

På to af uddannelsesinstitutionerne indgår emnet vold mod kvinder ikke på nogen måde i undervisningsåret 2004/2005. Årsagen hertil er, at der ikke undervises i specifikke emner på den måde i uddannelsen. Til trods for at emnet ikke indgår i undervisningen, vurderes de færdiguddannede alligevel som værende i stand til at takle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder. Som en uddannelse skriver: *"Vi underviser i kommunikation, samtaler, sorg og krise, jura, psykologi og tema om socialt udsatte mv., der betyder at vore studerende tilegner sig kompetencer til at samtale med voldsramte kvinder og evt. henviser til relevant instans"*.

Hvordan styrkes behandlingen af emnet vold mod kvinder på socialrådgiver/-formidler uddannelsen?

En tredjedel af socialrådgiver/-formidleruddannelserne (2 institutioner) nævner, at adgang til relevant undervisningsmateriale og litteraturhenvisninger, at de studerende efterspørger viden om emnet, og at der er fokus på vold mod kvinder i den offentlige og faglige debat, spiller en afgørende rolle for, om emnet inddrages yderligere i undervisningen om emnet. Andre måder at styrke undervisningen om emnet på er, at skolerne får flere timer til undervisning, og at de studerende kommer i praktik i krisecentre.

7.4 Psykologstudiet

Emnets inddragelse i uddannelsen

Det er muligt at uddanne sig til praktiserende psykolog på tre af landets universiteter. Kun én psykologuddannelse medvirker i undersøgelsen, og der indgår emnet vold mod kvinder bl.a. i kliniske forelæsningsrækker. Det er dog muligt at gennemføre uddannelsen *uden* at støde på emnet. Det er primært den enkelte undervisers interesse for emnet vold mod kvinder, der er bestemmende for, om emnet inddrages i undervisningen eller ej.

Undervisningsindhold - og form

Udover at indgå i kliniske forelæsningsrækker kan emnet vold mod kvinder indgå i de studerendes praktikforløb.

Undervisningen varetages af faste undervisere, og de oftest anvendte undervisningsformer er forelæsninger og diskussionsoplæg fra underviser og studerende. Undervisningen er primært teoretisk og omhandler hovedsageligt voldens årsager og følger.

Vurdering af emnets relevans

Emnet vurderes som i nogen grad relevant i forhold til de krav, som aftagerne stiller til de færdiguddannede.

De studerendes interesse for emnet

De studerendes interesse for emnet vurderes som værende stor. Dette afspejles også i det antal studerende, der har skrevet projekt om emnet. I alt har 10 studerende udarbejdet en obligatorisk skriftlig opgave eller skrevet bachelorprojekt eller speciale om problemstillinger vedrørende emnet siden maj 2003. Sammenlignet med de øvrige uddannelser, der medvirker i undersøgelsen, er dette en stor gruppe.

Hvordan styrkes behandlingen af emnet vold mod kvinder på psykologistudiet?

Af tiltag, der vil skabe bedre muligheder for at få emnet yderligere integreret i undervisningen, nævnes adgang til relevant undervisningsmateriale og litteraturhenvisninger – hvilket også efterlyses af socialrådgiver/-formidleruddannelserne, men stort set ikke af andre uddannelser - samt efterspørgsel fra aftagerne. En barriere mod at inddrage emnet yderligere er den enkelte undervisers manglende interesse for emnet.

7.5 Politiuddannelsen

Emnets inddragelse i uddannelsen

Emnet vold mod kvinder er en del af den obligatoriske undervisning på Politiskolen og indgår i pensum. Emnet inddrages i grunduddannelsen i fagene polititeori, rapport, efterforskning, civilret, strafferet og psykologi og i både obligatoriske og valgfri tema-/emnedage. Endvidere er alle elever på sidste års studie i Grunduddannelsen på ekskursion til et "Kvindekrisecenter", hvor problemstillingen vedr. vold mod kvinder drøftes med centrets leder og en til to kvinder på centret. Denne ordning har været gældende siden december 2004. Dernæst indgår emnet i praktikuddannelsen, hvor de studerende både praktisk og teoretisk arbejder med problemet. Herudover indgår emnet i den obligatoriske videreuddannelse og i "videregående efterforskning".

Det afgørende for, at "vold mod kvinder" indgår i politiuddannelsen, er lovgrundlaget for politiets opgaver.

Undervisningsindhold og -form

Både fastansatte og eksterne undervisere varetager undervisningen om emnet vold mod kvinder i familien, og de undervisningsformer, der hyppigst benyttes i undervisningen om emnet, er diskussionsoplæg fra underviseren og øvelser.

I undervisningen lægges der lige stor vægt på teori og praksis, og de elementer der typisk inddrages er: Voldens årsager og følger, lovgivning på området, politiets handle- og hjælpemuligheder, samarbejdet med andre faggrupper samt vold mod børn og kvinder med anden etnisk baggrund. Problemets omfang, "den vanskelige samtale" og behandling af den voldelige mand inddrages i nogen grad i undervisningen.

Vurdering af emnets relevans

Vold mod kvinder betragtes i høj grad som relevant for politieleverne i forhold til de krav, der stilles til dem som færdiguddannede betjente.

De studerendes interesse for emnet

De studerendes interesse for emnet vold mod kvinder vurderes som stor. Når der ikke er skrevet projekter/afgangsprojekt om emnet skyldes det, at der ikke skrives projekter i politiets grunduddannelse. Politiet arbejder imidlertid på en udvikling mod en Mellem-lang Videregående Uddannelse (MVU), hvor projekter indgår.

Hvordan styrkes behandlingen af emnet vold mod kvinder på politiuddannelsen?

Politiskolen vurderer spørgsmålet om, hvad der skal til for at emnet inddrages yderligere i undervisningen, som irrelevant, da der *"allerede er meget stor fokus på emnet"* i uddannelsen.

7.6 Jurastudiet

Emnets inddragelse i uddannelsen

Undersøgelsen omfatter de tre universiteter, hvor jurister uddannes. Samtlige af disse studier har besvaret spørgeskemaet, men ingen af studierne inddrager emnet vold mod kvinder i undervisningen.

Vurdering af emnets relevans for faggruppen

Ingen af de tre jurauddannelser vurderer, at emnet vold mod kvinder er særlig relevant i forhold til de krav, som aftagerne stiller til de færdiguddannede. Én af jurauddannelserne vurderer, at emnet slet ikke er relevant, og de to øvrige uddannelser vurderer, at emnet har en ringe grad af relevans.

De studerendes interesse for emnet

Interessen fra de studerendes side vurderes til enten at være lille eller ikke eksisterende. Et enkelt studie kender ikke til de studerendes interesse for emnet. På to af studierne har én studerende skrevet obligatorisk skriftlig opgave, bachelorprojekt eller speciale om problemstillinger vedrørende emnet vold mod kvinder siden maj 2003. På det tredje studie er ingen af de studerende nået så langt endnu.

Årsager til at emnet vold mod kvinder ikke indgår i undervisningen på jurastudiet

Der er ikke én enkel begrundelse for, hvorfor emnet vold mod kvinder ikke indgår i jurauddannelserne. Af årsager nævnes, at der mangler tidsmæssige ressourcer i uddannel-

sen til at inddrage emnet, at andre emner prioriteres højere, at emnet ikke prioriteres af den enkelte underviser, at der ikke er nogen efterspørgsel efter viden om emnet på arbejdsmarkedet, og at der ingen tradition er for at undervise om emnet på uddannelsen. Et universitet har dog tiltænkt at inddrage emnet i undervisningen fremover.²⁹ På et af de øvrige jurastudier er der tidligere blevet undervist om emnet, men det påtænkes ikke at inddrage emnet igen.

To af studierne vurderer, at de færdiguddannede vil være rustede til at håndtere problemstillinger vedrørende vold mod kvinder, selvom der ikke undervises om emnet i løbet af uddannelsen.

Hvordan inddrages emnet vold mod kvinder på jurastudiet?

Dét der ifølge de tre jurastudier har betydning for, om emnet vold mod kvinder styrkes i undervisningen, er først og fremmest den enkelte undervisers interesse. Som en respondent skriver, vil emnet blive inddraget i undervisningen: *"hvis kvalificerede undervisere mener, at der er et behov for faget/undervisning"*. Også de studerendes interesse nævnes som en faktor, der spiller ind på, om emnet inddrages i undervisningen. Dernæst nævnes, at fokus på emnet i den offentlige og faglige debat samt adgang til relevant undervisningsmateriale og litteraturhenvisninger kan være med til at få emnet ind i undervisningen på juraudannelsen.

7.7 Medicinstudiet

Emnets inddragelse i uddannelsen

Det er muligt at læse medicin på de sundhedsvidenskabelige fakulteter på tre universiteter. Samtlige medicinstudier har besvaret spørgeskemaet og på to af studierne inddrages emnet vold mod kvinder i undervisningen. På det ene studie indgår emnet som en del af den *obligatoriske* undervisning i fagene/kursusforløbene "kvindesygdomme og reproduktion" samt i "lægen og loven". Desuden kan emnet berøres i de studerendes praktikforløb. På det andet medicinstudium indgår emnet *sporadisk* i undervisningen i fagene/kursusforløbene: Klinisk socialmedicin, sundhedspsykologi, medicinsk kvinde- og kønsforskning samt i retsmedicin. Derudover indgår emnet som valgfri tema-/emnedage. De studerende kan dog godt gennemføre lægeuddannelsen på dette universitet uden nødvendigvis at støde på emnet.

Det afgørende for om emnet inddrages, er de studerendes interesse for emnet. En interesse, der dog skønnes som værende mindre eller lille. Et andet afgørende aspekt for om emnet inddrages i undervisningen er, at der fokuseres på vold mod kvinder i den offentlige debat eller, at emnet omtales i fagblade og tidsskrifter, hvilket angiveligt også påvirker de studerendes interesse for emnet. Derudover er det afgørende, *"at emnet er en del af en case, der benyttes i undervisningen"*, hvilket selvsagt er op til den enkelte underviser. De typiske undervisningsformer på dette studie er oplæg fra de studerende og anvendelsen af socialmedicinske cases.

---

²⁹ Dette universitet har da også, som det eneste af de tre jurastudier, ønsket at udpege en kontaktperson som modtager af information om vold mod kvinder.

Undervisningsindhold og -form

Både fastansatte og eksterne undervisere varetager undervisningen om emnet på de to uddannelser. Emnet inddrages typisk i forelæsninger. På det medicinstudie, hvor emnet indgår i den obligatoriske undervisning, lægges der lige stor vægt på teori og praksis i undervisningen, der hovedsageligt omhandler: Problemets omfang, voldens årsager og følger, lovgivning, faggruppens handle- og hjælpemuligheder, samarbejdet med andre faggrupper og ”den vanskelige samtale”. På det andet medicinstudie derimod er undervisningen primært teoretisk, og der undervises hovedsageligt i lovgivning og samarbejdet med andre faggrupper.

Vurdering af emnets relevans for faggruppen

Det ene medicinstudie, hvor der ikke undervises om emnet, ved ikke om emnet er relevant. På de to øvrige studier vurderes emnet som værende i høj grad relevant i forhold til de krav, som aftagerne stiller til de færdiguddannede læger.

De studerendes interesse for emnet

De studerendes interesse for emnet skønnes at være stor, og det skønnes, at en lille andel af de studerende har arbejdet med emnet i projekter i løbet af undervisningsåret 2004/2005. På det ene studie har to studerende siden maj 2003 skrevet en obligatorisk skriftlig opgave om problemstillinger vedrørende emnet vold mod kvinder i familien.

Årsager til at emnet vold mod kvinder ikke indgår i undervisningen på medicinstudiet

Bemærkelsesværdigt angiver ét af medicinstudierne, at emnet vold mod kvinder i familien ikke indgår i studiet, fordi der ikke er tradition for at undervise om emnet. Det er heller ikke påtænkt på stedet at inddrage emnet i undervisningen fremover, og man er både usikker på, om de studerende overhovedet interesserer sig for emnet og på relevansen af emnet i forhold til aftagerens krav til de færdiguddannede. Det vurderes da også, at de færdiguddannede - på trods af, at der ikke undervises om emnet - vil være rustede til at takle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder, i kraft af at de *”har bestået en lægevidenskabelig uddannelse og herunder har fået undervisning i sundhedspsykologi samt medicinsk filosofi og videnskabsteori”*.

Hvordan styrkes behandling af emnet vold mod kvinder på medicinstudiet?

På begge medicinstudier, hvor der undervises om emnet, påpeger man, at dét der skal til for at styrke behandlingen af emnet på medicinstudiet dels er en efterspørgsel efter viden om emnet fra de studerende, dels at emnet er oppe i tiden/en del af den faglige debat. Derudover nævnes, at den enkelte undervisers interesse spiller ind på, i hvilket omfang emnet inddrages i undervisningen, og at det er nødvendigt med et pres udefra før behandling af emnet styrkes. Som en underviser skriver: *”Emnerne er i forvejen så omfattende, at kun et ydre krav medfører, at det bliver obligatorisk”*.

7.8 Sygeplejerskeuddannelsen

Emnets inddragelse i uddannelsen

18 sygeplejerskeuddannelser indgår i denne undersøgelse ud af landets i alt 22 uddannelser. Emnet vold mod kvinder i familien indgår på to tredjedele (67 %) af de medvirkende sygeplejerskeuddannelser. På fem af skolerne indgår emnet *sporadisk* i undervisningen og på de øvrige indgår emnet *regelmæssigt* og mere systematisk i undervisningen.

De fag, som emnet indgår i, er: Psykologi – i diskussion i henhold til børn og familie, sociologi (i dette fagområde kan der være tilbud om valgmoduler om emnet), i antropologi, i sygeplejefaget f.eks. ”med henblik på at forstå menneskets generelle situation” eller i forhold til diskussioner af etik og rettigheder. Derudover indgår emnet i den kliniske undervisning, i mødet med det sunde og det syge barn og deres familier, i det professionelle relationsarbejde – tortur og rehabilitering samt i valgkursus vedrørende socialt udsatte.

Emnet indgår dog også på andre måder i uddannelsen end i klasseundervisningen. På stort set samtlige af de medvirkende sygeplejerskeuddannelser, der angiver at emnet indgår i uddannelsen - indgår emnet i projektarbejder med valgfrit emne. Derudover indgår emnet i de studerendes praktikforløb på over halvdelen af institutionerne. Seks sygeplejerskeuddannelser svarer, at emnet enten indgår i valgfag, valgfri tema-/emnedage/studiekredse. På en enkel skole indgår emnet som en del af obligatoriske tema-/emnedage, og på en anden skole indgår emnet i den faglige undervisning med fokus på vold som kommunikationsform. Det er enten en lille eller mindre andel af de studerende, der har arbejdet med projektet i undervisningsåret 2004/2005.

To tredjedele af sygeplejerskeuddannelserne mener ikke, at det er muligt at gennemføre uddannelsen som sygeplejerske på deres uddannelsesinstitution uden at støde på emnet vold mod kvinder. Den resterende tredjedel angiver, at det er muligt at gennemføre uddannelsen uden at støde på emnet.

De studerendes interesse for emnet vold mod kvinder i familien er den mest bestemmende faktor i forhold til, om emnet inddrages i uddannelsesforløbet. Denne faktor angiver to tredjedel af skolerne som afgørende. Derudover har det stor betydning, om de studerende møder problematikken i den kliniske undervisning.³⁰ F.eks. møder ”den voldsramte kvinde i skadestuen og på diverse sengeafdelinger i somatik og psykiatri”, som én skole udtrykker det, og at emnet i det hele taget har relevans i forhold til det kliniske undervisningssted. En tredjedel af skolerne angiver, at undervisernes interesse for emnet har betydning for om emnet inddrages, og en yderligere faktor, er, om emnet er oppe i tiden og en del af den offentlige debat. Det angiver en tredjedel af institutionerne. Man kan godt forestille sig, at et øget fokus på emnet i medierne vil øge interessen for netop dette emne blandt de studerende, der herefter vil efterspørge mere viden om emnet på uddannelsen og måske vælge at skrive projekt om emnet. En fjerdedel af skolerne peger på, at aftagernes efterspørgsel efter viden om emnet hos de færdiguddannede sygeplejersker har betydning for, hvorvidt emnet indgår i undervisningen. En enkel institution peger også på det politiske fokus på emnet som primært bestemmende for, om emnet indgår i undervisningen.

---

³⁰ Den kliniske undervisning svarer til den (praktik)periode, hvor de studerende i praksis arbejder med faget.

Undervisningsindhold og -form

På to tredjedel af institutionerne er det fastansatte undervisere, der varetager undervisningen om emnet, og på en tredjedel en kombination af fastansatte og eksterne undervisere. I undervisningen lægger to tredjedel af institutionerne (svarende til 8) lige stor vægt på teori og praksis, en fjerdedel (svarende til 3) vægter primært den teoretiske undervisning og en enkel skole svarer at undervisningen primært er praktisk orienteret (9 %).

Voldens følger er et element, der undervises i på samtlige af de sygeplejerskeuddannelser, hvor emnet vold mod kvinder indgår. På stort set samtlige institutioner undervises der desuden i voldens årsager (10 skoler), ”den vanskelige samtale” (10 skoler) og lovgivning - herunder underretningspligt (10 skoler). På flere skoler indgår der herudover følgende elementer i undervisningen: Vold mod børn (8 skoler), problemets omfang (7 skoler), faggruppens handle- og hjælpemuligheder (7 skoler) og samarbejdet med andre faggrupper (7 skoler). Op i mod halvdelen af skolerne (5 skoler) angiver, at også vold mod kvinder med anden etnisk baggrund inddrages i undervisningen. En fjerdedel (3 skoler) inddrager også behandling af den voldelige mand i undervisningen.

De undervisningsformer, der hyppigst anvendes i undervisningen, er diskussionsoplæg fra underviseren og projektarbejder (58 %). Dernæst er der flere skoler, der benytter sig af udadrettede aktiviteter i undervisningen (42 %) som f.eks. besøg i Dannerstiftelsen eller på kvindekrisecenter. To skoler peger på, at emnet indgår i den erfaringsbaserede undervisning i kliniske undervisningsforløb. En fjerdedel af skolerne anvender også film/video og enkelte forelæsninger (2) samt oplæg fra de studerende i undervisningen om emnet (2).

Vurdering af emnets relevans for faggruppen

På størstedelen af sygeplejerskolerne (77 %) vurderes emnet vold mod kvinder til i nogen grad at være relevant i forhold til de krav, der stilles til de færdiguddannede sygeplejersker. Den resterende fjerdedel vurderer, at emnet i høj grad er relevant.

De studerendes interesse for emnet

De studerendes interesse for emnet vold mod kvinder i familien vurderes hovedsageligt til at være mindre (39 %), dog skønner over en fjerdedel, at de studerende har en stor interesse for emnet (28 %). En lige så stor del kender ikke til de studerendes interesser (28 %). På flertallet af skolerne (13 skoler) har ingen af de studerende skrevet hverken obligatoriske skriftlige opgaver eller bachelorprojekt om emnet. På en enkel skole har 36 studerende dog skrevet en obligatorisk skriftlig opgave eller bachelorprojekt om problemstillinger vedrørende vold mod kvinder.

Årsager til at emnet vold mod kvinder ikke indgår i sygeplejerskeuddannelsen

På en tredjedel af de i alt 18 sygeplejerskeuddannelser, der har medvirket i undersøgelsen, indgår emnet vold mod kvinder ikke i uddannelsesforløbet. Halvdelen af skolerne begrundede dette med, at der ingen tradition er for at undervise om emnet. En tredjedel af skolerne svarer, at det handler om manglende tid i løbet af uddannelsen, at andre emner

prioriteres højere, og at emnet indgår i andre fag, eller at uddannelsen har en bredere indfaldsvinkel og f.eks. fokuserer mere generelt på sårbare grupper.

På en sygeplejerskole er der tidligere blevet undervist om emnet, og en sygeplejerskole har påtænkt at inddrage emnet i undervisningen fremover.

På over halvdelen (4 skoler) af de skoler - hvor emnet ikke indgår i uddannelsesforløbet - mener respondenterne, at de studerende dog vil være rustede til at tackle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder bl.a. ud fra den primære begrundelse, at de studerende gennem studiet får oparbejdet generelle kompetencer, der også vil kunne anvendes i mødet med kvinder (og deres eventuelle børn), der har været udsat for vold i familien. F.eks. skriver en skole, at *"undervisning i psykiatri, psykologi, kommunikation samt patient/sygeplejerskens samspil ruster de studerende til generelt at kunne håndtere alle borgernes behov i sundhedsvæsenet"*.

Andre skoler påpeger, at de studerende *"uddannes til at yde sygepleje ud fra et helhedsperspektiv. De studerende kan reflektere og anvende viden og teori fra beslægtede problemstillinger"*, og at *"på professions bacheloruddannelserne uddannes de studerende til at søge evidensbaseret litteratur om relevante emner i forhold til det kliniske felt, de skal fungere i som færdiguddannede"*.

Hvordan styrkes behandling af emnet vold mod kvinder på sygeplejerskeuddannelsen?

Til spørgsmålet om, hvad der skal til for at inddrage emnet yderligere i undervisningen, svarer to tredjedele af skolerne (11 skoler), at efterspørgsel fra arbejdsmarkedet/aftagerne er en væsentlig faktor. Over halvdelen (7 skoler) peger også på, at de studerendes efterspørgsel efter viden om emnet er afgørende, og at den *"studerende ser det som en central problemstilling for sit fremtidige virke"*. Dernæst nævnes, det forhold, at emnet er oppe i tiden som betydningsfuldt for, om emnet inddrages i undervisningen (6 skoler). Kun få skoler mener, at den enkelte undervisers interesse, at et pres udefra – fra f.eks. Undervisningsministeriet³¹ samt adgang til kvalificerede gæsteundervisere og relevant undervisningsmateriale har betydning for om emnet inddrages i undervisningen.

7.9 Sundhedsplejerskeuddannelsen

Emnets inddragelse i uddannelsen

Sundhedsplejerskeuddannelsen er en videreuddannelse for sygeplejersker. For at blive optaget på uddannelsen skal man have minimum to års praksiserfaring. Der findes to steder i landet, hvor man kan læse til sundhedsplejerske. Begge uddannelser har deltaget i undersøgelsen, og emnet vold mod kvinder i familien inddrages begge steder. På den ene uddannelse kan de studerende ikke gennemføre uddannelsen uden at støde på emnet, hvorimod det godt kan lade sig gøre at blive uddannet sundhedsplejerske uden at støde på emnet på den anden uddannelse.

På den ene skole indgår emnet som en valgfri emneopgave. For begge uddannelsers vedkommende indgår emnet dog kun enten *undtagelsesvist* eller *sporadisk* i undervisningen. I

---

³¹ I form af f.eks. tilføjelse til bekendtgørelsen.

uddannelsen i øvrigt indgår emnet i praktikforløb og for begge skolers vedkommende i projektarbejder, hvor de studerende selv vælger, hvilket emne de vil beskæftige sig med. Den skønnede andel af studerende, der i praksis har arbejdet med emnet i projekter, udgør dog kun en lille andel i undervisningsåret 2004/2005. Det er da også de studerendes interesse, der primært afgør om emnet indgår i uddannelsesforløbet og projektarbejdet, der angives som den hyppigste undervisningsform. Også underviserens interesse for emnet er dog afgørende for, om emnet inddrages i undervisningen.

På den ene sundhedsplejerskeuddannelse er det udelukkende eksterne undervisere/gæstelærere, der varetager undervisningen. På den anden uddannelse er det en kombination af eksterne og fastansatte.

Undervisningsindhold og -form

Der er lige stor vægt på teori og praksis i undervisningen. De elementer, der inddrages i undervisningen på begge uddannelser er: Voldens følger, sundhedsplejerskens handle- og hjælpemuligheder, samarbejdet med andre faggrupper og vold mod børn. Derudover nævnes problemets omfang, voldens årsager, lovgivning – herunder underretningspligt, ”den vanskelige samtale” og vold mod kvinder med anden etnisk baggrund.

På begge uddannelser indgår emnet typisk i projektarbejdet, men herudover også i diskussionsoplæg fra underviser. En anden undervisningsform der benyttes på en af uddannelserne er udadrettede aktiviteter.

Vurdering af emnets relevans for faggruppen og de studerendes interesse for emnet

Den ene uddannelse vurderer emnet vold mod kvinder som meget relevant og den anden uddannelse vurderer emnet som værende i nogen grad relevant. På en af uddannelserne vurderes de studerendes interesse som mindre.³² På én af uddannelserne har tre studerende skrevet afgangsprøve om emnet siden maj 2003.

Hvordan styrkes behandling af emnet vold mod kvinder på sundhedsplejerskeuddannelsen?

Hvad skal der til for at styrke behandling af emnet vold mod kvinder på sygeplejerskeuddannelsen? Ifølge uddannelserne er der flere faktorer, der spiller ind: At de studerende efterspørger viden om emnet, at den enkelte underviser interesser sig for emnet, at der er efterspørgsel fra aftagerne side efter viden om emnet hos de færdiguddannede, og at uddannelsen tidsmæssigt og økonomisk tildeles flere ressourcer, da uddannelsen i forvejen er meget stofpresset.

---

³² Den anden uddannelse har ikke besvaret spørgsmålet.

7.10 Jordemoderuddannelsen

Emnets inddragelse i uddannelsen

Man kan læse til jordemoder tre steder i landet. En af uddannelserne er dog forholdsvis nystartet og har derfor vurderet, at det ikke var relevant for dem at medvirke i undersøgelsen. De øvrige institutioner har begge medvirket i undersøgelsen.

På begge jordemoderuddannelser indgår emnet vold mod kvinder i uddannelsen som en del af pensum/den obligatoriske undervisning i undervisningsåret 2004/2005. Det forhold, at emnet er obligatorisk angives som den primære begrundelse for, at emnet indgår i uddannelsesforløbet. Uddannelserne betragter det dog også som yderst relevant, at jordemødre kan erkende og deltage i omsorgen for voldsramte kvinder og familier med vold.

Emnet indgår som obligatoriske tema-/emnedage, og på den ene jordemoderuddannelse desuden som en del af projektarbejder med valgfrit emne. Det er dog kun en lille andel af de studerende, der skønnes at have arbejdet med emnet i projekter i løbet af undervisningsåret 2004/2005 på en af uddannelserne.

Emnet indgår bl.a. i fag/kursusforløb som ”kvindens og familiens sundhedsforhold”, ”kvinders helbred” og om overgrebsramte i faget psykologi samt i socialmedicin.

Emnets inddragelse i uddannelsen

Undervisningen har på begge uddannelser primært en teoretisk karakter, og der undervises i følgende: Problemets omfang, voldens årsager og følger, lovgivning – herunder underretningspligt, faggruppens handle- og hjælpemuligheder, jordemødres samarbejde med andre faggrupper. På den ene jordemoderuddannelse undervises der desuden i ”den vanskelige samtale” og på den anden om vold mod børn.

De typiske undervisningsformer er diskussionsoplæg fra underviser, hvilket hænger fint i tråd med, at emnet er obligatorisk.

Undervisningen varetages af fastansatte undervisere på den ene uddannelse og som en kombination af fastansatte og eksterne undervisere på den anden.

Vurdering af emnets relevans for faggruppen og de studerendes interesse for emnet

Kun den ene af de to jordemoderuddannelser har svaret på om emnet vold mod kvinder i familien er relevant i forhold til de krav, som aftagerne stiller til de færdiguddannede, og her vurderes emnet som meget relevant. På begge uddannelser vurderes det, at de studerende har en stor interesse for emnet. Der er dog ingen studerende, der har skrevet afslutningsprojekt om emnet.

Hvordan styrkes behandling af emnet vold mod kvinder på jordemoderuddannelsen?

Begge uddannelser påpeger, at der skal mere tid ind i uddannelsen for at emnet kan styrkes. Derudover nævnes, at adgang til relevant undervisningsmateriale og litteraturhenvisninger kunne være fordelagtigt, hvis emnet skal inddrages yderligere.

7.11 Social- og sundhedsassistentuddannelsen

Emnets inddragelse i uddannelsen

På kun omkring en sjettedel (3 institutioner) af de i alt 21 medvirkende social- og sundhedsassistentuddannelser indgår emnet vold mod kvinder i social- og sundhedsassistentuddannelsen. På én af disse uddannelsesinstitutioner er emnet en obligatorisk del af undervisningen, på de to øvrige indgår emnet kun sporadisk i undervisningen.

Alle tre social- og sundhedsassistentuddannelser angiver, at de studerendes interesse for emnet er primært bestemmende for, om emnet inddrages i undervisningen.

Undervisningsindhold og -form

Undervisningen om emnet vold mod kvinder er primært praktisk, metodisk og handleanvisende. Emnet inddrages bl.a. i arbejdsmiljø, psykiatri, menneskets normale udvikling, forsvarsmekanismer og misbrug. På to tredjedel af uddannelserne (2 institutioner) varetages undervisningen både af fastansatte og eksterne undervisere.

De studerendes interesse for emnet vold mod kvinder

Knap en fjerdedel af skolerne vurderer, at de studerende har en enten mindre eller lille interesse for emnet vold mod kvinder (7 skoler). Kun en lille andel af skolerne (2 skoler) vurderer, at interessen for emnet blandt de studerende er stor. Det er dog iøjefaldende, hvordan det netop er på disse skoler, hvor interessen er stor, at der også undervises om emnet. Størstedelen af skolerne har dog svaret, at de ikke ved, om de studerende interesserer sig for emnet eller ej (10 skoler).

Kun på én skole har et par studerende skrevet afgangsprøve om emnet siden maj 2003.

Vurdering af emnets relevans for faggruppen

Hovedparten af social- og sundhedsassistentuddannelserne vurderer, at undervisning om emnet vold mod kvinder kun i ringe grad (52 %) eller slet ikke er relevant for faggruppen (24 %).

Årsager til at emnet vold mod kvinder ikke indgår i social- og sundhedsassistentuddannelsen

På størstedelen af social- og sundhedsskolerne indgår emnet vold mod kvinder på ingen måde i uddannelsen som social- og sundhedsassistent (18 skoler). Den hyppigst nævnte begrundelse for, at emnet ikke indgår i uddannelsen er, at der mangler tidsmæssige ressourcer i uddannelsen til at inddrage emnet (50 % af skolerne). En stor del af skolerne angiver også, at andre emner prioriteres højere. Derudover peger godt en femtedel af skolerne (4 skoler) på hhv. manglende tradition for at undervise om emnet og ingen efterspørgsel fra arbejdsmarkedet som årsager til, at der ikke undervises om vold mod kvinder. En skole skriver bl.a.: *"Denne målgruppe ligger udenfor elevernes erhvervsområde, hvorfor emnet ikke bliver valgt – idet opgaverne skal være målrettet mod eget fremtidige arbejdsområde"*.

Af andre begrundelser nævnes, at emnet ikke er en del af pensum, og ikke er medtaget i uddannelsesmålene, samt at det ikke er relevant for uddannelsen.

To skoler påpeger desuden, at manglende undervisningsmateriale spiller en rolle og en enkelt skole peger på, at de studerende ikke interesserer sig for emnet.

En enkel skole vurderer, at de færdiguddannede social- og sundhedsassistenter vil være rustede til at takle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder, der omhandler den socialretslige vinkel, skønt der ikke undervises specifikt om emnet i løbet af uddannelsen.

På én enkel skole er der tidligere blevet undervist om emnet, og det påtænkes at inddrage emnet igen fremover.

Hvordan styrkes behandling af emnet vold mod kvinder på social- og sundhedsassistentuddannelsen?

Det der i overvejende grad peges på, som skal til for at emnet inddrages i undervisningen er primært, at der er en efterspørgsel fra arbejdsmarkedet (67 %). Dernæst peges der på de studerendes efterspørgsel efter viden om emnet (62 %). En sjettedel af skolerne peger desuden på, at der skal et pres udefra for, at emnet inddrages (yderligere) i undervisningen. Et pres som størstedelen angiver, skal være af politisk karakter. Det påpeges, at emnet bør være et *"krav i målsætningen for sosu-uddannelsen (bekendtgørelsen)*, bl.a. fordi, der er stoftrængsel på uddannelserne.

7.12 Fysioterapeutuddannelsen

Emnets inddragelse i uddannelsen

Samtlige af landets otte fysioterapeutuddannelser medvirker i undersøgelsen.

Emnet vold mod kvinder i familien inddrages kun direkte i én af fysioterapeutuddannelserne bl.a. i de fag/kursusforløb, der omhandler fysioterapi til personer udsat for fysisk/psykisk overgreb. På denne uddannelse indgår emnet vold mod kvinder systematisk i undervisningen, hvor undervisningsformen hovedsageligt er forelæsninger og diskussionsoplæg af fastansatte undervisere. Derudover kan emnet også indgå i de studerendes praktikforløb. De studerende kan dog godt gennemføre uddannelsen uden at støde på emnet overhovedet. Behandlingen af emnet afhænger nemlig i høj grad af både den en-

kelte undervisers og de studerendes interesse for emnet og derudover af, om emnet er oppe i tiden og indgår i offentlige eller fagspecifikke debatter.

Karakter og indhold af undervisning

Undervisningen har primært teoretisk karakter, og der fokuseres hovedsageligt på problemets omfang, voldens følger, faggruppens handle- og hjælpemuligheder samt samarbejdet med andre faggrupper.

På en enkel anden fysioterapeutuddannelse undervises der ikke direkte i emnet, men i "kriseteorier, sårbare grupper og lignende" i fagene fysioterapi, psykologi, pædagogik og socialmedicin. Emnet indgår sporadisk i undervisningen, og derudover i projektarbejder, hvor de studerende selv bestemmer emnevalget. Det er dog kun en lille andel, der har arbejdet med emnet i projekter i undervisningsåret 2004/2005. Det afgørende for, om emnet inddrages, afhænger også på denne skole af den enkelte undervisers og de studerendes interesse for emnet. Derudover peges der på, at også aftagernes efterspørgsel efter viden om emnet hos de færdiguddannede fysioterapeuter spiller ind på, hvorvidt emnet inddrages i undervisningen.

Emnets relevans for faggruppen og de studerendes interesse for emnet

En overvejende del af fysioterapeutuddannelserne vurderer, at undervisning om emnet i ringe grad (4 skoler) eller slet ikke (1 skole) er relevant for de færdiguddannede i forhold til de krav, der stilles til dem på arbejdsmarkedet. To skoler vurderer, at emnet i nogen grad er relevant og den fysioterapeutuddannelse, der underviser systematisk om emnet vurderer ikke overraskende, at emnet i høj grad er relevant.

Halvdelen af fysioterapeutuddannelserne har ikke nogen idé om de studerendes interesse for emnet. De resterende besvarelser ligger spredt lige fra uinteresse til stor interesse for emnet. Ingen studerende har på nogen af uddannelserne skrevet afgangprojekt om emnet.

Årsager til, at der ikke undervises om emnet vold mod kvinder på fysioterapeutuddannelserne

Den overvejende grund til, at der ikke undervises om emnet på stort set samtlige fysioterapeutuddannelser er, at der ingen efterspørgsel er fra arbejdsmarkedet efter viden om emnet hos de færdiguddannede (5 skoler – 71 %). En anden begrundelse, der vægtes højt går på, at der ingen tradition er for at undervise om emnet (4 skoler – 57 %). Knap halvdelen af skolerne forklarer, at der mangler tid i uddannelsen til at inddrage emnet, og at andre emner prioriteres højere. På et af centrene for videregående uddannelse "*udbydes et tværfagligt valgfag med emnet 'vold som kommunikationsmiddel' som et tilbud til de studerende (fysio- og ergoterapeuter samt sygepleje), som rummer aspekter i forhold til vold mod kvinder, men som ikke har det som det eksplicite fokus*".

Der er ikke tidligere blevet undervist om emnet på uddannelserne, og det påtænkes heller ikke at inddrage emnet.

Det er bemærkelsesværdigt hvordan hele fem ud af de syv skoler vurderer, at de færdiguddannede er rustede til at takle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder selvom, der ikke undervises om emnet. Forklaringerne herpå lyder bl.a., at *"de studerende arbejder problembaseret. Dvs. støder de på noget, der lugter af vold, er der en forventning om at de søger information om, hvor der kan hentes hjælp og hvem der skal inddrages. Problemet vil måske bestå i, at meget skjulte signaler fra den voldsramte ikke opdages"*. En anden begrundelse er, at *"de studerende lærer at møde et andet menneske, der hvor det menneske er i livet, og at de har viden og erfaring vedrørende sammenhæng mellem krop og sjæl"*. Et generelt forhold, som flere andre uddannelser også vægter, er at de studerende ud fra anden undervisning har tilegnet sig *"generelle redskaber"*, dog påpeges det, at de studerende derfor *"mangler konkret viden om de voldsramte kvinder"*.

Hvordan styrkes behandling af emnet vold mod kvinder på fysioterapeutuddannelsen?

Hvad der skal til for at styrke undervisningen i emnet angives af stort set samtlige uddannelser som en efterspørgsel fra aftagerne efter viden om emnet hos de færdiguddannede. En overvejende del af uddannelserne peger dernæst på, at der skal et pres til udefra – et politisk pres – hvor det bliver et bekendtgørelseskrav, at emnet skal inddrages. Yderligere nævnes, at der skal foretages en uddannelsesmæssig vurdering, der peger på, at emnet bør inddrages i studiet. En uddannelse udtrykker det sådan: *"Politisk/fagpolitisk bevågenhed med eksPLICIT udtryk for, at der er noget at gøre for fysioterapeuterne"*, hvilket peger på, at de færdiguddannede fysioterapeuter skal kunne gøre en forskel for de kvinder, der er udsat for vold i familien. Som én af skolerne understreger, er det som grunduddannelse *" hele tiden en balance, hvad der er kerneområder i forhold til bekendtgørelsesgrundlaget og professionen fysioterapi, og hvad der er efteruddannelse – specialområder. Er det vold og kropslige overgreb generelt eller er det vold og kvinder, torturramte, incestofre m.m. der skal prioriteres?"*

Halvdelen af uddannelserne peger endvidere på de studerendes efterspørgsel efter viden om emnet som en faktor, der har betydning for, om emnet bliver inddraget noget mere (4 skoler). At emnet er oppe i tiden nævnes også som en væsentlig faktor for, om emnet inddrages.

En fysioterapeutuddannelse peger desuden som den eneste af institutionerne på, at adgang til kvalificerede gæsteundervisere og relevant undervisningsmateriale vil have betydning for, om emnet bliver endnu mere inddraget end det i forvejen er.

DEL III - Perspektivering

Perspektiveringen er inddelt i tre kapitler: I første kapitel beskrives barriererne for at inddrage emnet, som uddannelsesinstitutionerne peger på. I andet kapitel kommenteres på mulighederne for at inddrage og styrke emnet vold mod kvinder, som fremgår af undersøgelsen. I tredje kapitel gives en række anbefalinger/forslag til, hvordan de enkelte uddannelser kan inddrage emnet (yderligere) i uddannelsesforløbene. Anbefalingerne rettes til tre niveauer: Det ministerielle niveau, det institutionelle niveau og til undervisningsniveauet.

8. Barrierer mod at inddrage emnet vold mod kvinder i undervisningen

Dette kapitel tager udgangspunkt i besvarelser fra de uddannelsesinstitutioner, hvor der *ikke* undervises om emnet vold mod kvinder i familien. Uddannelsesinstitutionerne har haft mulighed for at markere de tre væsentligste årsager til, at emnet ikke inddrages i undervisningen på deres uddannelse. I det følgende skitseres de hyppigst nævnte årsager.

8.1 Manglende tid og tradition

Som det fremgår af tabel 6 er den væsentligste årsag til, at der ikke undervises om vold mod kvinder på knap halvdelen af institutionerne, manglende tid i uddannelserne. En tredjedel af institutionerne angiver, at andre emner prioriteres højere og stort set lige så mange, at årsagen til, at der ikke undervises om emnet skyldes, at der ingen tradition er for at undervise om emnet på uddannelsen. Denne begrundelse angiver knap en tredjedel (31 %) af institutionerne.³³

---

³³ Det er primært sygeplejerskeuddannelserne, fysioterapeutuddannelserne samt et af de tre medicinstudier, der peger på en manglende tradition, som barriere mod at undervise om emnet.

Tabel 6. Væsentligste årsager til, at der ikke undervises om emnet vold mod kvinder. Procentvis fordeling på tværs af uddannelser.

Manglende tidsmæssige ressourcer i uddannelsen	49 %
Andre emner prioriteres højere af uddannelsen	33 %
Ingen tradition for at undervise om emnet	31 %
Andet	31 %
Ingen efterspørgsel fra aftagerne af de færdiguddannede	25 %
Manglende undervisningsmateriale	6 %
Prioriteres ikke af den enkelte underviser	4 %
Manglende undervisningskompetencer	2 %
Ingen interesse fra de studerendes side	2 %

Totalen summerer ikke til 100 procent, fordi respondenterne kunne angive flere årsager. N = 49

8.2 Fokus på generel frem for specifik viden

Udover manglende tid og tradition i uddannelserne angiver en tredjedel af uddannelsesinstitutionerne som nævnt, at andre emner prioriteres højere end vold mod kvinder (jf. tabel 6). En forklaring herpå kan være den afvejning som uddannelserne foretager mellem at undervise i generelle versus specifikke emner.

Flere uddannelsesinstitutioner påpeger dilemmaet mellem at være en generalistuddannelse, hvor der undervises i fagets kerneområder og en specialistuddannelse, hvor der undervises i specialområder. Der kan sagtens være et ønske om at styrke emnet vold mod kvinder i uddannelsen, men tiden er bare ikke til det, og så må der prioriteres. Som et pædagogseminarium udtrykker det: *"Vores uddannelse er en generalistuddannelse, der skal dække hele det pædagogiske felt. Det har vi 3,5 år til, hvor 40 % af tiden er praktik. Det er ikke muligt at nå rundt om alle emner, som kan rejses som relevante. Vi lærer de studerende at holde øje med mistrivsel generelt og dækker derved en del af problemet. Det er med andre ord ikke udtryk for, at vi ikke erkender emnets relevans. Vi kan simpelt hen ikke nå det"*.

En socialrådgiveruddannelse skriver direkte *"vi underviser ikke på den måde i specifikke emner"* og et pædagogseminarium peger på, at fagkurser ikke er emneorienterede. Et andet pædagogseminarium skriver, at vold inddrages i undervisningen men i en sociologisk ramme, så emnet *"altså mere abstrakt indgår i undervisningen"*. Flere uddannelsesinstitutioner påpeger, at emnet vold kan indgå i undervisningen, men netop på et mere abstrakt eller generelt niveau, som en del af andre fag. En af sygeplejerskeuddannelserne oplyser f.eks., at de i uddannelsen har en bredere indfaldsvinkel til emnet i kraft af, at de underviser om sårbare grupper, og en af læreruddannelserne angiver, at vold behandles i faget psykologi. På et center for videregående uddannelser (CVU) har de valgt *"at udbyde et tværfagligt valgfag med emnet 'vold som kommunikationsmiddel' som et tilbud til de studerende (fysioterapeuter- og ergoterapeuter samt sygeplejersker), som rummer aspekter i forhold til vold mod kvinder, men som ikke har det som det eksplícitte fokus"*.

Dilemmaet for uddannelserne er, hvad der skal bruges tid på i uddannelserne – det generelle eller det specifikke. Som én af fysioterapeutuddannelserne understreger, er det som grunduddannelse *"bele tiden en balance, hvad der er kerneområder i forhold til bekendtgørelsesgrundlaget og professionen fysioterapi, og hvad der er efteruddannelse – specialområder. Er det vold og kropslig"*

ge overgreb generelt eller er det vold og kvinder, torturramte, incestofre m.m. der skal prioriteres?”. En anden fysioterapeutuddannelse påpeger, at de studerende har ”generelle redskaber, men mangler konkret viden om de voldsramte kvinder”. Netop behovet for en mere specifik viden på området berøres også af en tredje uddannelsesinstitution, der skriver: ”De [studerende] arbejder problembaseret. Det vil sige støder de på noget, der lugter af vold, forventer jeg, de søger information om, hvor der kan hentes hjælp, og hvem der skal inddrages. Problemet vil måske bestå i, at meget skjulte signaler fra den voldsramte ikke opdages”.

8.3 Opfattelsen af emnets relevans

Som det fremgår af tabel 6 forklarer en fjerdedel af uddannelsesinstitutionerne, at de ikke underviser om emnet vold mod kvinder, fordi aftagerne ikke efterspørger viden om emnet hos de færdiguddannede. En manglende efterspørgsel efter viden om emnet fra aftagernes side sender givetvis et signal til uddannelserne om, at aftagerne ikke finder undervisning om emnet relevant.

Flere af de uddannelsesinstitutioner, der ikke underviser om emnet vold mod kvinder i familien, sætter da også spørgsmålstegn ved relevansen af en sådan undervisning, i forhold til de krav aftagerne stiller til de færdiguddannede. Op imod halvdelen (45 %) af uddannelsesinstitutionerne angiver ikke overraskende, at undervisning om emnet har en ringe grad af relevans (jf. figur 11). Godt en fjerdedel (28 %) vurderer, at undervisning om emnet i nogen grad er relevant³⁴, mens knap en femtedel (17 %) vurderer, at emnet slet ikke er relevant for faggruppen i forhold til aftagernes krav til de færdiguddannede.³⁵

Det er bemærkelsesværdigt, at en lille andel (6 %) angiver, at emnet i høj grad er relevant for faggruppen på trods af, at der slet ikke undervises om emnet.³⁶

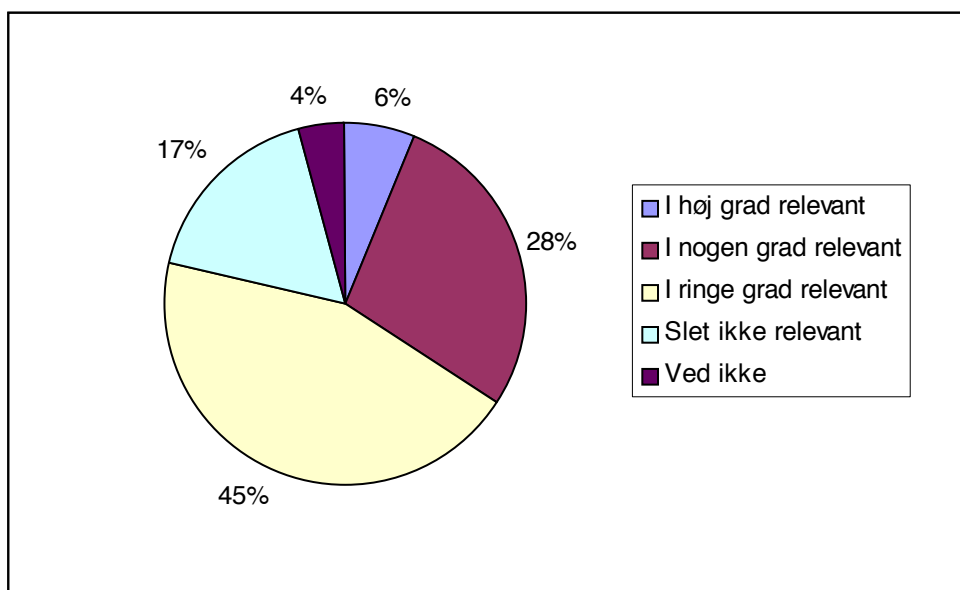
³⁴ Primært pædagoguddannelserne og sygeplejerskeuddannelserne, hvor der ikke undervises om emnet.

³⁵ Det er hovedsageligt social- og sundhedsassistentuddannelserne, fysioterapeutuddannelserne samt jurauddannelserne, der vurderer, at undervisning om emnet slet ikke eller kun i ringe grad er relevant for faggruppen. Derudover vurderer 3 ud af de fem (60 %) læreruddannelser, hvor der ikke undervises om emnet, at emnet slet ikke eller kun i ringe grad er relevant i forhold til de krav, aftagerne stiller til de færdiguddannede skolelærere.

³⁶ Det drejer sig om et pædagogseminarium og to sygeplejerskeuddannelser.

Figur 11. Relevansen af undervisning om emnet vold mod kvinder i forhold til aftagers krav til de færdiguddannede. Procentvis fordeling inden for de uddannelsesinstitutioner, hvor emnet *ikke* indgår i uddannelsen.

N = 47

Uddannelsesinstitutionernes vurdering af, hvor relevant undervisning om emnet vold mod kvinder er, i forhold til de krav aftagere på arbejdsmarkedet stiller til de færdiguddannede, har givetvis en betydning for, hvorvidt og i hvilken grad, der undervises om emnet på uddannelserne. Det kan således tyde på, at en barriere mod at undervise om emnet vold mod kvinder er uddannelsesinstitutionernes opfattelse af, at viden om emnet ikke er relevant for faggruppen. En opfattelse, der sandsynligvis kan begrundes i, at uddannelsesinstitutionerne ikke oplever, at aftagerne efterspørger viden om emnet hos de færdiguddannede.

8.4 Manglende krav om inddragelse af emnet

En forholdsvis stor andel af uddannelsesinstitutionerne (31 %) angiver imidlertid andre årsager til, at der ikke fokuseres på emnet vold mod kvinder i undervisningen. "Andet" - kategorien dækker dels over, at emnet ikke indgår som et formelt krav i undervisningen og dels, at der ikke undervises i specifikke emner, som vold mod kvinder på uddannelsen, hvilket er beskrevet i afsnit 7.2.

At emnet vold mod kvinder i familien ikke er et obligatorisk krav i uddannelserne, og ikke er omtalt i uddannelsens formelle formålsbeskrivelse angiver fire uddannelsesinstitutioner (8 %), som en af de væsentligste årsager til, at der ikke bliver undervist om emnet. F.eks. skriver et lærerseminarium, at emnet ikke er "nævnt i de Centrale Kunds-kabs- og Færdig-hedsområder (CKF)", og to social- og sundhedsuddannelser forklarer, at emnet ikke indgår i undervisningen, fordi det "er ikke en del af pensum", og at det "ikke er medtaget i uddannelses-målene".

8.5 Andre barrierer

Andre forklaringer på, at emnet ikke inddrages i undervisning er manglende undervisningsmateriale (6 %), at emnet ikke prioriteres af den enkelte underviser (4 %), og at underviserne mangler kompetencer til at undervise om emnet (2 %). Det er dog kun en lille andel af uddannelsesinstitutionerne, der angiver disse begrundelser for, hvorfor emnet ikke inddrages i undervisningen. Derudover angiver et fåtal af uddannelsesinstitutionerne, at de studerende ikke interesserer sig for emnet (2 %) som en begrundelse. Dette svar er bemærkelsesværdigt set i lyset af, at størstedelen af de institutioner, der underviser om emnet, netop peger på den studerendes og underviserens interesse som primært bestemmende for, om emnet inddrages i undervisningen.

Opsummerende er den væsentligste barriere mod at inddrage emnet i undervisningen manglende tidsmæssige ressourcer. En stor barriere er også en manglende tradition for at undervise om emnet på uddannelserne. Derudover vægtes andre emner højere i undervisningen, hvilket bl.a. hænger sammen med uddannelsernes afvejning af, i hvilken grad de skal fokusere på specifikke frem for generelle emneområder. Yderligere angiver institutionerne, at der ingen efterspørgsel er fra aftagernes side efter undervisning om emnet, hvilket også afspejles i, at næsten halvdelen af institutionerne vurderer, at emnet kun har en ringe grad af relevans for de færdiguddannede i forhold til de krav, som aftagerne stiller. Enkelte institutioner angiver manglende krav om, at emnet skal inddrages i undervisningen som en årsag til, at der ikke undervises om emnet. Kun et fåtal peger på barrierer som manglende undervisningsmateriale, undervisningskompetencer og prioritering fra underviser, samt at de studerende ikke interesserer sig for emnet.

9. Muligheder for at styrke emnet vold mod kvinder i uddannelserne

9.1 Efterspørgsel fra de studerende og aftagerne

Som beskrevet i kapitel 6 er det i høj grad de studerendes interesse for emnet vold mod kvinder, der er bestemmende for, om emnet indgår i uddannelserne. Godt halvdelen (51 %) af uddannelsesinstitutionerne angiver da også de studerendes efterspørgsel efter viden om emnet som en afgørende faktor for, om emnet inddrages i undervisningen (jf. tabel 7). Som en sygeplejerskeuddannelse skriver, er det afgørende, at *"den studerende ser det som en central problemstilling for sit fremtidige virke"*.

Også aftagernes efterspørgsel efter viden om emnet hos de færdiguddannede angiver en stor del af uddannelsesinstitutionerne (42 %) som væsentlig i forhold til at inddrage emnet i undervisningen. At emnet er oppe i tiden spiller også ind på, hvorvidt emnet inddrages i undervisningen. Godt en fjerdedel (28 %) af uddannelsesinstitutionerne deler dette synspunkt. Derudover nævner knap en fjerdedel (24 %), at den enkelte undervisers interesse er bestemmende for, om emnet tages op i undervisningen. Knap en sjettedel (14 %) af institutionerne peger på adgang til relevant undervisningsmateriale og et pres udefra som væsentligt for, om emnet inddrages. Kun en lille del (5 %) nævner, at adgang til kvalificerede gæsteundervisere påvirker, om emnet inddrages i undervisningen, og enkelte (5 %) har ikke nogen bud på, hvad der skal til for, at emnet inddrages (yderligere) i undervisningen.

Tabel 7. Hvad skal der til for at emnet inddrages i undervisningen?

De studerende efterspørger viden om emnet	51 %
Efterspørgsel fra aftagernes side	42 %
Emnet er oppe i tiden	28 %
Andet	28 %
Den enkelte undervisers interesse	24 %
Adgang til relevant undervisningsmateriale og litteraturhenvisninger	14 %
Pres udefra	14 %
Adgang til kvalificerede gæsteundervisere	5 %
Ved ikke	5 %

Totalen summerer ikke til 100 procent, fordi respondenterne kunne angive flere forhold. N = 105

9.2 Mere tid i uddannelserne

Som det fremgår af tabel 7 angiver en forholdsvis stor andel (28 %) af uddannelsesinstitutionerne andre forhold end de nævnte som centrale. "Andet" - kategorien dækker bl.a. over opfattelserne af, at der skal mere tid ind i uddannelserne. F.eks. foreslår et pædagogseminarium: *"Mere plads til tid på uddannelsesinstitutionen og mindre tid til praktik. Der er grænser for hvad man kan nå"*. Også en af sundhedsplejerskeuddannelserne skriver: *"uddan-*

nelsen er i forvejen meget stofpresset". Påpegningen af mere tid i uddannelserne hænger godt i tråd med diskussionen af, i hvor høj grad der skal fokuseres på specifikke emner i undervisningen.

9.3 Ydre krav om formalisering af emnet

I "andet" – kategorien nævner flere uddannelsesinstitutioner derudover, at først et ydre krav om en formalisering af emnet vil betyde, at emnet inddrages (yderligere) i undervisningen. Som et medicinstudie understreger: *"Emnerne er i forvejen så omfattende, at kun et ydre krav medfører, at det bliver obligatorisk"* og en social- og sundhedsassistentuddannelse: *"Der er stoftrængsel på uddannelserne. Godt at det indgik som mål i uddannelserne"*. Desuden nævnes som eksempel, at der skal foretages ændringer i lovgrundlaget for uddannelsen. Andre institutioner peger på, at emnet skal indgå som mål i uddannelsesbekendtgørelsen, og at det skal ind i uddannelsens centrale kundskabs- og færdighedsområder, hvis undervisning om emnet skal sikres. Som det fremhæves af en sygeplejerskeuddannelse, skal emnet have *"relevans i forhold til uddannelsens formål og vores bekendtgørelse"*.

10. anbefalinger

I dette afsnit gives en række anbefalinger/forslag til, hvordan uddannelserne kan inddrage emnet vold mod kvinder (yderligere) i uddannelserne og hvad der skal til for at emnet bliver (yderligere) inddraget i undervisningen. Anbefalingerne retter sig til tre niveauer: Det ministerielle niveau, institutionelle niveau og undervisningsniveauet.

10.1 Anbefalinger til ministerielt niveau

Bevidstgørelse om emnets relevans

Undersøgelsen viser, at flere uddannelsesinstitutioner angiver, at der skal et pres til udefra for at emnet vold mod kvinder inddrages (yderligere) i undervisningen – ellers prioriteres emnet ikke. Et sådan pres kan bestå i, at emnet skal indgå i fagenes/fagområdernes indholdsbestemmelser og i uddannelsens formelle formålsbeskrivelse. Dette vil kræve en ændring og skærpelse af bekendtgørelserne, hvilket er vanskeligt, da bekendtgørelserne fungerer som rammelovgivning, der skitserer hvilke fagområder, der bør berøres i en uddannelse, men ikke præciserer emneindhold af de enkelte fagområder nærmere.

Det viser sig dog, at de fleste af de institutioner, der angiver, at et ydre pres er nødvendigt, samtidig ikke kan se relevansen af emnet. Undersøgelsen viser således, at flere uddannelsesinstitutioner vurderer emnet som enten slet ikke eller kun i ringe grad relevant, i forhold til de krav aftagerne stiller til de færdiguddannede. Der, hvor der kan sættes ind, er i forhold til at motivere, synliggøre og udbrede kendskab til emnets relevans for faggrupperne og uddannelserne.

Hvis det ikke er tydeligt for uddannelsesinstitutionerne, at de færdiguddannede møder voldsramte kvinder og familier med vold i deres professionelle virke, og at de som fagpersoner har mulighed for at gøre en forskel, er det givetvis svært for uddannelsesinstitutionerne at se relevansen af at inddrage emnet vold mod kvinder i løbet af uddannelserne. På den baggrund bliver et pres udefra – f.eks. bekendtgørelseskrav til indhold i fagene/fagområder - eneste motiv for at inddrage emnet i undervisningen.

Et første tiltag må derfor være at *bevidstgøre* uddannelserne/uddannelsesinstitutionerne om relevansen af emnet vold mod kvinder i forhold til den praksis, de studerende møder som færdiguddannede. Og dernæst opfordre uddannelsesinstitutionerne til at inddrage emnet vold mod kvinder i studieordningerne.

Viden om vold mod kvinder i familien er en afgørende viden for de studerende i deres videre arbejdsliv, idet viden er en forudsætning for at kunne identificere kendetegn på volden og dermed handle på den. Hvis ikke man som fagperson er opmærksom på volden og bevidst om, at man bør spørge ind til den og kan tage den vanskelige samtale, er det ikke muligt at handle og reagere i tide.

Fra ministeriel side kan det derfor præciseres over for uddannelsesinstitutionerne, på hvilken måde emnet vold mod kvinder har relevans i forhold til de studerendes videre arbejdsliv, og det kan ekspliciteres, at viden om emnet er en forudsætning for at kunne efterleve den lovgivningsmæssige forpligtigelse (underretningspligten).

Der kan også foretages et motiveringsarbejde over for både institutionerne og de enkelte undervisere – for som undersøgelsen viser, er den enkelte underviseres interesse i høj grad bestemmende for, om emnet inddrages i undervisningen.

Opfordring til at emnet vold mod kvinder inddrages i undervisningen

Uddannelsesbekendtgørelserne udstikker rammer for uddannelserne, der selv konkretiserer og specificerer indholdet af undervisningen og studieforløbene i de enkelte institutions studieordninger. Uddannelsesinstitutionerne og underviserne kan opfordres til at inddrage emnet i studieordningerne og i lære- og undervisningsplaner.

Uddannelsesinstitutionerne kan – i mere eller mindre grad – understrege emnets relevans ved at inddrage emnet vold mod kvinder i studieordningerne, så det sikres, at de studerende får et kendskab til emnet vold mod kvinder i løbet af deres uddannelse. Emnet kan indgå i relevante fags indholdsbestemmelser, ligesom andre specifikke emner gør. Derudover kan emnet nævnes i de Centrale Kundskabs- og Færdighedsområder (CKF), der er fastsat i studieordningens målbeskrivelser.

F.eks. kan hidtidige valgfag/kurser omhandlende eksempelvis udsatte grupper gøres obligatoriske. Der kan også stilles krav om, at emnet vold mod kvinder i familien indgår i en ”pakke” omhandlende socialt udsatte i Danmark, som de studerende skal arbejde med i mindst ét projekt, i mindst én skriftlig opgave eller i mindst et mundtligt oplæg i løbet af deres uddannelse.

Igangsættelse af forsøgsprojekter

Der kan tages initiativ til og afsættes projektmidler til udvikling, afprøvning og beskrivelse af undervisning om emnet, som relevante uddannelser kan ansøge om. Uddannelserne får derved mulighed for at igangsætte undervisningsprojekter om emnet på forsøgsplan.

Som afsæt og kickstart for ansøgningsrunden kan der med fordel afholdes et - om muligt gratis - seminar, hvor interesserede undervisere præsenteres for viden om emnet, herunder voldens kendetegn, konsekvenser, voldens normaliseringsproces, kommunikationsredskaber, lovgivning på området m.m.. På seminaret kan der afholdes workshops, hvor deltagerne får mulighed for indbyrdes at diskutere et første udkast til undervisningsindhold og -form, samt hvordan en sådan undervisning i praksis kan indplaceres i forhold til uddannelsens opbygning og den øvrige undervisning.³⁷

De institutioner, der bevilliges projektmidler, forpligter sig til at afrapportere om undervisningsprojektet. Afrapportering skal indbefatte beskrivelser af: Tilrettelæggelsen af undervisningen, undervisningsindhold og -form, undervisningsmaterialer, evaluering af projektet – herunder en erfaringsopsamling samt forslag til, hvordan emnet kan implementeres i uddannelsen videre frem.³⁸

---

³⁷ Et tilsvarende projekt er med stor succes blevet gennemført af Center for Selvmordsforskning via projektmidler fra Undervisningsministeriet (Jacobsen, 2004).

³⁸ Fremgangsmåden er inspireret af de 15 forsøgsprojekter om undervisning om selvmordsforebyggelse, der blev afviklet i løbet af en treårig periode.

Hvis forsøgsprojekter afholdes i CVU regi, der også omfatter efter- og videreuddannelser (EVUA) kan disse og grunduddannelserne evt. komplementere hinanden.

Udarbejdelse af idékatalog

På baggrund af forsøgsprojekterne anbefales det, at der udarbejdes et idékatalog, hvor et udvalg af afrapporteringer med uddybende erfaringer og anbefalinger fra forsøgsprojekterne samles. Det bør tilstræbes, at der indgår eksempler på undervisningsprojekter fra hver af de 12 uddannelser.

Den primære målgruppe for idékataloget vil være de relevante uddannelser, men også efteruddannelser (og videreuddannelser) kan hente inspiration og læse om best practice her. Idékataloget kan bidrage til, at fagpersoner får viden om volden og redskaber til at tale med den voldsramte kvinde og hendes eventuelle børn samt den voldsudøvende mand.

Kataloget skal indeholde emner som: Hvor møder faggruppen familier med vold, hvordan identificeres volden, volden som tabu, voldens normaliseringsproces og konsekvenserne, hvordan tager man samtalen om volden med den voldsramte, faggruppens handle- og henvisningsmuligheder, og hvordan forebygges volden.

Derudover bør idékataloget rumme en litteraturliste med idéer til relevant litteratur, film m.m. på området, henvisninger til relevante hjemmesider og organisationer, relevant lovstof, forslag til tilrettelæggelse af undervisning om emnet vold mod kvinder, og forslag til relevante fagkombinationer og tværfaglige undervisningsforløb/temadage mv.

Kataloget er således både et opslagsværk og konkret redskab som underviserne vil kunne benytte i tilrettelæggelse af undervisningsforløb om emnet vold mod kvinder og et inspirationskatalog til (videre)udvikling af undervisning om emnet.

Idékataloget kan skabes i samarbejde med uddannelsesinstitutionerne for at sikre, at uddannelserne tager ejerskab over projektet, og bidrager til at undervisning om emnet ikke bare bliver en engangsforestilling, men implementeres mere varigt i uddannelsesforløbene på de medvirkende uddannelsesinstitutioner.

Idékataloget kan også udformes som en database, hvor nyeste udviklingsprojekter løbende tilføres.

Afholdelse af konference med afsæt i forsøgsprojekterne

For at sikre en videreformidling af den viden og de erfaringer, der er blevet høstet via forsøgsundervisningen, kan der afholdes en konference, hvor samtlige af de relevante institutioner inviteres. Konferencen skal bl.a. indeholde workshops og oplæg, hvor udvalgte uddannelser præsenterer deres forsøgsprojekter om tilrettelæggelse af undervisning/forløb om emnet vold mod kvinder, og hvor uddannelserne indbyrdes kan diskutere muligheder for at styrke behandlingen af emnet på deres uddannelsesinstitutioner. Det kan være en god formidlingsstrategi, at undervisere formidler til andre undervisere frem for eksperter uden for uddannelsesverdenen fortæller, hvordan der bør undervises

Næsten en tredjedel af de uddannelsesinstitutioner, der ikke underviser om emnet, angiver, at årsagen hertil bl.a. er manglende tradition for at undervise om emnet. Det er hen-

sigten/forhåbningen, at idékataloget og konferencen vil inspirere disse - og andre uddannelsesinstitutioner - til at tage emnet op i undervisningen. Udover en formidling af forsøgsprojekternes resultater vil konferencen i sig selv øge bevidstheden om emnets relevans på uddannelsesinstitutionerne.

Fokus på efter - og videreuddannelser

Som undersøgelsen viser, indgår emnet vold mod kvinder ikke i uddannelsesforløbene på næsten halvdelen af de 106 medvirkende uddannelsesinstitutioner. Det vil sige, at en stor gruppe fagpersoner, der kommer i berøring med familier med vold, ikke har noget konkret kendskab til vold mod kvinder via deres grunduddannelse. Det er derfor afgørende, at disse faggrupper får relevante efteruddannelses tilbud, der bl.a. omfatter vold mod kvinder.

Det er allerede i dag en del af regeringens handlingsplan til bekæmpelse af mænds vold mod kvinder og børn i familien, at der skal ske en opgradering af den sociale indsats ved for eksempel efteruddannelse af personalet i kommunerne med henblik på bedre håndtering og rådgivning i sager, hvor der forekommer vold i familien (Minister for Ligestilling, 2005). Det bør overvejes om ikke også andre faggrupper skal have efteruddannelses tilbud - f.eks. i CVU eller AMU-regi.

Det er oplagt at målrette efteruddannelses tilbud til de fagpersoner, der specialiserer sig inden for områder, hvor de i særlig grad kommer i berøring med voldsramte kvinder, deres eventuelle børn og den voldelige mand. Det være sig advokater, der arbejder med familieretssager, social- og sundhedsassistenter på landets skadestuer, gynækologer m.fl.

Udvikling af undervisningsmateriale

Der kan med fordel udarbejdes undervisningsmateriale om emnet vold mod kvinder, da et sådan tilgængeligt materiale også har betydning for, om emnet tages op i undervisningen. Undervisningsmaterialet skal udarbejdes i samarbejde med uddannelsesinstitutionerne for at sikre et fælles ejerskab, der angiveligt har betydning for, at undervisning om emnet ikke blot bliver en engangsforestilling.

10.2 anbefalinger til institutionelt niveau

Samarbejde med praksis

Uddannelsesinstitutionerne kan drage stor fordel af at samarbejde med praksis i forbindelse med undervisning om emnet vold mod kvinder i familien. Uddannelserne kan bl.a. invitere gæstelærere fra praksis til at fortælle om deres erfaringer med voldsramte kvinder, voldsudøveren og de børn, der lever med vold i familien. De kan også arrangere udadrettede aktiviteter, hvor de studerende besøger f.eks. krisecentre og socialforvaltninger og dermed får et indblik i, hvor de som færdiguddannede kan møde de voldsramte kvinder, og hvordan man som fagperson håndterer disse sager. Praksismødet sker naturligvis også i praktikforløb og i kliniske undervisningsforløb.

Fang de studerendes interesse via undervisning

Størstedelen af respondenterne i undersøgelsen peger på, at de studerendes interesse for emnet vold mod kvinder har stor betydning for, om de i løbet af deres uddannelse kommer til at arbejde med emnet i f.eks. projektarbejde m.v. Undersøgelsen viser imidlertid, at der er en sammenhæng mellem graden af undervisning om emnet og de studerendes interesse. De studerendes interesse for emnet vurderes som højere på de institutioner, hvor emnet allerede indgår i uddannelsen. Undervisere peger da også på, at flere studerende vælger at arbejde med emnet i valgfri projekter og lignende, hvis der har været sat fokus på emnet i undervisningen i øvrigt.

Tværfaglig tænkning

Som undersøgelsen viser, er manglende tidsmæssige ressourcer den største barriere mod at inddrage emnet vold mod kvinder (yderligere) i uddannelserne. Det er derfor afgørende at tænke, hvordan behandlingen af emnet kan styrkes inden for uddannelsernes nuværende tidsmæssige rammer. En måde at overkomme tidsbarrieren på og undgå at styrkelsen af undervisning om emnet vold mod kvinder bliver på bekostning af andre fag og emner, er at tænke på tværs af traditionelle faggrænser og evt. kombinere forskellige fag.

Tværfagligheden kan sættes i spil både inden for de enkelte uddannelser eksempelvis på tværs af årgange og traditionelle faggrænser, og på tværs af uddannelser. F.eks. kan institutionerne tænke i at oprette fag omhandlende tematikker som vold og traumatisering m.m. På centrene for videregående uddannelser (CVU) kan man udnytte centerstrukturen og udbyde fælles temadag(e) samt udvikle tværfaglige moduler om emnet vold mod kvinder.

En anden måde at omgå de tidsmæssige barrierer på, er at tænke emnet vold mod kvinder ind i aktuelle undervisningstemaer som en ny vinkel eller tage udgangspunkt i en allerede eksisterende undervisning om emnet vold mod kvinder og opkvalificere denne frem for at fokusere på øget timetal i uddannelserne. Dette behandles i næste afsnit 10.3.

10.3 anbefalinger på undervisningsniveau

Anbefalingerne på undervisningsniveauet handler primært om undervisningsindhold.

Undervisningsindhold

Generelle anvisninger vedrørende indhold af undervisning om emnet vold mod kvinder

Undervisning eller anden form for inddragelse af emnet vold mod kvinder i uddannelserne, herunder afholdelse af temadag(e), bør indbefatte følgende kerneområder:

- Viden om kendetegn på vold, så signaler på vold i familien kan aflæses
- Kendskab til voldens former, følger og normaliseringsproces
- Kommunikationstræning – hvordan tager man som fagperson den vanskelige samtale om volden?

- Konkrete hjælpemuligheder for faggruppen
- Konkrete henvisningsmuligheder– herunder samarbejde med andre faggrupper

Mere konkret anbefales det, at undervisning om emnet vold mod kvinder, for samtlige medvirkende uddannelser, omfatter følgende elementer:

Omfang – Det er væsentligt, at de studerende får kendskab til udbredelsen af vold mod kvinder og omfanget af de mange børn, der vokser op i familier med vold. Den store udbredelse understreger alvoren af problemet. Hvert år udsættes ca. 41.000 kvinder i Danmark for fysisk vold eller trusler om vold af en tidligere eller nuværende partner, og årligt oplever 29.000 børn og unge, at deres mor udsættes for vold i hjemmet. Det er dokumenteret, at op i mod 2000 kvinder årligt behandles på landets skadestuer for de skader, de har fået som følge af vold fra en tidligere eller nuværende partner. Omfanget er imidlertid underestimeret, idet ikke alle patienter ønsker at oplyse den rigtige begrundelse for deres skader. Årligt rykker politiet ud til ca. 15.000 tilfælde af vold i hjemmet, men kun en mindre andel af kvinderne anmelder volden.

Voldens konsekvenser – Volden medfører både helbredsmæssige, sociale, sikkerhedsmæssige og samfundsøkonomiske konsekvenser for kvinden – ligesom der ses afledte konsekvenser hos børnene.

Kendetegn på vold – Vold i familien er stærkt tabuiseret og flere både kvinder og børn forsøger at dække over volden. Som fagperson er det afgørende, at man ved, hvad man skal se efter.

Problemforståelser – De studerende bør stifte bekendtskab med de forskellige teoretiske tilgange til vold mod kvinder i familien, som psykologiske, socialpolitiske, kønsneutrale, feministiske m.fl. På tværs af professioner hersker der forskellige problemforståelser af vold mod kvinder, hvilket kan give sig udslag i temmelig forskellige håndtering af sager med voldsramte kvinder.

Voldens mekanismer – Hvis volden får lov at stå på gennem længere tid vil den blive en naturlig del af hverdagslivet og parforholdet for både den mand, der udøver volden og den voldsramte kvinde. Med tiden vil den voldsramte kvinde integrere mandens syn på hende, og få en opfattelse af, at mandens adfærd er normal frem for voldelig. Dette kaldes voldsspiralen.

Kommunikationstræning – Det kan være særdeles vanskeligt at tage initiativ til og håndtere en samtale om volden med den voldsramte kvinde. At turde gå ind i snakken kan imidlertid ikke understreges nok. Spørger man som fagperson ikke direkte eller giver man ikke kvinden mulighed for at fortælle om volden, indskrænkes muligheden for at hjælpe. Undervisere peger på, at forumspil som pædagogisk metode er et særdeles godt redskab til afprøvning af f.eks. ”den vanskelige samtale”.

Henvisningsmuligheder og konkrete hjælpeforanstaltninger – De studerende bør have kendskab til, hvordan de som fagpersoner kan støtte kvinden og afhjælpe situationen, og hvortil de kan henvise hende, eventuelle børn og unge samt den voldsudøvende mand, hvis der er behov.

Lovgivning og faggruppens beføjelser – Som færdiguddannede skal man være rustet til at kunne leve op til sit faglige ansvar og den lovmæssige forpligtigelse (underretningspligten). Det forudsætter bl.a. viden om emnet vold mod kvinder.

11. Bilag

11.1 Spørgeskema

Spørgeskemaundersøgelse vedrørende:

”Vold mod kvinder” som undervisnings-
emne på

relevante uddannelsesinstitutioner

(Skriv tydeligt – gerne med BLOKBOGSTAVER)

1. Navn på uddannelsesinstitution/institut:

_____

2. Navn på ansvarlig for at udfylde skemaet:

_____

Emnets inddragelse i uddannelsen

3. Indgår emnet vold mod kvinder på nogen måde i uddannelsen i un-
dervisningsåret 2004/2005?

- Ja
- Nej – hvis nej gå til spørgsmål 14

4. I hvilke(t) fag/kursusforløb indgår emnet vold mod kvinder?

---

5. Hvordan indgår emnet vold mod kvinder i undervisningen?

(sæt kun 1 kryds)

- Obligatorisk undervisning/indgår i pensum
- Emnet indgår *regelmæssigt/systematisk* som delaspekt/eksempler/cases i undervisningen
- Emnet indgår *sporadisk* som eksempler/cases i undervisningen
- Emnet indgår *undtagelsesvist* i undervisningen
- Emnet indgår ikke i undervisningen

6. Hvordan indgår emnet vold mod kvinder i uddannelsen i øvrigt?

(sæt gerne flere krydser)

- Obligatoriske tema-/emnedage
- Valgfri tema-/emnedage
- Valgfag/valgfri studiekredse
- I praktikforløb
- I projektarbejde med valgfrit emne (dog ikke afslutningsprojekter) *(angiv skønnet andel*

af de studerende, der har arbejdet med emnet i projekter i undervisningsåret 2004/2005):

- Stor andel
- Mindre andel
- Lille andel
- Ved ikke
- Andet *(angiv gerne hvad)* -

- Emnet indgår ikke i uddannelsen i øvrigt

7. Kan de studerende gennemføre uddannelsen uden at støde på emnet vold mod kvinder?

- Ja
- Nej

8. Hvad er primært bestemmende for om emnet vold mod kvinder indgår i undervisningen?

(sæt højest 3 krydser)

- Emnet indgår i den obligatoriske undervisning
  - Undervisers interesse for emnet
  - De studerendes interesse for emnet
  - Emnet er oppe i tiden/en del af den offentlige debat/omtales i fagblade, tidsskrifter
  - Arbejdsmarkedets/aftagernes efterspørgsel efter viden om emnet hos jeres faggruppe
  - Der er politisk fokus på emnet
  - Andet (*angiv gerne hvad*):
-

Undervisningsform og - indhold

9. Hvem varetager primært undervisningen?

(sæt kun 1 kryds)

- Fastansatte undervisere
- Eksterne undervisere/gæstelærere
- Både fastansatte og eksterne undervisere

10. Hvilke undervisningsformer benyttes hyppigst i undervisningen om emnet vold mod kvinder?

(Sæt højest 3 krydser)

- Forelæsning
- Diskussionsoplæg fra underviser
- Gæsteundervisere
- Udadrettede aktiviteter (besøg på krisecentre, m.m.)
- Oplæg fra studerende
- Projektarbejde
- Øvelser
- Film/video
- Andet: _____

11. Hvilken karakter har undervisningen?

(sæt kun 1 kryds)

- Primært teoretisk (fx samfundsmæssige, psykologiske forklaringsmodeller, lovgivning)
- Primært praktisk, metodisk, handleanvisende (fx "den vanskelige samtale", samarbejde)
- Lige stor vægt på teori og praksis

12. Hvilke elementer inddrages typisk i undervisningen?

(sæt gerne flere krydser)

- Problemets omfang
  - Voldens årsager (forklaringsmodeller)
  - Voldens følger (fysiske, psykiske, sociale)
  - Lovgivning – herunder indberetningspligt
  - Faggruppens handle- og hjælpemuligheder (henvisningsmuligheder m.m.)
  - Samarbejdet med andre faggrupper
  - "Den vanskelige samtale"
  - Vold mod børn
  - Vold mod kvinder med anden etnisk baggrund
  - Behandling af den voldelige mand
  - Andet (*angiv gerne hvad*):
-
-
-
-

Udviklingstræk i undervisningen om emnet m.m.

13. Er der efter din vurdering kommet større eller mindre fokus på emnet vold mod kvinder i uddannelsen siden maj 2003?

- Større fokus på emnet
- Samme fokus på emnet
- Mindre fokus på emnet
- Ved ikke

Gå til spørgsmål 18

Spørgsmålene 14 – 17 udfyldes kun, hvis der ikke undervises om emnet vold mod kvinder i uddannelsen.

Årsager, erfaringer og planer vedrørende undervisning om emnet

14. Hvad er de væsentligste årsager til, at der ikke undervises om emnet vold mod kvinder på uddannelsesinstitutionen?

(sæt højst 3 krydser)

- Ingen tradition for at undervise om emnet
  - Manglende tidsmæssige ressourcer i uddannelsen
  - Manglende undervisningsmateriale
  - Manglende underviserkompetencer
  - Andre emner prioriteres højere af uddannelsesinstitutionen/uddannelsen
  - Ingen interesse fra de studerendes side
  - Prioriteres ikke af den enkelte underviser
  - Ingen efterspørgsel fra arbejdsmarked/aftagere
  - Andet:-
-

15. Er der tidligere blevet undervist om emnet vold mod kvinder?

- Ja
- Nej

16. Har I påtænkt at inddrage emnet i undervisningen fremover?

- Ja
- Nej

17. Vurderer du, at de færdiguddannede er rustede til at takle problemstillinger vedrørende vold mod kvinder, når der ikke undervises om emnet i løbet af uddannelsen?

Nej

Ja (angiv gerne hvordan): _____

_____

18. Hvor relevant er undervisning om emnet vold mod kvinder, ift. de krav arbejdsmarkedet/aftagerne stiller til de færdiguddannede efter din vurdering?

(sæt kun 1 kryds)

I høj grad relevant

I nogen grad relevant

I ringe grad relevant

Slet ikke relevant

Ved ikke

De studerendes interesse

19. Hvordan vurderer du de studerendes interesse for emnet vold mod kvinder?

(Sæt kun 1 kryds)

Stor interesse

Mindre interesse

Lille interesse

Ingen interesse/uinteresseret

Ved ikke

20. Hvor mange studerende har skrevet bachelorprojekt/afgangsprojekt/speciale/obligatoriske skriftlige opgaver om problemstillinger vedrørende emnet vold mod kvinder siden maj 2003?

(skriv anslået antal) _____

Implementering

21. Hvad skal der til for, at emnet vold mod kvinder inddrages (yderligere) i undervisningen?

(sæt højest 3 krydser)

- De studerende efterspørger viden om emnet
- Adgang til kvalificerede gæsteundervisere
- Adgang til relevant undervisningsmateriale og litteraturhenvisninger
- Emnet er oppe i tiden/en del af den offentlige debat/omtales i fagblade, tidsskrifter
- Den enkelte undervisers interesse
- Efterspørgsel fra arbejdsmarkedet/aftagerne
- Pres udefra (angiv hvilket):
_____

Andet (angiv hvad):
_____
_____ -

Ved ikke

22. Er I interesseret i at udpege en kontaktperson, som modtager af information om vold mod kvinder? Hvis ja: angiv navn, tlf., mail

—

Eventuelle kommentarer:

11.2 Medvirkende uddannelsesinstitutioner

Pædagoguddannelser

Aabenraa Pædagogseminarium, CVU Sønderjylland
Ballerup-Seminarier
Dannerseminariet
Fyns Pædagogseminarium, CVU Fyn
Gedved Seminarium
Gentofte Socialpædagogiske Seminarium
Gladsaxe-seminariet
Haderslev Seminarium, CVU Sønderjylland
Hindholm Socialpædagogiske Seminarium
Holstebro Pædagogseminarium
Hovedstadens Pædagog-Seminarium
Højvangseminariet, Glostrup
Højvangseminariet, Bornholm
Jelling Seminarium, Pædagoguddannelsen, CVU Jelling
Jydsk Pædagog Seminarium, Århus
Jydsk pædagogseminarium, Grenaa
Jydsk Pædagogseminarium, Randers
Kolding Pædagogseminarium
Københavns Pædagogseminarium
Københavns Socialpædagogiske Seminarium
Odense socialpædagogiske Seminarium
Peter Sabroe Seminarier
Roskilde Pædagogseminarium
Pædagoguddannelsen, CVU Syd
Seminarier i Esbjerg, CVU Vest
Skipper Clement Seminarier
Skovtofte Socialpædagogisk Seminarium
Slagelse Seminarier, Pædagoguddannelsen
Ålborg Socialpædagogiske Seminarium

Lærerseminarier

Aalborg Seminarium
Blaagaard Seminarium
Frederiksberg Seminarium
Haslev Seminarium
Københavns Dag- og Aftenseminarium
Læreruddannelsen, CVU Jelling
Læreruddannelsen, CVU Sønderjylland
Nr. Nissum Seminarium
Odense Seminarium, CVU Fyn
Ribe Seminarium
Vordingborg Seminarium, CVU Syd
Århus Dag- og Aftenseminarium

Socialrådgiveruddannelser og diplomsocialformidler

Danmarks Forvaltnings Højskole
Den Sociale Højskole i Aarhus
Den Sociale Højskole Esbjerg, CVU Vest
Den Sociale Højskole, København, Klassisk uddannelse
Den Sociale Højskole i Odense
Socialrådgiveruddannelsen, CVU Syd

Politiskolen

Universitetsuddannelser

Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet
Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Aarhus Universitet
Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet
Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Syddansk universitet
Juridisk Institut, Aarhus Universitet
Psykologisk Institut, Aarhus Universitet
Syddansk Universitet, Juridisk

Sygeplejerskeuddannelsen

CVSU-Fyn, Sygeplejerskeuddannelsen i Odense
Den Sønderjyske Sygeplejerskole, CVU Sønderjylland
Diakonissestiftelsens Sygeplejerskole for H:S
Frederiksborg Amts Sygeplejerskole
Ribe Amts Sygeplejerskole, CVU Vest
Roskilde Amts Sygeplejerskole
Sundheds CVU Aalborg, Sygeplejerskeuddannelsen
Sygepleje- og Radiografskolen, Københavns Amt
Sygeplejerskeuddannelsen CVU Syd, afdelingen i Nykøbing Falster
Sygeplejerskeuddannelsen CVU Syd, afdelingen i Næstved
Sygeplejerskeuddannelsen, CVU Vita
Sygeplejerskeuddannelsen i Svendborg, CVSU Fyn
Sygeplejerskolen i Slagelse
Sygeplejerskolen i Randers
Sygeplejerskolen i Silkeborg
Sygeplejerskolen i Vejle Amt
Sygeplejerskolen i Viborg Amt, Afd. Thisted
Vendsyssel Sygeplejerskole

Sundhedsplejerskeuddannelsen

Sundhedsplejerskeuddannelsen, JCVU
Sundhedsplejerskeuddannelsen, CVU Øresund

Jordemoderuddannelsen

Jordemoderuddannelsen i København, CVU Øresund
Jordemoderuddannelsen, Sundheds CVU Aalborg

Social- og sundhedsassistentuddannelsen

Bornholms Sundheds- og sygeplejerskole, social og sundhedsassistentuddannelsen
Diakonhøjskolen, Social- og Sundhedsassistentlinien
Diakonissestiftelsens Social og Sundhedsskole
Skolen i Hammer Bakker, Hjørring afdeling
Skolen i Hammer Bakker, Svenstrup afdeling
Skolen i Hammer Bakker, Vodskov afdeling
Social. og Sundhedsskolen, København
Social- og Sundhedsskolen, Københavns Amt, Brøndby afdeling
Social- og Sundhedsskolen, Københavns Amt, Gladsaxe afdeling
Social- og Sundhedsskolen, København Amt, Herlev afdeling
Social- og Sundhedsskolen, Middelfart
Social og Sundhedsskolen, Nykøbing F.
Social- og Sundhedsskolen i Odense
Social- og Sundhedsskolen, Ringkøbing amt, Herning
Social og Sundhedsskolen, Ringsted
Social- og Sundhedsskolen, Silkeborg
Social og Sundhedsskolen, Thisted
Social- og Sundhedsskolen, Viborg Amt
Social- og Sundhedsskolen i Vejle Amt, Social- og Sundhedsassistentuddannelsen
Skolen for Social- og Sundhedsuddannelser, Aabenraa
Social- og Sundhedsskolen, Århus

Fysioterapeutuddannelsen

Ergoterapeut- og fysioterapeutskolen i Århus
Fysioterapeutuddannelsen, CVU Syd
Fysioterapeutuddannelsen, CVSU Fyn
Fysioterapeutuddannelsen, CVU Vita
Fysioterapeut uddannelsen i Esbjerg
Fysioterapeutuddannelsen København
Sundheds CVU Aalborg, Fysioterapeutuddannelsen
Skodsborg Fysioterapiskole

Litteraturliste

- Behrens, Hanne Lilholt & Hviid, Hanne. 2005. *Faglig værktøjskasse for Læger og sygeplejersker*. VFC Socialt Udsatte.
- Behrens, Hanne Lilholt & Garvold, Ingrid. 2005. *Faglig værktøjskasse for Politiet*. VFC Socialt Udsatte.
- Behrens, Hanne Lilholt; Hede, Susanne & Scharling, Dorte. 2005. *Faglig værktøjskasse for Fagfolk omkring småbørn*. VFC Socialt Udsatte.
- Clemensen, Maria & Nielsen, Randi Theil. 2005. *Det nationale Voldsobservatorium – et samarbejde om bekæmpelse af mænds vold mod kvinder*. Kvinderådet.
- Helweg-Larsen, Karin. 1998. ”Vold mod kvinder og voldens helbredsmæssige følger” i Kjær, Aggi og Berenth, Else. *Kvindelige læger ser på sundhed og sygdom*. Danske Kvindelige Lægers Forening, København.
- Helweg-Larsen, Karin & Kruse, Marie. 2004. *Mænds vold mod kvinder – omfang, karakter og indsats mod vold*. Statens Institut for Folkesundhed, Det Nationale Voldsobservatorium i Kvinderådet og Minister for Ligestilling.
- Højte, Mette. 2005. *Projekt vold i familien*. Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte.
- Jacobsen, Trine Sonne (m.fl.). 2002. *Roskildemodellen – hvad gør vi, hvis omsorgen svigter, eller et barn har brug for særlig støtte*. Roskilde kommune.
- Jensen, Vibeke Lybecker & Nielsen, Sissel Lea. 2005. *Når vold er hverdag – en undersøgelse af mænds vold mod kvinder i nære relationer*. VFC Socialt Udsatte og LOKK.
- Jensen, Vibeke Lybecker. 2005. *Lokk Årsstatistik 2004*. VFC Socialt Udsatte.
- LOKK Årsstatistikker, 2002-2004
- Kriminalstatistik 2004. *Statistiske efterretninger. Sociale forhold, sundhed og retsvæsen*. Danmarks Statistik.
- Minister for Ligestilling. 2002. *Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder 2002- 2004*.
- Minister for Ligestilling. 2005. *Handlingsplan til bekæmpelse af mænds vold mod kvinder og børn i familien 2005-2008*.
- Nielsen, Sissel Lea. 2004. *Ung og køn. Kønsforskelle i unges udøvelse af vold og udsathed for vold*. Minister for Ligestilling.
- Nielsen, Sissel Lea. 2005. *Projekt ikke-danske talende kvinder på krisecenter*.
- Ottesen, Mai Heide. 2004. *Samvær og børns trivsel*. Socialforskningsinstituttet, København.
- Sundhedsstyrelsen. 2004. *Formidling af sundhed – En undersøgelse af undervisning i sundhed på lærer- og pædagogseminarier*. Rambøll Management, Århus.
- Socialministeriet. 2004. *Håndbog om hjælp til børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene – berunder gennemgang af reglerne om underretning og tavshedspligt*.

Tilia, Gitte. 2005. *Løkk Børnestatistik 2004*. VFC Socialt Udsatte.

Udlændinge Styrelsen. *Fakta om familiesammenføring*.

Zöllner, Lilian (red.). 2004. *Idékatalog – Inspiration til undervisning i selvmordsforebyggelse på grunduddannelserne*. Center for selvmordsforskning, Odense.

Pjecer

Gaihede, Eva. 2002. *Underretningsguide – børn og unge med vanskeligheder har brug for hjælp i tide*. Udgivet af projekt tidlig indsats

Artikler

Clemmensen, Pia Rovsing. 2005. ”Køn og magtperspektivet på ’mænds vold mod kvinder” i *Social Kritik* nr. 100.

Ejlersen, June Anita; Brink, Ole og Charles, Annie Vesterby. 2004. ”Vold mod danske og udenlandske kvinder i Århus” i *Ugeskrift for Læger*. 14. juni 2004, nr. 25.

Jacobsen, Inge. 2004. ”Undervisning i selvmordsforebyggelse på grunduddannelserne i Danmark” i *Suicidologi* 2004, årg. 9, nr. 3.

Peters, John. ”De små ofre” i *Børn og unge – fagblad for pædagoger og klubfolk organiseret i BUPL*. 2002.

Love, bekendtgørelser, meddelelse fra Rigsadvokaten

Bekendtgørelse af lov om socialservice. LBK nr. 906 af 26/09/2005

Bekendtgørelse om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service. BEK nr. 1092 af 08/12/2000

Bekendtgørelse om bachelor- og kandidatuddannelser ved universiteterne (BEK nr. 338 af 06/05/2004).

Lov om bortvisning og beføjelse til at meddele tilhold m.v. LOV nr. 449 af 09/06/2004

Rigsadvokaten, 2000. *Efterforskning af sager om vold i parforhold*. Meddelelse fra Rigsadvokaten nr. 5/2000.

Straffeloven § 244

Straffeloven § 245

Vejledning om særlig støtte til børn og unge (lov om social service) nr. 4 af 16/01/2002

